

Sociale eenzaamheid

Een adviesrapportage over de inrichting van een gezondere leefomgeving

**D. Jansen | A. Scheper
S1117572 | S1119161
VPV 419**

**Verbeteren van zorg
VPK-VVZ7.V020
Hogeschool Windesheim, opleiding Verpleegkunde
September 2020 tot januari 2021**

**Naam project:
Stagelocatie:**

**GO! Noord-Nederland
Hogeschool Windesheim, Zwolle**

**Opdrachtgever
Werkveld begeleider:**

**Dr. Ir. Ingrid Bakker, lectoraat Gezonde Samenleving
J. Blomsma, beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal
Onderwijsbeleid gemeente Ooststellingwerf**

Voorwoord

Beste lezer,

Om de hbo-opleiding Verpleegkunde aan de Hogeschool Windesheim af te sluiten, volgt hier het afstudeeronderzoek. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in het Friese dorp Haulerwijk, in de periode van september 2020 tot januari 2021.

Het onderzoek is onderdeel van het semester Verbeteren van Zorg en heeft ons als studenten de mogelijkheid gegeven om ons doormiddel van een interessante samenwerking met veel verschillende partijen te ontwikkelen binnen het uitvoeren van onderzoek.

Allereerst willen wij de beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal Onderwijsbeleid van de gemeente Ooststellingwerf en de dorpscoördinator van Haulerwijk bedanken. Zij hebben ons gedurende het onderzoek ondersteund. Dit hebben zij niet alleen gedaan, daarom willen wij ook de opdrachtgever vanuit het Lectoraat de Gezonde Samenleving dr. ir. Bakker bedanken voor haar hulp tijdens dit onderzoekstraject. Tevens willen wij onze docent vanuit Hogeschool Windesheim bedanken voor haar onmisbare hulp binnen dit onderzoekstraject. Zonder haar ondersteuning en feedback hadden wij dit resultaat niet kunnen neerzetten.

Tot slot willen wij alle mensen die op welke manier dan ook een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek bedanken. Door hun steun en bijdrage heeft dit onderzoek plaats kunnen vinden.

Wij wensen u veel leesplezier toe!

D. Jansen & A. Scheper

Zwolle, 11 december 2020

Samenvatting

Dit adviesrapportage is tot stand gekomen in samenwerking met het GO! Noord Nederland project. Het doel van het GO! project is het stapsgewijs samen met de inwoners van de deelnemende dorpen de leefomgeving in kaart brengen en te onderzoeken hoe deze gezonder te maken is. Tijdens dit onderzoek is er samengewerkt met onder andere de Gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD) en de gemeente Ooststellingwerf.

Het probleem dat door gezamenlijke besluitvorming met GGD Friesland en de gemeente Ooststellingwerf naar voren is gekomen is de sociale eenzaamheid onder 75-plussers. Dit is een toenemend probleem in zowel Nederland als in Haulerwijk (RIVM, 2018). Om aan te sluiten bij het doel van GO! Noord Nederland is ervoor gekozen om hierbij te kijken naar de fysieke leefomgeving en hoe deze aangepast kan worden om zo sociale eenzaamheid te benaderen.

Dit onderzoek had als doel een duidelijk beeld creëren van mogelijke aanpassingen in de leefomgeving van Haulerwijk die een positieve bijdrage kunnen leveren aan de sociale eenzaamheid van bewoners van 75 jaar en ouder.

Om dit doel te behalen is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: Hoe kan de leefomgeving in Haulerwijk worden aangepast zodat er meer mogelijkheden voor sociale interactie onder 75-plussers ontstaat en dit op den duur kan leiden tot het verminderen van de sociale eenzaamheid onder 75-plussers? Deze vraag is beantwoord met behulp van vier deelvragen.

Deze deelvragen zijn beantwoord door verschillende methoden in te zetten. Allereerst is er een literatuurstudie uitgevoerd om het onderwerp van het onderzoek uit te diepen. Daarnaast zijn er halfopen interviews gehouden, is er een omgevingsscreening uitgevoerd en zijn er bevindingen en visies besproken tijdens een digitale bijeenkomst met de focusgroep. Tot slot zijn de uitkomsten van de omgevingsscreening en het gesprek met de focusgroep verwerkt in een sterkte- zwakte analyse.

Een van de belangrijkste uitkomsten is dat het niet zozeer het hebben van een hogere leeftijd een groot risico vormt voor het ontwikkelen van sociale eenzaamheid, maar de maatschappelijke-, rationele en voornamelijk individuele risicofactoren die deze leeftijd met zich meebrengt. Deze individuele factoren maken dat de benadering van sociale eenzaamheid per persoon verschilt. Eenzaamheid is namelijk een subjectief begrip (De Witte, 2019), iedere persoon ervaart eenzaamheid anders. Hierdoor zit er ook per persoon verschil in de oorzaak en de benadering van eenzaamheid. Daarom is het van belang om deze eenzaamheid in samenwerking met de doelgroep te benaderen.

Een tweede en even belangrijke uitkomst is dat alhoewel de leefomgeving slechts een klein onderdeel is van een veel groter geheel aan invloeden die de mate van sociale eenzaamheid kunnen bepalen, deze wel mee kan spelen in de benadering van sociale eenzaamheid. Tijdens het onderzoek zijn enkele fysieke voorbeelden naar voren gekomen van een leefomgeving die uitlokt tot sociale interactie. Deze voorbeelden zijn: voldoende rustpunten, mogelijkheden om naar het toilet te kunnen gaan en een rollator- en rolstoel vriendelijke buurt.

Uit alle resultaten kan geconcludeerd worden dat de fysieke leefomgeving slechts een klein onderdeel is waarmee eenzaamheid benaderd kan worden. Het aanpassen van de fysieke leefomgeving kan sociale interactie uitlokken, maar hoe sociale eenzaamheid het beste benaderd kan worden zal per persoon verschillen.

Gedurende dit onderzoek hebben er een aantal factoren meegespeeld die de voortgang van het onderzoek en de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten hebben beïnvloed. De

voornaamste factor is het pakket aan COVID-19 maatregelen die gedurende de onderzoeksperiode van kracht waren (Ministerie van Algemene Zaken, 2020).

¹ **COVID-19:** Ziekte die veroorzaakt wordt door het nieuwe Coronavirus (RIVM, 2020)

Inhoudsopgave

1.0 Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Vooronderzoek	8
1.3 Leeswijzer	11
1.4 Probleemstelling	11
1.5 Doelstelling	11
1.6 Onderzoeksvraag	11
2.0 Soort onderzoek	12
2.1 Type onderzoek	12
2.2 Veranderstrategie	12
2.3 Betrokkenen en populatie	13
2.3.1 Betrokkenen	13
2.3.2 Populatie	13
3.0 Methoden	15
3.1 Literatuurstudie	15
3.1.1 Analysemethode literatuurstudie	15
3.2 Bevragen doormiddel van digitale interviews	15
3.2.1 Analysemethode digitale interviews	16
3.3 Omgevingsscreening met behulp van een fysiek bezoek	17
3.3.1 Analysemethode omgevingsscreening	17
3.4 Focusgroep via Microsoft Teams	18
3.4.1 Analysemethode focusgroep	18
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	19
4.0 Evaluatie	20
5.0 Ethische en juridische aspecten	21
6.0 Resultaten	23
6.1 Deelvraag 1	23
6.2 Deelvraag 2	24
6.3 Deelvraag 3	25
6.4 Deelvraag 4	25
7.0 Conclusie & Discussie	26
7.1 Conclusie	26
7.2 Discussie	27
8.0 Aanbevelingen & suggesties	29
8.1 Aanbeveling	29

8.2 Suggesties voor handelingsperspectieven	30
9.0 Bibliografie	31
10.0 Bijlagen	35
Bijlage A: Topiclijst gespreksonderwerpen digitale interviews	35
Bijlage B: Vooropgestelde vragenlijst	36
Bijlage C: Transcripties en codering van de digitale interviews	37
Bijlage D: Ingevulde screeningslijsten onderzoekers	60
Bijlage E: SWOT-analyse omgevingsscreening	67
Bijlage F: Ingevulde stellinglijsten	68
Bijlage G: SWOT-analyse stellingen	80
Bijlage H: Transcriptie en codering van de focusgroep	81
Bijlage I: Uitwerking evaluatiemethode PDDOEN	96
Bijlage J: Beoordelingsformulier adviesrapportage VVZ	98

1.0 Inleiding

1.1 Aanleiding

De aanleiding van dit onderzoek is de vraag die vanuit de samenwerking tussen hogeschool Windesheim en het GO! Noord Nederland project naar voren is gekomen. Deze vraag luidde als volgt: welke rol kunnen (wijk)verpleegkundigen spelen in het inrichten van een gezondere leefomgeving?

GO! Noord Nederland is een project waarbij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), verschillende hogescholen, GGD, gemeenten en veiligheidsregio's samenwerken om zo de gezondheid van de leefomgeving in verschillende dorpen in bepaalde gemeenten van Friesland, Groningen en Drenthe te verbeteren. GO! staat dan ook voor Gezonde leefOmgeving. Deze instanties werken niet alleen met elkaar samen, ook de inwoners uit de door de deelnemende gemeenten aangewezen dorpen van Groningen, Friesland en Drenthe worden actief bij dit project betrokken. De GO! Methode heeft als doel om stapsgewijs en samen met de inwoners de leefomgeving in kaart te brengen en te onderzoeken hoe deze leefomgeving succesvol gezonder is te maken (GO Noord Nederland, z.d.).

Het GO! Noord Nederland project is dit jaar van start gegaan binnen twee gemeenten in de provincie Friesland. Een van deze gemeenten is de gemeente Ooststellingwerf. Deze gemeente heeft het dorp Haulerwijk uitgekozen om deel te laten nemen aan het project.

Onderdeel van de samenwerking met het GO! Noord Nederland project was het bestuderen van het reeds opgestelde dorpsprofiel van Haulerwijk. Naast het bestuderen van het dorpsprofiel zijn de websites van het RIVM, het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) en van de gemeente Ooststellingwerf geraadpleegd om op deze manier zo veel mogelijk gegevens te verzamelen over het dorp Haulerwijk.

Tijdens het verzamelen van gegevens over het dorp stuitte de onderzoekers op een hoog percentage sociale eenzaamheid onder de inwoners. Wat sociale eenzaamheid betekent en hoe hoog dit percentage precies is, is te lezen in het vooronderzoek van paragraaf 1.2.

De bevindingen zijn voorgedragen aan de GGD van Friesland. De GGD erkende sociale eenzaamheid te zien als relevant maatschappelijk probleem, voornamelijk bij mensen met een hogere leeftijd (M. Hagedoorn, persoonlijke communicatie 28 september 2020). Aan de hand van dit gesprek is een onderzoeksplan opgesteld. Tijdens het opstellen van het onderzoeksplan is er rekening gehouden met het doel van GO! Noord Nederland, namelijk het gezonder willen inrichten van een leefomgeving. Daarom is de onderzoeksvraag gericht op het benaderen van sociale eenzaamheid door het aanpassen van de leefomgeving.

Het opgestelde onderzoeksplan is vervolgens gepresenteerd aan de gemeente Ooststellingwerf, de gemeente waar het dorp Haulerwijk onder valt. De gemeente was enthousiast over het plan en het onderzoek werd goedgekeurd (J. Blomsma & M. Tel, persoonlijke communicatie 4 november 2020).

Zo is door gezamenlijke besluitvorming met de GGD van Friesland en de gemeente Ooststellingwerf de vraagstelling van paragraaf 1.5 tot stand gekomen.

1.2 Vooronderzoek

Eenzaamheid

Eenzaamheid wordt door zowel inwoners, professionals als beleidsmakers en de overheid erkent als een sociaal maatschappelijk probleem (Movisie, 2020). Maar wat is eenzaamheid? Eenzaamheid wordt door de Jong Gierveld en van Tilburg beschreven als “het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde relaties” (2007, pp. 7).

Wanneer er over eenzaamheid gesproken wordt, wordt er gepraat over een subjectief begrip (de Witte, 2019). Men kan veel vrienden en contacten hebben, maar kan zich toch nog eenzaam voelen. Er zijn twee soorten eenzaamheid. Het eerste soort is sociale eenzaamheid, dit houdt in dat men een betekenisvolle relatie mist in een brede kring van mensen. Er is minder sociaal contact dan gewenst. Het tweede soort eenzaamheid is emotionele eenzaamheid, dit houdt in dat men een hechte band mist met zijn/haar partner of hartsvriend(in). Deze vorm van eenzaamheid is moeilijk op te lossen. Dit onderzoek richt zich op het benaderen van het eerste soort eenzaamheid, namelijk sociale eenzaamheid.

Op 1 januari 2016 had Nederland 16.979 miljoen inwoners (CBS, 2016a). Daarvan gaf destijds 44 procent van de volwassen bevolking (19 jaar en ouder) aan zich sociaal eenzaam te voelen (RIVM, 2016a). Bij oudere inwoners lag dit percentage hoger. Bijna de helft (48,8 procent) van de ouderen tussen de 75 en de 84 jaar gaven in 2016 aan zich sociaal eenzaam te voelen. Bij mensen met een leeftijd hoger dan 85 jaar was dit zelfs 52 procent (GGD-en Nederland, CBS & RIVM, 2016). Het percentage sociale eenzaamheid ligt dus hoger bij de oudere leeftijdscategorieën. De verwachting is dat door de dubbele vergrijzing² de sociale problematiek onder ouderen en dus het percentage sociale eenzaamheid onder ouderen zal toenemen (CBS, 2016b). Volgens het RIVM (2018) zullen er in 2040 ongeveer 700.000 meer eenzame 75-plussers zijn dan in nu.

Dat het percentage sociale eenzaamheid hoger ligt bij mensen met een hogere leeftijd is te verklaren aan de hand van de oorzaken en de risicofactoren van eenzaamheid. Volgens van Tilburg (2014) neemt de kans op eenzaamheid met het ouder worden toe, doordat bijvoorbeeld de gezondheid achteruitgaat, contacten moeilijker te onderhouden zijn en doordat naasten overlijden.

De Jong-Gierveld (2006) benoemt dat het verliezen van een partner een risicofactor is voor het ervaren van eenzaamheid op oudere leeftijd. Tevens wordt het risico op het ontwikkelen groter wanneer men geen kinderen heeft, altijd al weinig sociale contacten heeft onderhouden of wanneer bestaande contacten voor een groot deel zijn overleden. Naast het verliezen van leeftijdsgenoten en andere sociale contacten benoemt de Jong-Gierveld ook het hebben van een migratieachtergrond, het hebben een sociaaleconomische achterstand en het op oudere leeftijd geconfronteerd worden met ernstige en/of langdurige ziekte of handicaps als risicofactoren voor eenzaamheid. Vooral diegenen die minder goed zijn ingebed in een sociaal ondersteunend netwerk van familie en niet-familieleden, lopen in het gevaar te vereenzamen.

Heylen (2011) voegt hieraan toe dat niet alleen opkomende gezondheidsbeperkingen en het verliezen van leeftijdsgenoten bijdraagt aan een risico op eenzaamheid. Zij beschrijft dat het gehele proces van ouder worden consequenties kan hebben voor de sociale relaties die iemand heeft. Zo kan een verandering in iemands sociale rol door bijvoorbeeld een pensionering een sterke impact hebben op het sociale leven van de persoon. Hier komt bij dat ook demografische veranderingen

² **Dubbele vergrijzing:** De groep ouderen in Nederland wordt groter, daarnaast neemt de gemiddelde leeftijd van ouderen toe (CBS, 2016b)

zoals de dubbele vergrijzing en het steeds individualistischer³ worden van de samenleving effect hebben op het sociaal leven van de ouderen. De dubbele vergrijzing wordt veroorzaakt door de stijgende (gezonde) levensverwachting van de mens en heeft als effect het toenemen van differentiatie⁴ binnen de ouderenpopulatie (Bowling, 2005). Het individualisme van de samenleving maakt dat met name jongere generaties meer op zichzelf gericht zijn en minder omkijken naar de oudere generaties, dit heeft egoïsme en eenzaamheid als gevolg (De Keere, Spruyt, & Elchardus, 2013).

Zoals hierboven beschreven is wijst de theorie erop dat het risico op eenzaamheid verhoogd is bij het hebben van een oudere leeftijd. Om deze reden is ervoor gekozen om sociaal eenzame mensen van 75 jaar en ouder als doelgroep voor het onderzoek te gebruiken.

Eenzaamheid en leefomgeving

Het doel van het GO! project is het aanpassen van de fysieke leefomgeving om deze zo gezonder te maken voor de inwoners. Maar wat is de link tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Uit een interview tussen de interviewer E. Meijnders en de geïnterviewde C. van Donzel, beleidsadviseur gezondheid bij de GGD, blijkt dat de leefomgeving waarin mensen wonen invloed heeft op de gezondheid. "Eerst moet de taboe eenzaamheid aangepakt worden, dat moet gedaan worden met de hele bevolking en niet alleen met een activiteit. Het is belangrijk dat er ontmoetingsplekken zijn zonder drempel waardoor mensen uit huis naar buiten kunnen en willen. De leefomgeving kan positief beïnvloed worden, dit gaat dan over meer groen, voldoende goede fiets- en wandelpaden" (Meijnders, 2018).

Uit een onderzoek van student A.L. Baca, destijds studerend aan Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, blijkt dat er ruimtelijke oorzaken zijn voor weinig sociale interactie in een leefomgeving. Zo kan een gebrek aan uitnodigende ruimte zorgen voor minder mensen op straat waardoor de buurt elkaar niet leert kennen. Steeds meer woongebouwen worden hoger gebouwd, het gevolg hiervan is dat burens hun voordeuren onder elkaar hebben waardoor je elkaar minder tegenkomt (Baca, 2019).

T. van den Klinkenberg en H. Willemse hebben een onafhankelijk en persoonlijk initiatief opgericht wat Zorgvisite.nl heet. Deze twee dames bezoeken iedere twee weken ergens in het land een willekeurig verpleeg- of verzorgingshuis. Het doel van hun bezoek is om de wensen van ouderen en diens naasten met betrekking tot de woon-, zorg- en leefomgeving in kaart te brengen. Zorgvisite.nl is opgericht om de grootste probleempunten te verminderen en te voorkomen binnen de ouderenzorg. Een van de probleempunten die ze willen verminderen is eenzaamheid. Hierbij geven deze dames tips hoe dit aangepakt kan worden. Zo zijn de volgende tips geschreven: Ga als zorginstelling de verbinding met de buurt aan en zet in de omgeving van het huis wandelroutes uit met een aanduiding van de afstand en de tijd die de wandeling in beslag neemt. Het is gezellig om samen te ontdekken wat de buurt aan faciliteiten en mooie omgeving te bieden heeft en het nodigt bezoekers uit om samen met hun naaste aan de wandel te gaan en daarvan te genieten (van den Klinkenberg, Willemse & Woelders, 2014).

Daarnaast is er vanuit het RIVM de website Atlas leefomgeving ontworpen. Deze website biedt actuele en verantwoorde informatie over milieu- en gezondheidsaspecten van de leefomgeving (RIVM, 2019). Volgens Atlas leefomgeving zijn sociale contacten en het gevoel ergens bij te horen belangrijk voor de gezondheid. Door de toenemende vergrijzing is de kans aanwezig dat steeds meer mensen zich eenzaam gaan voelen. Eenzaamheid kan leiden tot een slechtere gezondheid, hierbij

³ **Individualisering:** een maatschappelijke ontwikkeling waarbij mensen meer als individu worden beschouwd en minder als deel van de groep(en) waartoe zij behoren (van Dale, 2020a)

⁴ **Differentiatie:** verscheidenheid (van Dale, 2020b)

kunnen psychische aandoeningen, dementie en hartziekten ontstaan (RIVM, z.d.-b), vervolgens kan eenzaamheid leiden tot depressie en suïcide (Heinrich & Gullone, 2006). Sociale onderlinge samenhang speelt een belangrijke rol in het verklaren van de relatie tussen eenzaamheid en gezondheid.

Uit de hierboven genoemde bronnen komt terug dat het hebben van een groene leefomgeving stimuleert om sociale contacten aan te gaan. Maar wat houdt een groene leefomgeving in?

Atlas leefomgeving omschrijft een groene leefomgeving als volgt: alle sportvelden, perkjes, natuurgebieden, plantsoenen, parken en tuinen. Een groene leefomgeving is belangrijk om te kunnen ontspannen, om in te wandelen, fietsen, spelen, sporten en om sociale contacten aan te gaan. Het is daarom belangrijk om plantsoenen, tuinen enz. in de buurt te hebben die gemakkelijk te bereiken zijn (RIVM, z.d.-a).

Ten slotte laat een onderzoek vanuit Vilans zien hoe de inrichting van de leefomgeving eruit moet komen te zien voor ouderen om gemakkelijker naar belangrijke punten in het centrum te kunnen komen zoals de supermarkt of de apotheek. Het is voor ouderen van belang dat er onderweg bankjes of andere zitgelegenheden worden neergezet als rustpunt, de zitgelegenheden moeten zo neergezet zijn dat ze uitnodigen tot plezierige en toevallige ontmoetingen met andere mensen. De zitgelegenheden voor ouderen hebben een wat hogere zit dan normaal en een zitvlak dat een beetje bol loopt en korter is zodat men makkelijker weer in de benen kan komen. De zitplekken staan op plekken waar iets te beleven valt, waar over iets gepraat kan worden (Penninx & Royers, 2007).

Eenzaamheid in de gemeente Ooststellingwerf

De gemeente Ooststellingwerf had op 1 januari 2016 25.574 inwoners (Gemeente Ooststellingwerf, 2020). Van deze inwoners was 9 procent 75 jaar en ouder (afgerond zijn dit 2.302 inwoners). Binnen deze groep gaf 47 procent aan zich sociaal eenzaam te voelen (RIVM, 2016a). Dit zijn 1082 inwoners boven de 75 jaar die zich sociaal eenzaam voelen.

Eerder in deze paragraaf werd al benoemd dat vergrijzing bij gaat dragen aan de stijging in het aantal eenzame ouderen. Wanneer er gekeken wordt naar het percentage vergrijzing van mensen met de leeftijd van 65 jaar en ouder, valt op dat het percentage 65-plussers binnen de gemeente Ooststellingwerf sterk toe zal nemen in vergelijking met de landelijke verwachtingen. In 2030 zal 30 procent van de gemeente Ooststellingwerf een leeftijd hebben boven de 65 jaar. Landelijk zal dit 23 procent zijn (AFB Research, z.d.).

Eenzaamheid in het dorp Haulerwijk

Zoals in paragraaf 1.1 is benoemd heeft dit onderzoek plaatsgevonden in het dorp Haulerwijk, een dorp in de gemeente Ooststellingwerf. Haulerwijk heeft een oppervlakte van 1.038 hectare (10.38 vierkante kilometer) en ligt op de grens van Friesland en Drenthe. Onder het dorp Haulerwijk vallen ook de buurtschappen Elleboog, Koudenburg en Rolpaal. Dit onderzoek is echter specifiek gericht op de kern van Haulerwijk.

De kern van Haulerwijk had op 1 januari 2016 2935 inwoners (Gemeente Ooststellingwerf, 2020). In dit gedeelte van het dorp was destijds 12 procent 75 jaar en ouder (afgerond zijn dit 353 personen) van deze 353 personen gaven 170 inwoners aan sociale eenzaamheid te ervaren (RIVM, 2016b). Dit is een percentage van 48 procent.

1.3 Leeswijzer

In voorgaande paragrafen is de aanleiding voor dit onderzoek benoemd en is er een introductie gegeven over het onderwerp van dit onderzoek. De volgende paragrafen geven de probleemstelling, de doelstelling en de onderzoeksvragen weer. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt er uitgelegd wat voor soort onderzoek er heeft plaatsgevonden en wie hierbij betrokken waren. Daarna wordt er stilgestaan bij de verschillende methoden die tijdens dit onderzoek gebruikt zijn om de deelvragen te kunnen beantwoorden. De uitkomsten van deze methoden zijn in hoofdstuk 6 resultaten te vinden. Dit hoofdstuk wordt gevolgd door de conclusie van het onderzoek. In ditzelfde hoofdstuk worden onderdelen van het onderzoek ter discussie gesteld. Tot slot wordt de aanbeveling gedaan en worden er handelingsperspectieven gesuggereerd.

1.4 Probleemstelling

Het probleem dat door gezamenlijke besluitvorming met GGD Friesland en de gemeente Ooststellingwerf naar voren is gekomen is de sociale eenzaamheid onder 75-plussers. Dit is een toenemend probleem in zowel Nederland als in Haulerwijk (RIVM, 2018). Om aan te sluiten bij het doel van GO! Noord Nederland is ervoor gekozen om hierbij te kijken naar de leefomgeving en hoe deze aangepast kan worden om zo sociale eenzaamheid te benaderen. Dit is gedaan door met behulp van dit onderzoek de gemeente handvatten te bieden voor het benaderen van sociale eenzaamheid doormiddel van het aanpassen van de leefomgeving.

1.5 Doelstelling

Doel op korte termijn (voor 14 december 2020), tevens einddoel van dit onderzoek:

- Een duidelijk beeld creëren van mogelijke aanpassingen in de leefomgeving van Haulerwijk die een positieve bijdrage kunnen leveren aan de sociale eenzaamheid van bewoners van 75 jaar en ouder.

Doel op lange termijn, tevens een doel waar de gemeente Ooststellingwerf aan kan werken indien hier vraag naar is vanuit de dorpsbewoners:

- Doormiddel van het aanpassen van de leefomgeving zal de sociale eenzaamheid bij bewoners van 75 jaar en ouder verminderen.

1.6 Onderzoeksvraag

Om de doelstelling te kunnen behalen is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Hoe kan de leefomgeving in Haulerwijk worden aangepast zodat er meer mogelijkheden voor sociale interactie onder 75-plussers ontstaat en dit op den duur kan leiden tot het verminderen van de sociale eenzaamheid onder 75-plussers?

Deze onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

- *Wat is volgens professionals de relatie tussen kenmerken van een leefomgeving en sociale interactie?*
- *Welke kansen en belemmeringen zijn er volgens professionals in de huidige leefomgeving van Haulerwijk voor sociale interactie/ontmoetingen onder inwoners van 75 jaar en ouder?*
- *Wat is volgens professionals de reden dat het hebben van een leeftijd van 75 jaar of ouder een verhoogd risico geeft op sociale eenzaamheid?*
- *Wat is vanuit professionals uit Haulerwijk de visie op sociale eenzaamheid en de aanpak hiervan?*

2.0 Soort onderzoek

In dit hoofdstuk wordt er uitgelegd wat voor soort onderzoek er is gedaan en wie hierbij betrokken zijn geweest.

2.1 Type onderzoek

Tijdens dit onderzoek is onderzocht welke aanpassingen in de leefomgeving van 75-plussers kunnen leiden tot de bevordering van sociale interactie. Dit is onderzocht door gebruik te maken van kwalitatief praktijkonderzoek. Bij kwalitatief praktijkonderzoek gaat het erom dat er meer gedetailleerde informatie verkregen wordt van individuele deelnemers die deelnemen aan het onderzoek. Hierbij wordt gebruik gemaakt van dataverzamelmethode met een open karakter. Met een open karakter wordt bedoeld dat de antwoordmogelijkheden van een respondent niet vooraf gestandaardiseerd zijn, maar dat de respondent zijn eigen bewoording in kan brengen (Donk & Lanen, 2017). Bij dit kwalitatief onderzoek is er onder andere gebruik gemaakt van methoden als halfopen interviews en focusgroepen (Migchelbrink, 2018).

Er is tijdens dit onderzoek uitgegaan van een constructivistische benadering. Volgens deze benadering is er niet één juiste visie op de werkelijkheid, maar kunnen er meerdere interpretaties naast elkaar bestaan (Donk & Lanen, 2017). Er is voor deze benadering gekozen omdat interpretaties van de werkelijkheid worden gevormd door hoe iemand een gebeurtenis heeft ervaren. Deze persoonlijke ervaringen en meningen zijn tijdens dit onderzoek gebruikt voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

Een andere werkwijze die tijdens dit onderzoek is gebruikt is practice development (PD). PD is een systematische werkwijze die gebaseerd is op negen principes, met als doel een persoonsgerichte cultuur te ontwikkelen die gebaseerd is op verschillende soorten kennis (Munten, Legius, Niessen, Snoeren, Jukema & Harps-Timmerman, 2012). De betrokkenen zijn actief betrokken geweest bij de ontwikkelingen van het onderzoek. Dit betrekken heeft voornamelijk plaatsgevonden via mail contact. De betrokkenen zijn via de mail geïnformeerd over gedane acties en de vervolgstappen hierop. Daarnaast hebben er een aantal digitale bijeenkomsten plaatsgevonden via Microsoft TEAMS. Tijdens deze bijeenkomsten zijn de vorderingen van het onderzoek besproken en hoe het onderzoek verder uitgevoerd ging worden. Gedurende deze bijeenkomsten is er actief gevraagd naar de professionele kennis van de betrokkenen.

2.2 Veranderstrategie

Bij dit onderzoek is de empirisch-rationele strategie toegepast. Volgens Migchelbrink (2019) gaat deze strategie ervan uit dat mensen hun gedrag veranderen wanneer ze inzien dat het veranderen van hun gedrag gewenst is. Dat de mens een rationeel denkend en handelend persoon is. Om deze reden is de persoon bereid om in diens eigen handelen veranderingen aan te brengen, wanneer hij of zij overtuigd is dat het gedrag in eigen belang is.

Migchelbrink (2019) spreekt in hetzelfde boek ook over het kleurenmodel van Caluwé en Vermaak. Bij dit onderzoek is ervanuit gegaan dat GO! Noord Nederland, waarvoor dit adviesplan is ontwikkeld, bestaat uit groendrukkers. Bij groendrukkers wordt ervanuit gegaan dat mensen veranderen door ze bewust te maken van nieuwe zienswijzen en eigen tekortkomingen en ze te motiveren om nieuwe dingen te zien, te leren of te kunnen. Veranderen en leren ligt hierbij dicht bij elkaar.

Dit onderzoek heeft verandering teweeggebracht door het verstrekken van informatie over sociale eenzaamheid. Door het verstrekken van deze informatie zijn de betrokkenen bewust gemaakt van nieuwe zienswijzen op het gebied van mogelijkheden tot het benaderen van eenzaamheid en wat hierin de huidige tekortkomingen zijn.

2.3 Betrokkenen en populatie

2.3.1 Betrokkenen

Dit praktijkonderzoek is tot stand gekomen in samenwerking met:

- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)
- GGD Friesland
- Beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal Onderwijsbeleid, gemeente Ooststellingwerf
- Dorpscoördinator Haulerwijk, gemeente Ooststellingwerf
- Opdrachtgever vanuit het Lectoraat Gezonde Samenleving, dr. ir. I. Bakker.

Deze partijen zijn elk betrokken bij het GO! Noord Nederland project, of werken voor de gemeente die bij dit project is aangesloten.

Bij dit onderzoek is er samen gewerkt met:

- GGD Friesland
- Beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal Onderwijsbeleid, gemeente Ooststellingwerf
- Dorpscoördinator Haulerwijk, gemeente Ooststellingwerf
- Respondenten benoemd in paragraaf 2.3.2

Bovenstaande partijen en respondenten zijn betrokken geweest bij het verzamelen van data of het maken van beslissingen omtrent dit onderzoek. Dit maakt dat zij invloed hebben gehad op het verloop van het onderzoek.

2.3.2 Populatie

Tijdens het doen van praktijkonderzoek is er data ontleent uit literatuur en respondenten. Bij het plannen van dit onderzoek was er al nagedacht over welke personen betrokken konden worden als respondenten bij het onderzoek. Deze groep mensen over wie de onderzoekers uitspraken doen in het kader van het praktijkonderzoek, wordt ook wel de onderzoekspopulatie genoemd (Donk & Lanen, 2017).

Binnen dit onderzoek zijn twee verschillende groepen professionals gevraagd om deel te nemen. De eerste groep die gevraagd is deel te nemen aan het onderzoek bestond uit zes professionals. Twee professionals hiervan zijn werkzaam of werkzaam geweest bij een stichting die eenzaamheid probeert te reduceren. Eén professional is senior onderzoeker bij een onafhankelijk onderzoeksinstituut en twee andere professionals zijn onderzoekers voor een bedrijf dat doormiddel van onderzoeken antwoord probeert te geven op maatschappelijke vraagstukken. De laatste professional die benaderd is, is zelfstandig adviseur voor onder andere het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Tevens is deze laatste professional oprichter van een platform die zich inzet tegen eenzaamheid.

Deze professionals, vanaf heden respondenten genoemd, zijn gevonden doormiddel van een selectieve steekproef. Bij de selectie steekproef is er gekeken naar de reputatiemethode. Dit houdt in dat er is uitgezocht welke respondenten goed op de hoogte zijn van het onderwerp. Deze respondenten konden een grotere groep vertegenwoordigen vanwege hun deskundigheid over het onderwerp, wat in dit geval eenzaamheid is (Donk & Lanen, 2017).

Bij het uitzoeken van respondenten hebben de onderzoekers naar de volgen criteria gekeken: heeft deze deskundige ervaring met het doen van onderzoek gericht op eenzaamheid en heeft deze deskundige meer dan 1 jaar werkervaring binnen het vakgebied?

Om de tweede groep respondenten samen te stellen hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van het zogeheten sneeuwbalstelsysteem. Dit houdt in dat er via al deelnemende partijen nieuwe contacten zijn geworven om mee te doen aan het onderzoek (Donk & Lanen, 2017). Op deze manier kwamen de onderzoekers via het GO! Noord Nederland project in contact met medewerkers van de gemeente Ooststellingwerf. Vervolgens zijn de onderzoekers via de gemeente aan contactgegevens gekomen van professionals uit de volgende beroepenvelden: de GGD, de kerk, de huisarts, dorpscoördinator, plaatselijk belang, zorgcoördinator van het plaatselijke verzorgingstehuis, de thuiszorg, beheerder van het dorpshuis en de gemeente Ooststellingwerf zelf. Uit deze beroepenvelden zijn 11 professionals benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek.

3.0 Methoden

In dit hoofdstuk is te lezen welke verschillende dataverzamelmethode(n) zijn gebruikt om het vooronderzoek te doen en om de deelvragen te beantwoorden. Per methode wordt uitgelegd welke deelvragen hiermee zijn beantwoord en hoe deze zijn uitgevoerd. Tot slot worden de validiteit en de betrouwbaarheid van deze methoden besproken.

3.1 Literatuurstudie

Bij het vooronderzoek is er gebruik gemaakt van literatuurstudie. Allereerst heeft de literatuurstudie ervoor gezorgd dat de kennis van de onderzoekers over het onderwerp van dit onderzoek is vergroot. Deze opgedane kennis heeft het onderzoekstraject ondersteund. Hiernaast is de opgedane kennis gebruikt om tijdens de digitale interviews (paragraaf 3.2) dieper op het onderwerp in te kunnen gaan. Tot slot is deze kennis gebruikt om de checklist te maken voor de omgevingscreening die besproken wordt in paragraaf 3.3.

3.1.1 Analysemethode literatuurstudie

Tijdens de literatuurstudie is er informatie vergaard uit boeken, wetenschappelijke artikelen en onderzoeksrapporten.

Er is literatuur gezocht aan de hand van de zoektermen: soorten eenzaamheid, sociale interactie AND leefomgeving, kinds of solitude, sociale leefomgeving, kinds of loneliness, social environment, sociale eenzaamheid, eenzaamheid AND leefomgeving, social solitude, ouderen AND sociale leefomgeving, risico AND ouderen en risks AND solitude.

Met de bovengenoemde zoektermen zijn de databanken Pubmed, Springerlink, Cinahl en HBO-kennisbank doorzocht. Dit is gedaan met behulp van WindexSearch, een zoekbank van Hogeschool Windesheim die meerdere relevante databanken tegelijkertijd doorzoekt.

Na het vinden van literatuur zijn deze stukken gefilterd. Hierbij is er gelet op: is de literatuur nog actueel (geschreven na 01-01-2010), is de tekst volledig beschikbaar, bevat de literatuur relevante informatie over het onderwerp van dit onderzoek, zijn het beroepsgebonden documenten zoals protocollen of zijn het externe communicatiedocumenten zoals rapporten en jaarverslagen. Dit filteren is gedaan aan de hand van de C.R.A.P. test. Bij de C.R.A.P. test wordt er gekeken naar: C: Currency (actualiteit), R: Reliability (betrouwbaarheid), A: Authority (autoriteit) en P: Purpose (doel/objectiviteit) (Blakeslee, 2004). Naast de C.R.A.P. test is er per gebruikte bron gekeken naar de level of evidence. Dit level is bepaald aan de hand van de evidence pyramid (Dobber, Harmsen & van Iersel, 2016).

3.2 Bevragen doormiddel van digitale interviews

Bevragen betekent dat mensen gevraagd worden hoe ze hun eigen gedrag, dat van anderen of een praktijksituatie ervaren (Donk & Lanen, 2017). Bevragen kan op drie manieren: het houden van een interview, het afnemen van een vragenlijst en het afnemen van een toets of test.

Tijdens het onderzoek is er gebruik gemaakt van halfopen interviews om antwoord te krijgen op de volgende deelvragen:

- *Wat is volgens professionals de relatie tussen kenmerken van een leefomgeving en sociale interactie?*
- *Wat is volgens professionals de reden dat het hebben van een leeftijd van 75 jaar of ouder een verhoogd risico geeft op sociale eenzaamheid?*

Tijdens het interview is iedere respondent gevraagd wat diens visie op sociale eenzaamheid en de benadering hiervan is. Dit zorgt ervoor dat de onderzoekers vanuit het gezichtspunt van de respondent naar de bevroegde situatie hebben kunnen kijken (Donk & Lanen, 2017).

3.2.1 Analysemethode digitale interviews

Als eerste stap hebben de onderzoekers aan de hand van de gedane literatuurstudie een topiclijst opgesteld. Een topiclijst is een lijst van gespreksonderwerpen die in de loop van het interview aan bod dienen te komen (Migchelbrink, 2018). De topiclijst is te vinden in bijlage A van dit document. Aan de hand van deze topiclijst zijn er een aantal vragen opgesteld, te vinden in bijlage B. Deze vragen zijn opgesteld om te kunnen waarborgen dat alle topics tijdens het interview aan bod zijn gekomen. Gedurende het interview bepaalde de interviewer op welke manier de vragen gesteld werden en hoe deze werden geformuleerd. Via het tonen van interesse, het doorvragen en vragen om verduidelijking speelde de interviewer in op de situatie en stimuleerde de interviewer de voortgang van het gesprek, dit wordt een halfopen interview genoemd (Migchelbrink, 2018).

Zoals in paragraaf 2.3.2 benoemd is zijn er voor dit onderdeel van het onderzoek zes professionals gevraagd om deel te nemen. Deze professionals zijn via de mail- of telefonisch contact benaderd. Van de zes benaderde professionals waren er vier bereid om deel te nemen aan het onderzoek. Deze vier respondenten waren:

- Respondent 1: Ex projectleider van stichting Sociaal Goud, een stichting die eenzaamheid probeert te reduceren.
- Respondent 2: Huidig projectleider van stichting Sociaal Goud.
- Respondent 3: Senior onderzoeker bij het fries sociaal planbureau.
- Respondent 4: Zelfstandig adviseur voor o.a. het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Tevens oprichter van het platform aanpakeenzaamheid.nl.

De respondenten zijn op drie verschillende manieren geïnterviewd. Eén van de respondenten gaf aan via mailcontact de vragen te willen beantwoorden. Twee respondenten gaven aan doormiddel van telefonisch contact vragen te willen beantwoorden. De laatste respondent was bereid om geïnterviewd te worden aan de hand van beeld bellen, hiervoor is het programma Zoom gebruikt.

Gedurende het afnemen van de online interviews nam één onderzoeker de leiding en stelde de vragen, dit om rumoer te voorkomen (Migchelbrink, 2018). De andere onderzoeker kreeg wel de gelegenheid om door te vragen op de gegeven antwoorden.

Alle interviews zijn binnen een tijdsbestek van 12 uur of tijdens het interview zelf getranscribeerd wat voor een verhoogde betrouwbaarheid zorgt (Donk & Lanen, 2017). De transcripten zijn woordelijk uitgewerkt. Dit betekent dat niet ieder woord dat er in het interview is gezegd letterlijk is overgenomen, maar dat alleen de inhoud van het gesprek is genoteerd. Deze woordelijke transcripties zijn gecodeerd doormiddel van open codering. Bij open codering zijn de antwoorden van de respondenten gefilterd op basis van de topics uit de topiclijst in bijlage A. Dit maakt dat de transcripties op een deductieve wijze zijn gecodeerd (Migchelbrink, 2019). De resultaten van het open coderen zijn vervolgens verder geanalyseerd aan de hand van axiale codering. Bij het axiaal coderen zijn de antwoorden verder gesorteerd en per code met elkaar vergeleken, om zo de overeenkomsten en tegenstellingen per code in kaart te brengen (Boeije & Bleijerbergh, 2005). De volledige uitwerking van de transcripties en de codering zijn te vinden in bijlage C van dit bestand.

3.3 Omgevingsscreening met behulp van een fysiek bezoek

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een omgevingsscreening met behulp van een fysiek bezoek aan het dorp Haulerwijk om de volgende deelvraag te beantwoorden:

- *Welke kansen en belemmeringen zijn er volgens professionals in de huidige leefomgeving van Haulerwijk voor sociale interactie/ontmoetingen onder inwoners van 75 jaar en ouder?*

Bij praktijkonderzoek wordt bezoeken als een zelfstandige vorm van dataverzameling beschouwd waarbij gebruikgemaakt wordt van bestuderen, observeren en/of bevragen (Donk & Lanen, 2017). Het bezoeken van het dorp Haulerwijk heeft de onderzoekers de mogelijkheid geboden om de beroepspraktijk zelf te ervaren. Tijdens dit onderzoek is bezoeken tevens gebruikt als hulpmiddel voor het uitvoeren van een omgevingsscreening. Bij de screening is op basis van een checklist Haulerwijk beoordeeld. Haulerwijk is intensief bestudeerd waarna de onderzoekers hebben beschreven in hoeverre Haulerwijk tegemoet kwam aan de eisen van de checklist. Door het uitvoeren van de omgevingsscreening zijn de kansen en belemmeringen van de leefomgeving op het gebied van sociale interacties/ontmoetingen van 75-plussers vanuit het perspectief van de onderzoekers in kaart gebracht.

Deze omgevingsscreening heeft er tevens voor gezorgd dat de onderzoekers een onbevooroordeeld beeld konden krijgen van de leefomgeving van Haulerwijk, wat heeft bijgedragen aan het kunnen voeren van het gesprek met de focusgroep welke besproken wordt in paragraaf 3.4 van dit document.

3.3.1 Analysemethode omgevingsscreening

Aan de hand van de uitgevoerde literatuurstudie en de interviews is er een screeningslijst opgesteld met kenmerken van een leefomgeving die sociale interactie onder 75- plussers zouden kunnen stimuleren. Deze screeningslijst is te vinden in bijlage D van dit bestand.

Beide onderzoekers hebben aan de hand van de screeningslijst het dorp Haulerwijk bezocht. Hierbij zijn volgende locaties van het dorp bezocht:

- Het “centrum” van Haulerwijk. Onder het centrum vallen de straten Slotemaker de Bruinweg en Hoofdweg Boven. Aan deze straten liggen de meeste winkels, waaronder de supermark, de bakker en de huisartsenpraktijk van Haulerwijk;
- De omgeving van het woonzorgcentrum Sinnehiem inclusief de aanleunwoningen;
- De route van het woonzorgcentrum Sinnehiem/aanleunwoningen naar het centrum;
- De omgeving van het dorpshuis;
- De verschillende kerken en diens directe omgeving;
- De openbare bibliotheken;
- Tandartsenpraktijk, fysiotherapie, pedicure en diens directe omgeving.

Tijdens en na de bezichtiging zijn de screeningslijsten afzonderlijk van elkaar ingevuld. Dit zorgt ervoor dat de uitkomsten niet door elkaars gedachten en meningen zijn beïnvloed. De ingevulde screeningslijsten zijn te vinden in bijlage D.

Na afloop zijn de screeningslijsten met elkaar vergeleken en zijn de uitkomsten verwerkt in een sterkte-zwakteanalyse (SWOT-analyse), zie bijlage E. Door het inzetten van een SWOT-analyse zijn de sterke- en zwakte punten, de kansen en bedreigingen voor de gegeven situatie in kaart gebracht doormiddel van een schema (Migchelbrink, 2019).

3.4 Focusgroep via Microsoft Teams

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een focusgroep om de volgende deelvragen te beantwoorden:

- *Welke kansen en belemmeringen zijn er volgens professionals in de huidige leefomgeving van Haulerwijk voor sociale interactie/ontmoetingen onder inwoners van 75 jaar en ouder?*
- *Wat is vanuit professionals uit Haulerwijk de visie op sociale eenzaamheid en de aanpak hiervan?*

De strategie van een focusgroep gaat ervan uit dat er een groep wordt samengesteld die bestaat uit verschillende deskundigen/belanghebbende die met het onderwerp te maken krijgen. Hierbij wordt het onderwerp doormiddel van stellingen of vragen in een kleine groep besproken (Donk & Lanen, 2017). Door tijdens dit onderzoek te zorgen voor variatie in de kennis en achtergronden van de deelnemers is het onderwerp vanuit verschillende perspectieven bekeken en geëvalueerd.

3.4.1 Analysemethode focusgroep

Aan de hand van de resultaten van de eerdergenoemde methoden zijn er een aantal stellingen opgesteld, zie bijlage F. Deze stellingen zijn gemaakt aan de hand van een 5 puntenschaal, waarbij 1 helemaal oneens en 5 helemaal eens betekent. Schalen worden gebruikt om de mening van de deelnemers uit een focusgroep te meten (De Graauw, z.d.).

Zoals beschreven in paragraaf 2.3.2 zijn er voor de focusgroep 11 professionals benaderd. Van deze 11 professionals gaven er 6 aan aanwezig te kunnen zijn. Op de dag zelf waren slechts 3 deelnemers aanwezig. Deze deelnemers waren: een wijkverpleegkundige van Haulerwijk, een ouderling van de kerkenraad en de beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal Onderwijsbeleid gemeente Ooststellingwerf.

Het gesprek met de focusgroep vond plaats via het Microsoft Teams programma. Tijdens het gesprek zijn de vooraf ingevulde stellingen en de visies op eenzaamheid van de deelnemers besproken. De ingevulde stellinglijsten zijn terug te vinden in bijlage F van dit bestand. Het gehele gesprek is opgenomen en vervolgens binnen een tijdsbestek van 24 uur woordelijk getranscribeerd zodat deze gecodeerd en geanalyseerd kon worden. Net zoals bij het coderen van de digitale interviews is er ook hier gekozen om de transcripties open en axiaal te coderen. De volledige uitwerking hiervan is te vinden in bijlage H van dit document.

Na het coderen van de resultaten zijn de uitkomsten hiervan samen met de uitkomsten van de stellingen verwerkt in een SWOT-analyse. Dit heeft ervoor gezorgd dat de sterke- en zwakke kanten, de kansen en belemmeringen vanuit het oogpunt van de focusgroep in kaart is gebracht. Deze SWOT-analyse is terug te vinden in bijlage G van dit bestand.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Validiteit

Bij validiteit gaat het om de vraag: “wordt in het onderzoek inhoudelijk vastgesteld (waargenomen, onderzocht) wat het onderzoek beoogt vast te stellen (voornemens is te onderzoeken)” (Migchelbrink, 2018, p. 74).

Ter voorbereiding op de literatuurstudie zijn er aan de hand van de deelvragen zoektermen geformuleerd, zie paragraaf 3.1.1. Door alleen deze zoektermen te gebruiken en hier niet van af te wijken werd de informatie vergaard die de onderzoekers doormiddel van literatuurstudie wilden vergaren. Ditzelfde geldt voor de digitale interviews, de omgevingsscreening en de focusgroep. Door voorafgaand een topiclijst, een screeningslijst en stellingen te ontwikkelen bleef de validiteit van de methode gewaarborgd.

Betrouwbaarheid

Wanneer er over de betrouwbaarheid van een onderzoek wordt gesproken wordt er gekeken naar het vertrouwen in de werkwijze tijdens het onderzoek. Hierbij gaat het om de nauwkeurigheid en de zorgvuldigheid in het werken (Migchelbrink, 2018).

Om de betrouwbaarheid van de uitkomsten te waarborgen zijn er twee soorten van triangulatie gebruikt. Allereerst is er gebruik gemaakt van brontriangulatie⁵. Zo zijn er tijdens de literatuurstudie meerdere bronnen met elkaar vergeleken en is de kennis uit deze bronnen samengevoegd voor het vooronderzoek. Naast het gebruiken van meerdere literatuurbronnen tijdens de literatuurstudie is de kennis van verschillende respondenten gebruikt voor het beantwoorden van de deelvragen of het voorbereiden van andere methoden. Zo is bijvoorbeeld deelvraag 2 via digitale interviews door verschillende respondenten beantwoord en zijn de uitkomsten van deze interviews gebruikt om de screeningslijsten van de omgevingsscreening te maken.

Als tweede soort triangulatie is onderzoekerstriangulatie⁶ gebruikt. De onderzoekers hebben namelijk afzonderlijk van elkaar de gevonden literatuur van de literatuurstudie geanalyseerd. Daarnaast is de omgevingsscreening afzonderlijk van elkaar uitgevoerd en pas naderhand met elkaar besproken. Dit zorgt ervoor dat er vanuit twee verschillende perspectieven naar de gebruikte informatie is gekeken.

Naast het toepassen van de verschillende soorten triangulatie zijn er nog een aantal manieren gebruikt die het onderzoek betrouwbaarder maken. Zo is alle gebruikte literatuur beoordeeld op betrouwbaarheid met behulp van de C.R.A.P. test (Blakeslee, 2004) en is er per bron gekeken naar de mate van betrouwbaarheid door deze te vergelijken met de evidence pyramid van Dobber, Harmsen en van Iersel (2016). Ook zijn er gedurende de digitale interviews en het gesprek met de focusgroep geen adviezen of waardeoordelen gegeven aan de respondenten. Dit is gedaan om geen vertekeningen te weeg te brengen voor de uitkomsten van het onderzoek. Daarnaast zijn de onderzoekers zonder vooroordelen de omgevingsscreening aangegaan, dit maakt dat de observaties die tijdens de screening zijn gedaan objectief zijn gebleven. Tevens zijn de screeningslijsten van de omgevingsscreening individueel ingevuld, wat zorgt voor een betrouwbaardere conclusie. Verder zijn de stellingslijsten voorafgaand aan de focusgroep anoniem ingevuld door de deelnemers. Doordat de onderzoekers ervoor hebben gekozen de anonimiteit te bewaren en de stellingen individueel te laten beantwoorden werd de kans op ongewenste beïnvloeding door mede respondenten verkleint, dit heeft de betrouwbaarheid van de uitkomsten verhoogd (Donk & Lanen, 2017).

⁵ **Brontriangulatie:** het gebruikmaken van verschillende (literatuur) bronnen om een vraag te beantwoorden (Donk & Lanen, 2017, p. 47).

⁶ **Onderzoekerstriangulatie:** door gebruik te maken van meerdere personen bij het onderzoek, wordt er vanuit meerdere perspectieven naar het onderzoek gekeken (Donk & Lanen, 2017, p. 48).

4.0 Evaluatie

In dit hoofdstuk is te lezen hoe het onderzoeksproces en de uitkomsten van dit onderzoek doormiddel van product- en procesvragen geëvalueerd gaan worden.

Voor dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de evaluatiemethode PPDOEN, welke in het boek 'Practice Development' (Munten et al., 2012) staat uitgeschreven. Voorafgaand aan het onderzoek hebben de onderzoekers deze methode uitgewerkt als leidraad voor de uiteindelijke evaluatie, zie bijlage I.

Wanneer het adviesplan klaar is wordt er geëvalueerd. De evaluatie vindt plaats doormiddel van een gesprek met de betrokkenen besproken in paragraaf 2.3.

Tijdens het evaluatiegesprek zullen verschillende vragen op verschillende gebieden gesteld worden. Vragen met betrekking tot het product en het proces die hierbij gesteld gaan worden zijn geformuleerd aan de hand van het boek 'Practice Development' (Munten et al., 2012).

Vragen met betrekking tot het product zullen zijn: Is het doel, beschreven bij de doelbepaling, behaald? Zo ja, hoe. Zo nee, waarom niet? Hoe wordt er achteraf naar de aanpak van het onderzoek gekeken? Heeft de aanpak iets anders opgeleverd dan van tevoren verwacht werd? Dient het onderzoek een volgende keer anders aangepakt te worden? Zo ja, hoe?

Vragen met betrekking tot het proces zullen zijn:

Hoe was de beginsituatie? Is alles volgens de planning gegaan? Hoe verliep het proces? Hoe verliep de communicatie? Intern en extern. Waren er onverwachte gebeurtenissen? Zo ja: Hoe is hiermee omgegaan? En wat kan de volgende keer anders gedaan worden om dit te voorkomen?

De vragen die verder aan bod zullen komen zijn:

Wat hebben de onderzoekers geleerd en bereikt tijdens het doen van dit onderzoek en wat is hiervan de betekenis voor het vervolg? Dient de aanpak van het doen van onderzoek aangepast te worden, zo ja hoe en waarom? Wat ging goed en kan gebruikt worden tijdens een volgend onderzoek en wat dient er veranderd te worden?

5.0 Ethische en juridische aspecten

In dit hoofdstuk wordt er uitgelegd welke ethische en juridische aspecten er aan dit onderzoek zijn verbonden en hoe hier tijdens het uitvoeren van dit onderzoek rekening mee is gehouden.

Voorafgaand aan ieder wetenschappelijk onderzoek beoordeelt een Medisch-Ethische Toetsingscommissie (METC) of het wetenschappelijke onderzoek onder de Wet Medisch-wetenschappelijk Onderzoek met mensen (WMO) valt. Als dit het geval is, dan voert de METC een toetsing uit. Van deze toetsing is het doel het waarborgen van de rechten, veiligheid en het welzijn van de proefpersonen die deelnemen aan het onderzoek (Maxima Medisch Centrum, 2020). Het vaststellen of het METC betrokken dient te worden bij het onderzoek wordt volgens het protocol 'Ethische Toetsing van Onderzoek' (Radboud Universiteit, 2019) aan de hand van de volgende vragen gedaan:

1. Er is sprake van medisch-wetenschappelijk onderzoek?
 - Deze vraag dient met ja beantwoord te worden, indien op een van de volgende manieren een zorginstelling bij het onderzoek is betrokken:
 - Een of meer medewerkers van een zorginstelling is/zijn bij het onderzoek betrokken als opdrachtgever of verrichter/uitvoerder;
 - Het onderzoek vindt plaats binnen de muren van de instelling en dient naar de aard van het onderzoek niet buiten de muren van de instelling plaats te vinden.
 - Aan het onderzoek nemen patiënten/cliënten van de instelling deel.
2. De deelnemende personen worden aan handelingen onderworpen, en/of aan de deelnemende persoon wordt een bepaalde gedragswijze opgelegd?

Indien vraag 1 niet, maar vraag 2 wel met ja beantwoord wordt, is sprake van onderzoek dat getoetst moet worden door de Ethische Toetsingscommissie.

Als de bovenstaande vragen over dit onderzoek beantwoord worden, kwam er als conclusie uit dat voor dit onderzoek geen METC ingeschakeld diende te worden. Er is geen sprake van een medisch-wetenschappelijk onderzoek en de deelnemende personen werden niet aan handelingen onderworpen en er werden geen bepaalde gedragswijze opgelegd.

Echter zijn er wel andere juridische en ethische overwegingen waar tijdens dit onderzoek rekening mee gehouden werd, waaronder:

- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) art. 4 (Alberts, Mayer-Beckers, Buhrmann, Dupont, Fransen, Rijn & Venmans, 2020);
- Het Medisch beroepsgeheim, artikel 88, Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg & artikel 7:457, Burgerlijk Wetboek (Van Meersbergen & Biesart, 2016);
- De beroepscode voor Verzorgende en Verpleegkundigen (Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland, nu '91, FNV Zorg & Welzijn, CNV Zorg & Welzijn, Healthcare Christian Fellowship Nederland, Reformatorisch Maatschappelijke Unie & CGMW Vakorganisatie voor Christenen, 2015);
- Ethische eisen met betrekking tot de respondenten:
 - Respondenten dienen vrijwillig mee te doen aan het onderzoek.
 - Het onderzoek mag niet schadelijk zijn voor de respondenten
 - De anonimiteit van de respondenten dient gewaarborgd te worden, resultaten mogen niet herleidbaar zijn naar de respondent;
 - De uitkomsten van het onderzoek mogen geen nadelige effecten hebben voor de respondenten;(Baarda, Bakker, Boullart, Fischer, Julsing, Peters & Velden, 2018).

Tijdens het onderzoek zijn bovengenoemde punten gewaarborgd. Zo hebben alle respondenten vrijwillig een bijdrage aan het onderzoek geleverd. Daarnaast is de privacy van de respondenten bewaakt door de resultaten van de digitale interviews en het gesprek met de focusgroep te anonimiseren. Tevens is er vanuit de beroepscode gewerkt, dit is gedaan door het onderzoek te richten op de kwaliteit van het leven en het welzijn van de doelgroep. Door het doen van onderzoek zijn de onderzoekers gaan kijken hoe de kwaliteit van leven en het welzijn van de doelgroep bevorderd, in stand gehouden en herstelt kon worden. Het uitgangspunt bij zowel de beroepscode als bij dit onderzoek is dat de regie zoveel mogelijk bij de doelgroep blijft, de doelgroep bepaalt zelf wat voor hun van belang is (Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland et al., 2015).

6.0 Resultaten

Na het doen van een literatuurstudie tijdens het vooronderzoek, het houden van interviews, het doen van een buurtscreening en het organiseren van een focusgroep zijn de onderzoekers opnieuw naar de deelvragen gaan kijken. In dit hoofdstuk zijn deelvragen zijn onder elkaar gezet en vervolgens aan de hand van de gedane dataverzamelingsmethodieken beantwoord.

6.1 Deelvraag 1

In deze subparagraaf worden de resultaten met betrekking tot deelvraag 1 behandeld. Deze deelvraag luidt als volgt: *Wat is volgens professionals de relatie tussen kenmerken van een leefomgeving en sociale interactie?*

De resultaten zijn in twee categorieën onderverdeeld. Dit zijn categorieën die tijdens het coderen van de digitale interviews naar voren zijn gekomen.

Link tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving

Op de vraag *“Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving”* antwoordde 75 procent van de respondenten dat de leefomgeving invloed heeft op eenzaamheid. Dezelfde groep respondenten gaf aan dat de leefomgeving slechts een klein deel is van een veel groter geheel aan invloeden op eenzaamheid bij 75-plussers. Zo speelt niet alleen de leefomgeving mee in de ontwikkeling van sociale eenzaamheid, maar ook de maatschappelijke- en persoonsgebonden risicofactoren zoals het hebben van een veilig gevoel in de buurt en iemands fysieke conditie.

Van de respondenten maakte één respondent een onderscheid in de leefomgeving door deze in drie groepen te verdelen. Allereerst is er de woning van de persoon zelf, is deze aangepast op de behoefte van de persoon? Als tweede groep is er het woongebouw. Wat zijn de mogelijkheden tot het leggen van fysiek contact in het gebouw? Tot slot is er de woonomgeving. Deze laatste groep heeft met sociale en fysieke veiligheid te maken. Voelt iemand zich veilig om de straat op te gaan? En is het uitnodigend om de straat op te gaan?

Een andere respondent geeft aan dat het belangrijk is dat de leefomgeving uitnodigt om naar buiten te gaan. “Het maakt eigenlijk niet uit of het nu om een beweegtuin, een volkstuin of meerdere wandelpaden etc. gaat. Het belangrijkste is dat er iets is wat uitnodigt om naar buiten te gaan, dit kan iets zijn om bij te gaan kijken of mee aan mee te doen” ~respondent 3.

Fysieke kenmerken in een leefomgeving die uitlokt tot sociale interactie

Tijdens dezelfde interviews zijn de respondenten gevraagd om voorbeelden te noemen van fysieke kenmerken die in een leefomgeving uitlokken tot sociale interactie. Drie van de vier respondenten gaven aan dat het belangrijk is om voldoende rustpunten in de buurt te hebben in de vorm van bijvoorbeeld bankjes. “De conditie is namelijk niet altijd meer wat het geweest is. Door her en der te kunnen rusten kunnen er langere afstanden afgelegd worden.” ~ Respondent 2.

Daarnaast benoemden twee respondenten dat openbare toiletten de drempel om erop uit te gaan kan verlagen. Door de mogelijkheid om naar het toilet te gaan kunnen ook mensen met minder sterke blazen of die door medische redenen met grote regelmaat naar het toilet moeten voor een langere tijd het huis uit. “Zijn er in het centrum voldoende mogelijkheden tot toiletgang, zodat ouderen met een minder goede blaas of bijv. Parkinson met een gerust hart wat langer op pad kunnen? Deze interventies creëren bijvoorbeeld al mogelijkheden tot de kans van ontmoetingen voor ouderen die zonder deze interventies beperkt zouden zijn.” ~ Respondent 3

Als laatste werd het belang voor een rollator- en rolstoelvriendelijke buurt benoemd. Door geschikte stoepen kunnen mensen met een rollator of rolstoel zich makkelijker voortbewegen. Onder een

rollator- en rolstoelvriendelijke buurt wordt onder andere verstaan: stoepen zijn breed genoeg voor een rollator of rolstoel en deze stoepen goed onderhouden zijn zodat er geen losse of opstaande stoepetegels zijn die een risico kunnen geven op vallen.

De benadering van sociale eenzaamheid

Naast dat er fysieke kenmerken gegeven zijn, werd er door meerdere respondenten benadrukt dat het benaderen van sociale eenzaamheid maatwerk is. Het gevoel van eenzaamheid is namelijk per individu anders. Om sociale eenzaamheid aan te pakken zouden dus de personen om wie het gaat (75-plussers die sociale eenzaamheid ervaren) bij de beslissingen omtrent de benadering betrokken dienen te worden. Respondent 1 antwoordde tijdens het interview: “het is belangrijk dat er gekeken wordt naar de wens van de ouderen. Die wens kan ontzettend divers zijn.” Waar de een het gezellig vindt om een kletspraatje te kunnen maken met buurtgenoten, heeft een ander juist meer behoefte aan mogelijkheden om eropuit te kunnen gaan.

6.2 Deelvraag 2

Welke kansen en belemmeringen zijn er volgens professionals in de huidige leefomgeving van Haulerwijk voor sociale interactie/ontmoetingen onder inwoners van 75 jaar en ouder?

Van de uitkomsten van de methodes die zijn gebruikt om deze deelvraag te beantwoorden zijn SWOT-analyses gemaakt. Deze zijn terug te vinden in bijlage E en bijlage G. Deze twee analyses zijn naast elkaar gelegd. Hier zijn de volgende kansen en belemmeringen uitgekomen:

Kansen:

Uit de SWOT-analyses kwam naar voren dat er veel kansen zijn die aangepakt kunnen worden. Zo kan er een wandelroute gemaakt worden die gericht is op mensen met een verminderde conditie of die slecht ter been zijn. Ook kunnen er ouder vriendelijke rustpunten geplaatst worden. Deze rustpunten hebben dan leuningen en rondom wat meer ruimte voor het kwijt kunnen van een rollator, rolstoel of scootmobiel. Bij het inzetten van nieuwe interventies is het van belang om ouderen hierover te informeren en op de hoogte te houden. Door ze over de interventies te informeren kunnen ze makkelijker betrokken raken bij het proces. Ieder persoon kan zo zelf kiezen of ze willen participeren aan de inzet van de interventies of niet. Door het proces samen te doen met de ouderen komen deze mensen met elkaar al in contact, dit is goed voor de sociale interactie.

Zo gaf bijvoorbeeld respondent 2 aan: “Ook ter aanvulling. Als jullie de wandelroutes wat duidelijker op de kaart willen brengen is het misschien ook een idee om de bankjes en rustgelegenheden daar ook in mee te nemen en ook de afstand van de route. Ik merk over het algemeen dat mensen wel graag willen weten wat de afstand precies is en hoeveel tijd ze eraan kwijt zouden zijn met een rollator, een scootmobiel of met een rolstoel. Dus dat ze beetje een indicatie krijgen. Het niet hebben van deze informatie weerhoudt men er over het algemeen wel van om deze routes te gaan doen.”

Belemmeringen:

Belemmeringen die naar voren kwamen zijn de kosten die aan de veranderingen verbonden zitten. Hiernaast is het vinden van genoeg vrijwilligers en geld voor het onderhouden en schoonmaken van eventuele extra toiletten een belemmering. Ook is het moeilijk om vervoer te regelen voor mensen die slecht ter been zijn en die naar activiteiten toe willen die wat verder dan het eigen dorp zijn. Tot slot werd door respondent 3 de volgende belemmering genoemd “Even nog over die bankjes, als je kijkt naar steden dan worden vaak in het centrum bankjes geplaatst zodat ze daar kunnen zitten. Overdag zitten daar vooral ouderen en ’s avonds zitten daar de jeugd dat geeft dan vaak weer een

probleem.” Of deze belemmering ook in dorpskernen voorkomen is tijdens het gesprek niet benoemd.

6.3 Deelvraag 3

Wat is volgens professionals de reden dat het hebben van een leeftijd van 75 jaar of ouder een verhoogd risico geeft op sociale eenzaamheid?

Ouderdom, wel of geen verhoogd risico?

Tijdens de interviews zijn alle respondenten gevraagd of zij het eens zijn met de theorie uit het vooronderzoek dat een hogere leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid.

Hierbij gaven alle respondenten het antwoord dat het hebben van een hoge leeftijd een extra risico geeft op eenzaamheid. De helft gaf zelfs aan dat het hierbij om een feit gaat en niet om een mening. Zo zei respondent vier: “Het is niet een zekerheid dat wanneer je ouder wordt je eenzaam wordt. Maar de kans is wel groter.”

Risicofactoren volgens de respondenten

De respondenten hebben de risicofactoren verdeeld in drie categorieën. Allereerst zijn er de persoonlijke factoren, dit zijn tevens de factoren die het meeste meespelen bij het ontwikkelen van sociale eenzaamheid. Onder deze persoonlijke risicofactoren vallen bijvoorbeeld het meemaken van een ingrijpende verlieservaring en het hebben van een verminderde mobiliteit. Deze individuele factoren zijn unaniem door de respondenten benoemd. Verder spelen de verminderde gezondheid en een verminderde fysieke conditie mee. Respondent 1 benoemt dat “ouderen het steeds lastiger vinden om activiteiten te ondernemen, naar mate hun sociale netwerk krimpt en hun fysieke conditie verminderd. De stap wordt hierdoor steeds groter om iets te ondernemen.” Het krimpen van het sociale netwerk valt onder de volgende categorie van risicofactoren, namelijk de relationele factoren.

Naast respondent 1 gaven nog twee andere respondenten aan dat het krimpen van het sociale netwerk meespeelt in het ontwikkelen van sociale eenzaamheid.

Tot slot zijn er de maatschappelijke factoren. Dit zijn bijvoorbeeld het niet kunnen bijhouden van de ontwikkelingen in de samenleving, zoals de digitalisering, en het hebben van minder vervoersmogelijkheden.

6.4 Deelvraag 4

Wat is vanuit professionals uit Haulerwijk de visie op sociale eenzaamheid en de aanpak hiervan?

Tijdens het gesprek met de focusgroep werd de vraag gesteld wat de visie van de deelnemers op het benaderen van sociale eenzaamheid is. Respondent 2 gaf hier als antwoord op dat zij het belangrijk vindt om bij het opstarten van een activiteit of een project meerdere invalshoeken te betrekken. Hiermee wordt bedoeld dat er verschillende partijen betrokken kunnen worden om zo een grotere bron van kennis te krijgen. Iedere partij kan iets in zijn of haar expertise betekenen. Zo kunnen bijvoorbeeld de thuiszorg en de huisarts ingezet worden om het contact met de doelgroep laagdrempelig te houden en om deze in kaart te brengen.

Daarnaast wordt informeren als belangrijk onderdeel genoemd. Hierbij kunnen mensen of organisaties betrokken worden die al met de doelgroep in contact zijn. Op deze manier kan de informatieoverdracht laagdrempelig gehouden worden.

Respondent 3 benoemt dat het belangrijk is dat mensen zich ergens thuis bij voelen. Hiermee wordt bedoeld dat mensen zich ergens bij kunnen aansluiten. “Voor de ouderen van nu is dat voor velen de kerk, maar jongere generaties gaan niet meer naar de kerk. Dus waar horen die straks bij?”

7.0 Conclusie & Discussie

Met behulp van de deelvragen die in het vorige hoofdstuk behandeld zijn wordt er in dit hoofdstuk een conclusie getrokken die de hoofdvraag zal beantwoorden. Daarna worden er onderdelen van het onderzoek ter discussie gesteld.

Onderzoeksvraag

De uitvoering van het onderzoek is naar aanleiding van de volgende onderzoeksvraag gedaan: *'Hoe kan de leefomgeving in Haulerwijk worden aangepast zodat er meer mogelijkheden voor sociale interactie onder 75-plussers ontstaat en dit op den duur kan leiden tot het verminderen van de sociale eenzaamheid onder 75-plussers?'*

7.1 Conclusie

Deelvraag 1:

Wat is volgens professionals de relatie tussen kenmerken van een leefomgeving en sociale interactie?

De leefomgeving is een klein deel van een groter geheel aan oorzaken van eenzaamheid maar kan bijdragen aan het benaderen hiervan door de mogelijkheden tot sociale interactie laagdrempelig te maken. Zo benoemen de respondenten tijdens de interviews aantal fysieke kenmerken die bij kunnen dragen voor sociale interactie in een leefomgeving. Hierbij zijn belangrijk kenmerken, rustpunten, (mindervalide) openbare toiletten en een rollator- en rolstoelvriendelijke buurt. Onder een rollator- en rolstoelvriendelijke buurt wordt onder andere verstaan: stoepen zijn breed genoeg voor een rollator of rolstoel en deze stoepen goed onderhouden zijn zodat er geen losse of opstaande stoeptegels zijn die een risico kunnen geven op vallen. Omdat de wensen en de behoefte voor het tegengaan van sociale eenzaamheid per persoon verschillen is het belangrijk om bij de benadering de doelgroep te betrekken. Het inzichtelijk krijgen van aanpassingen in de leefomgeving dient dan ook samen met de doelgroep gedaan te worden.

Deelvraag 2:

Welke kansen en belemmeringen zijn er volgens professionals in de huidige leefomgeving van Haulerwijk voor sociale interactie/ontmoetingen onder inwoners van 75 jaar en ouder?

Haulerwijk is rolstoel- en rollator vriendelijk maar nodigt nog niet optimaal uit tot sociale interactie. Zo zijn er weinig rustpunten op plekken waar ouderen veel komen en kunnen de wandelpaden in de omgeving extra gedetailleerd in kaart gebracht worden om deze aantrekkelijker te maken voor ouderen. Daarnaast is er een beperkte mogelijkheid om in de buurt van het centrum naar een (mindervalide)toilet te gaan. Als belemmering worden de bijkomende kosten van de aanpassingen benoemd. Tevens is er de angst dat extra rustpunten in het centrum ook meer overlast van jongeren zal veroorzaken.

Deelvraag 3:

Wat is volgens professionals de reden dat het hebben van een leeftijd van 75 jaar of ouder een verhoogd risico geeft op sociale eenzaamheid?

Het is niet zozeer de leeftijd van 75 jaar of ouder dat risico geeft op eenzaamheid, maar meer de individuele en relationele factoren die bij een persoon op die leeftijd spelen. Denk hierbij aan de vermindering van de algehele gezondheid en de conditie en het wegvallen van iemands sociale netwerk. Van alle factoren zijn de individuele factoren de belangrijkste factoren voor het ontwikkelen van sociale eenzaamheid. Deze individuele factoren verschillen per persoon. Dit maakt dat de benadering van sociale eenzaamheid maatwerk is. Ook dit is een reden om de benadering van sociale eenzaamheid samen met de doelgroep te doen.

De risicofactoren die door de respondenten zijn gegeven sluiten aan bij de risicofactoren die tijdens het vooronderzoek naar boven zijn gekomen.

Deelvraag 4:

Wat is vanuit professionals uit Haulerwijk de visie op sociale eenzaamheid en de aanpak hiervan?

Samen met een tweetal respondenten is er gekeken naar de lokale visie op sociale eenzaamheid en de benadering hiervan. Hier kwam als mogelijke interventie naar voren dat het informeren, het laagdrempelig houden van de informatie en het betrekken van meerdere invalshoeken bij het organiseren van een activiteit of ontwikkelen van een interventie belangrijk zijn.

Uit bovenstaande beantwoorde deelvragen valt te concluderen dat de omgeving slechts een klein onderdeel is waarmee eenzaamheid tegengegaan kan worden. Hoewel het aanpassen van de leefomgeving uit kan lokken tot het leggen van meer sociale contacten, blijft het benaderen van eenzaamheid maatwerk. Hoe de lokale fysieke leefomgeving het beste aangepast kan worden om sociale interactie uit te lokken dient dan ook samen met de doelgroep uitgezocht te worden.

Suggesties voor aanpassingen in de leefomgeving zijn terug te vinden in paragraaf 8.2 van dit document.

7.2 Discussie

De aanleiding van dit onderzoek was de vraag welke rol (wijk)verpleegkundigen kunnen spelen in het inrichten van een gezondere leefomgeving. Hoewel dit geen onderdeel is geweest van het onderzoek is het belangrijk om te benoemen dat een wijkverpleegkundige het inrichten van een gezondere leefomgeving niet alleen kan. Hiervoor zijn ook andere professionals met andere expertises en inzichten nodig. Een (wijk)verpleegkundige kan wel een belangrijke signalerende rol spelen. In deze rol kan de (wijk)verpleegkundige bijvoorbeeld risico's signaleren en dit doorspelen naar andere professionals.

De COVID-19 maatregelen die gedurende de onderzoeksperiode van kracht waren maakte dat de onderzoekers het onderzoek vanuit hun eigen huis moesten uitvoeren en dat ontmoetingen alleen nog digitaal konden plaatsvinden (Ministerie van Algemene Zaken, 2020). De verminderde digitale kennis die personen van 75 jaar en ouder over het algemeen bezitten (Duimel & Meijering, 2015) en het niet fysiek kunnen opzoeken van mensen maakte dat de doelgroep niet benaderd kon worden om te participeren in dit onderzoek. Dit heeft als gevolg dat in plaats van de doelgroep de onderzoekspopulatie beschreven in paragraaf 2.3.2 is benaderd om mee te werken aan dit onderzoek.

Het digitaal werken heeft nog meer gevolgen gehad voor dit onderzoek. De validiteit van de digitale interviews kon minder goed gewaarborgd worden omdat er tijdens de telefonische interviews, die zonder beeld waren, geen non-verbale communicatie opgemerkt kon worden waardoor non-verbale aanwijzingen die belangrijk konden zijn voor het onderzoek gemist kunnen zijn. Ook maakt het digitaal contact hebben de kans op misinterpretaties van de vragen groter. Daarnaast zijn de telefonische interviews niet opgenomen, maar gedurende het interview getranscribeerd. Dit maakt dat de betrouwbaarheid van de transcripties in twijfel gebracht kunnen worden. Bij de vragen die via de mail zijn beantwoord is het onzeker of de respondent waaraan het interview gericht was, ook daadwerkelijk zelf de vragen heeft beantwoord (Bampton & Cowton, 2002). Zo kunnen bijvoorbeeld de vragen beantwoord zijn door iemand die niet voldoet aan de inclusie- en exclusiecriteria die er aan de respondenten gesteld zijn.

Tot slot kan het antwoord van deelvraag 4 in twijfel worden getrokken. Zoals beschreven in paragraaf 3.4.1 was er een lagere opkomst dan in eerste instantie werd verwacht. Dit maakt dat er vanuit slechts twee professionals de lokale visie is uitgevraagd. De derde professional kon namelijk in verband met een andere afspraak slechts een deel van het gesprek bijwonen. Alhoewel een lage

opkomst niet betekend dat de visie die uitgesproken is niet de waarheid is, zijn de antwoorden van twee respondenten, ieder uit een verschillend beroepenveld, niet genoeg om een representatief beeld te vormen van de lokale visie op eenzaamheid en hoe deze benaderd dient te worden. Dit zou anders zijn geweest wanneer er uit meer verschillende beroepenvelden visies uitgevraagd konden worden. Deze visies samen zouden een globaal beeld kunnen geven van de lokale visie op eenzaamheid en de benadering hiervan.

8.0 Aanbevelingen & suggesties

Op basis van voorgaande hoofdstukken worden er in dit hoofdstuk aanbevelingen gedaan, daarnaast worden er suggesties voor mogelijke handelingsperspectieven gegeven.

8.1 Aanbeveling

Naar aanleiding van het onderzoek is er besloten om een procesmatig advies te geven. Dit, omdat er (zoals in de discussie benoemd is) tijdens dit onderzoek geen samenwerking heeft kunnen plaatsvinden met de doelgroep (75-plussers in Haulerwijk die sociale eenzaamheid ervaren). Omdat er geen samenwerking heeft kunnen plaatsvinden zijn de wensen van deze doelgroep niet in kaart gebracht. Hierdoor kan er ook niet geadviseerd worden wat er voor deze doelgroep gedaan dient te worden.

Om deze reden wordt het advies gegeven om een vervolgonderzoek te gaan doen waarbij de sociaal eenzame 75-plussers van Haulerwijk actief betrokken worden.

Dit kan gedaan worden aan de hand van de volgende stappen:

- Zorg dat u en uw collega's de kennis over eenzaamheid goed beheersen en dat u begrijpt waar u het over heeft.
- Maak een plan om met de doelgroep (75-plussers uit Haulerwijk die sociale eenzaamheid ervaren) in contact te komen. Dit kan zijn door een oproep in de lokale krant, het bezoeken van een verzorgingstehuis of het betrekken van de thuiszorg en de huisarts om zo op een laagdrempelige manier de doelgroep te benaderen.
- Nadat er contact is gelegd met de doelgroep brengt u deze in kaart en zoekt u uit wie er een bijdrage kan en wil leveren.
- Bespreek met de doelgroep de mogelijke kansen en belemmeringen en hoe deze aangepakt kunnen worden. Hierbij kunnen ook instanties als de kerk, thuiszorg, huisarts, de dorpscoördinator en het plaatselijk belang bij betrokken worden. Belangrijk hierbij is dat de doelgroep zelf ook met suggesties voor handelingsperspectieven mag komen.
- Kijk samen met de doelgroep en de betrokken organisaties en partijen hoe de voorgestelde handelingsperspectieven uitgevoerd kunnen worden.
- Terugkoppeling is belangrijk. Maak gebruik van organisaties of instanties die regelmatig in contact komen met de doelgroep, dit maakt dat het contact laagdrempelig is en er met regelmaat om terugkoppeling gevraagd kan worden.
- Evalueer het proces en pas indien nodig aan. Betrek ook bij het evalueren de doelgroep.

8.2 Suggesties voor handelingsperspectieven

Alhoewel het advies procesmatig is zijn er aan de hand van de resultaten van dit onderzoek wel een aantal suggesties voor handelingsperspectieven opgesteld. Deze kunnen gebruikt gaan worden tijdens het vervolgonderzoek.

- Faciliteer meer ouderuvriendelijke rustpunten. Denk hierbij aan bankjes die wat hoger zijn en leuningn bevatten. Om het bankje heen dient er ruimte te zijn om een rollator, rolstoel of scootmobiel te plaatsen.
- Maak de bestaande bankjes in parken en speeltuinen beter toegankelijk door het pad hiernaartoe te bestraten. Zo kunnen ook mensen die minder goed ter been zijn op een veilige manier gebruik maken van deze bankjes.
- Maak de informatie over de (bestaande) wandelpaden rijker. Benoem in deze informatie de afstand van dit wandelpad en beschrijf hoe lang hier ongeveer over gedaan wordt. Belangrijk hierbij is dat ook de rustpunten en de openbare (mindervalide)toiletten aangegeven worden. Op deze manier kan iemand die minder goed ter been is of een verminderde conditie heeft inschatten of deze route voor hem of haar ook haalbaar is.
- Informeren over mogelijke activiteiten is belangrijk. Dit informeren kan breed gedaan worden door bijvoorbeeld een stuk over de activiteiten te plaatsen in de lokale krant. Hierin zijn details belangrijk. Beschrijf duidelijk wat de activiteit is en voor wie deze allemaal geschikt is.
- Plaats een (extra) openbaar (mindervalide)toilet in het centrum en/of op andere ouderuvriendelijke plekken.
- Het plaatsen van bewegwijzering naar de openbare toilet(ten) inclusief een geschatte loopduur kan ervoor zorgen dat mensen met een minder goede blaas weten waar ze naar het toilet kunnen. Zo wordt voor die mensen de drempel om uit huis te gaan verlaagd.

9.0 Bibliografie

ABF Research (z.d.) in Regiobeeld, *Bevolkingsontwikkeling in Ooststellingwerf*. Geraadpleegd op 18 oktober 2020 van:

<https://www.regiobeeld.nl/bevolkingsontwikkeling?gemeente=Ooststellingwerf&vergelijk=Zwolle>

Alberts, P., Mayer-Beckers, E., Buhrmann, L., Dupont R., Fransen, K., van Rijn, N. S., & Venmans, F. (2020). *Sdu Wettenbundel MBO 2020-2021 (Vol. 2)*. Den Haag, Nederland: Sdu.

Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (4e druk). Groningen, Nederland: Noordhoff.

Baca, L. A. (2019). *Tussen stad en voordeur, een leefomgeving tegen sociaal isolement*. HBO Kennisbank. Geraadpleegd op 29 oktober 2020 van: https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_ahk:oai:surfsharekit.nl:b4aab298-d846-41a8-804b-c1f356c786a0

Bampton, R. & Cowton, C.J. (2002). *The E-Interview*. Forum: Qualitative Social Research Geraadpleegd op 26 november 2020 van: https://www.tijdschriftkwalon.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/KW-15-2-3/Interviews-via-e-mail-goede-basis-voor-een-vertrouwelijke-relatie

Blakslee, S., (2004) *C.R.A.P test*. Geraadpleegd op 23 oktober 2020 van: <https://mediacentrumwindesheim.nl/wp-content/uploads/2018/12/crap.pdf>

Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek* (1e druk). Den Haag, Nederland: Boom Lemma.

Bowling, A. (2005). *Ageing Well: Quality Of Life In Old Age* (Growing Older) (1ste editie). Berkshire, England: Open University Press. Geraadpleegd op 28 oktober 2020 van: https://www.researchgate.net/publication/32886163_Ageing_Well_Quality_of_Life_in_Old_Age

CBS, (2016-a) *Bevolkingsgroei*. Geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/01/bevolking-in-2016-relatief-sterk-gegroeid>

CBS, (2016-b). Dossier Vergrijzing. Geraadpleegd op 1 oktober 2020 van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-vergrijzing>

De Graauw, C. (z.d.). *Welke schalen kun je gebruiken?* Claudia de Graauw, effectmeting & doelbereik. Geraadpleegd op 20 november 2020 van: <https://www.claudiadegraauw.nl/onderzoek-welke-schalen-kun-je-gebruiken/>

De Jong Gierveld, J., & Van Tilburg, T. (2007). *Zicht op eenzaamheid: achtergronden, oorzaken en aanpak* (p. 7) Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

De Jong-Gierveld (2006). *Eenzaamheid onder kwetsbare oudere mannen en vrouwen; oorzaken en oplossingen*. Geraadpleegd op 28 oktober 2020 van: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03059972>

De Keere, K., Spruyt, B., & Elchardus, M. (2013). Individualisme ontleed. Een theoretische en empirische analyse van individualisme-discoursen. *Tijdschrift voor Sociologie*, 3/4. Geraadpleegd op 28 oktober 2020 van: <https://www.researchgate.net>

De Witte, (2019) *Monitor sociale samenhang*. Geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.fsp.nl/monitoren/meedoen-en-vertrouwen-van-de-inwoners-van-fryslan/>

Differentiatie. (z.d.). In *Van Dale Online*. Geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/differentiatie>

Dobber, J., Harmsen, J., & van Iersel, M. (2016). *Klinisch redeneren en evidence-based practice*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Donk, C., & Lanen, B. (2017). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn* (tweede, herziene druk). Bussum, Nederland: Coutinho.

Duimel, M., & Meijering, I. (2015). *75-plussers en internet*. GetOud. Geraadpleegd op 26 november 2020 van: <https://getoud.nl/75-plussers-en-internet/>

Gemeente Ooststellingwerf. (2020). *Kengetallen*. Geraadpleegd op 6 november 2020 van: <https://www.ooststellingwerf.nl/kengetallen>

GGD-en Nederland, CBS & RIVM (2016) *Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen*, geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/eenzaamheid/cijfers-context/huidige-situatie#node-eenzaamheid-naar-leeftijd>

Go Noord Nederland (z.d.). *Gezonde Leefomgeving Noord Nederland*. Geraadpleegd op 14 september 2020 van: <https://www.gonoordnederland.nl/>

Movisie (2020). *Dossier: Wat werkt eenzaamheid*. Geraadpleegd op 1 oktober 2020 van: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-02/wat-werkt-eenzaamheid-dossier-2020.pdf>

Healthcare Christian Fellowship Nederland, Reformatorisch Maatschappelijke Unie, ... CGMV Vakorganisatie voor christenen. (2015). *Beroepscode van Verpleegkundigen en Verzorgenden*. Hilversum, Nederland: Van der Weij.

Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*, 26(6), 695–718. Geraadpleegd op 1 oktober 2020 van: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.04.002>

Heylen, L. (2011). *Oud en eenzaam? Een studie naar de risicofactoren voor sociale en emotionele eenzaamheid bij ouderen* (Thesis). Geraadpleegd op 28 oktober 2020 van: http://www.vonk3.be/uploads/2/3/9/2/23924438/proefschrift_leen_heylen.pdf

Individualisering. (2020) in *Van Dale Online*. Geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/individualisering#.X7Zgos1Kg2w>

Maxima Medisch Centrum (2020) *Beoordeling van onderzoek: METC*. Geraadpleegd op 15 oktober 2020 van: [https://www.mmc.nl/over-ons/innovatie-wetenschap/beoordeling-onderzoek-metc/#:%7E:text=Een%20Medisch%20Ethische%20Toetsings%20Commissie,met%20mensen%20\(WMO\)%20valt.&text=De%20METC%20van%20MMC%20is,en%20zelfstandig%20bestuursorgaan%20\(ZBO](https://www.mmc.nl/over-ons/innovatie-wetenschap/beoordeling-onderzoek-metc/#:%7E:text=Een%20Medisch%20Ethische%20Toetsings%20Commissie,met%20mensen%20(WMO)%20valt.&text=De%20METC%20van%20MMC%20is,en%20zelfstandig%20bestuursorgaan%20(ZBO)

Meijnders, E. (2018). *“Je leefomgeving, dus waar je woont, heeft grote invloed op je gezondheid”*. In Mill. Geraadpleegd op 29 oktober 2020 van: <https://www.inmill.nl/paginas/algemeen/10001-je-leefomgeving-dus-waar-je-woont-heeft-grote-invloed-op-je-gezondheid.html>

Migchelbrink, F. (2018). *De kern van participatief actieonderzoek* (tweede druk). SWP.

Migchelbrink, F. (2019). *De kern van actie-onderzoek* (derde druk). Amsterdam, Nederland: SWP.

Ministerie van Algemene Zaken. (2020). Coronavirus COVID-19. Geraadpleegd op 1 oktober 2020 van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19>

Munten, G., Legius, M., Niessen, T., Snoeren, M., Jukema, J., & Harps-Timmerman, A. (2012). *Practice Development | Naar duurzame verandering van zorg- en onderwijspraktijken*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma.

Penninx, K., & Royers, T. (2007). *Werken aan een uitnodigende leefomgeving voor ouderen*. Vilans. Geraadpleegd op 29 oktober 2020 van: https://www.vilans.nl/docs/producten/Een_uitnodigende_leefomgeving.pdf

Radbout Universiteit. (2019). *Protocol Ethische Toetsing van Onderzoek*. Geraadpleegd op 15 oktober 2020 van: <https://www.ru.nl/etc/protocol/vm/protocol-ethische-toetsing-onderzoek/#H31>

RIVM (2018) *Impact van vergrijzing*. Geraadpleegd op 2 oktober 2020 van: <https://www.rivm.nl/infographic-impact-van-vergrijzing>

RIVM, (2016-a) *Eenzaamheid*. Geraadpleegd op 19 november 2020 van: <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/eenzaamheid/cijfers-context/huidige-situatie#node-eenzaamheid-naar-geslacht>

RIVM, (2016-b) *Wijk- en buurtcijfers eenzaamheid*. Geraadpleegd op 2 oktober 2020 van: https://www.rivm.nl/media/eenzaamheid/eenzaamheid_75.html?detail=buurt&gemeente=Ooststellingwerf

RIVM. (2019). *Atlas Leefomgeving | RIVM*. Geraadpleegd op 29 oktober 2020 van: <https://www.rivm.nl/atlas-leefomgeving>

RIVM. (2020). *Coronavirus*. Geraadpleegd op 2 oktober van: <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/ziekte>

RIVM. (z.d.-a). *Groene leefomgeving*. Atlas Leefomgeving. Geraadpleegd 29 oktober 2020 van: <https://www.atlasleefomgeving.nl/meer-weten/natuur/groene-leefomgeving>

RIVM. (z.d.-b). *Ontmoeten*. Atlas Leefomgeving. Geraadpleegd 29 oktober 2020 van: <https://www.atlasleefomgeving.nl/meer-weten/vrije-tijd/ontmoeten>

Van den Klinkenberg, T., Willemse, H., & Woelders, J. (2014, januari). *Op bezoek bij verpleeg- en verzorgingshuizen*. Geraadpleegd op 4 november 2020 van: <https://link-springer-com.windesheim.idm.oclc.org/article/10.1007%2Fs40718-014-0017-8>

Van Meersbergen, M. M., & Biesart, M. (2016). *Praktisch gezondheidsrecht* (14e druk). Groningen, Nederland: Noordhoff.

Van Tilburg, T. (2014). De nieuwste bevindingen uit het LASA onderzoek | Over toe- en afname van eenzaamheid onder ouderen. *Tijdschrift over ouder worden & samenleving*, 2. Geraadpleegd op 28 oktober 2020 van: <https://link-springer-com.windesheim.idm.oclc.org>

Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland, NU'91, FNV Zorg & Welzijn, CNV Zorg & Welzijn, Healthcare Christian Fellowship Nederland, Reformatorisch Maatschappelijke Unie, ... CGMV Vakorganisatie voor christenen. (2015). Beroepscode van Verpleegkundigen en Verzorgenden. Hilversum, Nederland: Van der Weij.

10.0 Bijlagen

Bijlage A: Topiclijst gespreksonderwerpen digitale interviews

Topiclijst

Extra risico bij hoge leeftijd

Oorzaken/risicofactoren eenzaamheid

Eenzaamheid en leefomgeving

Interventies tegen eenzaamheid (met als subcategorieën)

- Leefomgeving die uitlokt tot sociale interactie
- Fysieke kenmerken
- Groene leefomgeving

Bijlage B: Vooropgestelde vragenlijst

Onderstaande vragen zijn voorafgaand aan de interviews opgesteld. Gedurende de interviews kunnen deze vragen anders geformuleerd zijn. Naast deze vragen is er op antwoorden doorgevraagd. Deze vragen staan niet in deze lijst.

Kunt u ons vertellen wie u bent en waar u werkzaam bent?

In veel literatuur komt terug dat het hebben van een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

In de literatuur die wij dusver hebben gevonden wordt met name een 'groene buurt' genoemd als belangrijk factor voor het stimuleren van sociale interactie in de fysieke leefomgeving.

Bent u het hier mee eens? Waarom wel, waarom niet?

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?

Welke fysieke kenmerken vindt u bij een 'groene buurt' horen?

Zijn er naast een groene buurt volgens u nog fysieke kenmerken die bij kunnen dragen aan het uitnodigen tot sociaal contact in een buurt?

Bijlage C: Transcripties en codering van de digitale interviews

Transcripties digitale interviews

Onderstaande interviews zijn wegens privacy redenen geanonimiseerd. Delen van de transcripties die niet relevant waren voor het coderen en herleidbaar waren naar de respondent zijn verwijderd.

Respondent 1:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Ik denk zeker dat een hogere leeftijd een rol speelt in meer eenzaamheidsgevoelens. Dit heeft te maken met het krimpen van het sociale netwerk, vanwege bijvoorbeeld het overlijden van de partner, vrienden en/of kennissen. Maar ook de fysieke conditie speelt een rol hierin. Ouderen zijn minder goed in staat om zich fysiek te bewegen en afspraken te organiseren met anderen. Ook de angst om te bijvoorbeeld te vallen zorgt ervoor dat ouderen minder snel even weggaan.

Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Zoals ik hierboven beschreef vinden ouderen het steeds lastiger om activiteiten te ondernemen, naar mate hun sociale netwerk krimpt en hun fysieke conditie verminderd. De stap wordt hierdoor steeds groter om iets te ondernemen.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Ik ben ervan overtuigd dat ieder mens behoefte heeft aan een vorm van sociaal contact. Dit kan verschillen per persoon. Dit betekent dat sociaal contact voor iedereen anders kan zijn. Zo moet er van tevoren dus goed gekeken worden naar de wens van de oudere. Ik denk dat een buddy, vriend of wellicht zelfs de thuiszorg of activiteitenbegeleiding een essentiële rol hiervan kan spelen door dit te inventariseren. Kortom, er moet gekeken worden naar de wens van de ouderen en daar moet vervolgens een activiteit op aansluiten. Denk bijvoorbeeld aan een biljartclub. Dit is een laagdrempelige vorm van sociaal contact leggen en tegelijkertijd het uitoefenen van je hobby. Het 'ertoe doen in de maatschappij' is essentieel om je fit, goed en zeker te voelen.

In de literatuur die wij dusver hebben gevonden wordt met name een 'groene buurt' genoemd als belangrijk factor voor een sociale leefomgeving.

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?

Een buurt waarin diverse bomen, (moes)tuinen en planten verzorgd worden door de bewoners.

Bent u het eens met de stelling? Waarom wel, waarom niet?

Afhankelijk van de fysieke conditie en leeftijd kan dit inderdaad een rol spelen in het reduceren van eenzaamheid. Zo kan een moestuin sociaal contact bewerkstelligen en kan tegelijkertijd de hobby van de oudere beoefend worden.

Welke fysieke kenmerken vindt u bij een 'groene buurt' horen?

Het bevorderen van sociaal contact door bijvoorbeeld moestuinen aan te leggen.

Zijn er naast een groene buurt volgens u nog fysieke kenmerken die bij kunnen dragen aan het uitnodigen tot sociaal contact in een buurt?

Zoals ik eerder al beschreef is het belangrijk dat er gekeken wordt naar de wens van de ouderen. Die wens kan ontzettend divers zijn. Uit ervaring heb ik ontzettend veel activiteiten georganiseerd, waarbij een bepaalde groep ouderen wel kwam maar een grote groep oudere ook niet. Dit heeft te maken met de interesse voor de activiteit, maar ook het helpen van de drempel over gaan. Er moet dus iemand zijn waarmee de ouderen naar de activiteit kan gaan. Zodoende voelt de oudere zich bij voorbaat al niet alleen en kan diegene de oudere tegelijkertijd ondersteunen op fysiek gebied. Denk aan het duwen van de rolstoel e.d.

Respondent 2:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Ik denk wel dat dit inderdaad zo is. Ouderen kunnen meer last krijgen van beperkingen.

U heeft het over beperkingen, aan welke beperkingen denkt u zoal?

Met beperkingen denk ik aan de volgende drie dingen:

- Het is voor veel ouderen lastiger om het huis uit te komen door beperkingen die ze op kunnen lopen denk hier bijvoorbeeld aan rolstoel afhankelijkheid of verminderde mobiliteit.
- Zicht en gehoor wordt voor ouderen minder waardoor activiteiten lastiger worden omdat ze het niet goed meer kunnen zien/horen.
- Ouderen krijgen een kleiner netwerk omdat deze langzamerhand om hun heen wegvault.

Hoe denkt u dat deze 'beperkingen' effect hebben op het gevoel van eenzaamheid?

Ouderen kunnen door deze factoren eenzaam worden. Wanneer ouderen zich eenzaam voelen gaan ze denken ik kan toch niks meer toevoegen en ben iedereen maar tot last. Hierdoor raken ze in een negatieve spiraal waardoor de eenzaamheid verergert.

U heeft nu verwoord wat de link is tussen iemands gezondheid (of te kort daaraan) en het gevoel van eenzaam. Maar kunt u ons ook vertellen wat u als link ziet tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

De connectie sociale eenzaamheid en leefomgeving zie ik niet echt.

Waarom ziet geen link tussen de twee?

Ik vind dat het meer ligt aan persoonlijke overtuiging. Wat ik eerder ook al vertelde, niemand zit op mij te wachten, ik ben iedereen alleen maar meer tot last.

Ik denk dat het meer ligt dat ouderen niet meer naar buiten gaan omdat ze hier moeite mee hebben/ mentaal beperkt zijn.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Ja hier heb ik zeker over na gedacht.

Sociale eenzaamheid kan volgens mij aangepakt worden door een koppeling te leggen tussen hogescholen/praktijkgerichte scholen en ouderen. En hierbij niet alleen te kijken naar de opleidingen social work en verpleegkunde maar ook ICT'ers, studenten die een opleiding volgen in tuinonderhoud, enz. te kijken.

Hoe ziet u dit voor u?

Studenten gaan gezamenlijk met ouderen aan de slag om binnen de streek contacten te leggen met bijvoorbeeld de kerk. Studenten ondersteunen ouderen naast het gezamenlijk koffie drinken ook om een sociaal netwerk te creëren. Studenten helpen ouderen om gezamenlijk een tuin te onderhouden, een moestuin in te richten of om handwerkjes te maken. Het gaat hierbij niet om uurtje factuurtje maar om het samen zijn waar geen tijd aan verbonden zit.

En denkt u dat beide partijen waar u over spreekt zich hier ook voor open willen stellen?

Jazeker. Soms gaat het wat minder soepel, bijvoorbeeld doordat een van de partijen door omstandigheden ineens niet meer mee kan doen. Maar over het algemeen zijn de reacties van beide partijen positief en verloopt het contact goed.

U had het eerder over het inzetten van studenten bij onder andere het onderhouden van (moes)tuinen. In de literatuur wordt ook veel gesproken over een 'groene buurt' als belangrijke factor voor een sociale leefomgeving.

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip ‘groene buurt’ hoort?

Ik denk zelf dan direct aan parken, bomen, bankjes en vijvers.

Ben u het eens met de stelling dat een ‘groene buurt’ een belangrijke factor is binnen een sociale samenleving?

Ik ben niet voor of tegen de stelling. De omgeving zie ik niet als een belangrijke factor maar meer de drempel om naar buiten te gaan. Een groene buurt kan ondersteunt zijn om naar buiten te gaan met ik vind het niet essentieel. Het is meer een klein onderdeel van een groter geheel.

Welke fysieke kenmerken kunnen volgens u bijdragen om de drempel te verlagen en toch naar buiten te gaan?

Openbare toiletten vind ik belangrijk. Dit geeft een grote meerwaarde voor jullie doelgroep 75-plussers. En hierbij moet je dan niet denken aan een eenvoudig toilet maar een mindervalide toilet. Zodat ouderen gemakkelijk naar het toilet kunnen gaan en hier geen hulp bij nodig hebben. Hiernaast moet jullie doelgroep voldoende rustpunten hebben hun omgeving. De conditie is namelijk niet altijd meer wat het geweest is. Door her en der te kunnen rusten kunnen er langere afstanden afgelegd worden.

Naast een groene buurt wordt ook de Beweegtuin genoemd als mogelijkheid in de bestrijding tegen eenzaamheid. Wat is uw mening hierover?

Het is een mooi initiatief maar wat zijn de resultaten?

Als ik naar mijn eigen omgeving kijk hier in Leeuwarden hebben wij twee beweegtuinten. Hier zie ik voornamelijk kinderen/jeugd rondlopen. Ouderen kom ik hier niet tegen. Daarom ben ik meer voor het koppelen van ouderen aan jongeren (met name studenten). Op deze manier leer je jongeren verantwoordelijkheid en zijn ouderen minder eenzaam.

Respondent 3

U heeft voor het X onderzoek gedaan naar eenzaamheid in Friesland, hierin benoemt u een verschil tussen sociale eenzaamheid en emotionele eenzaamheid. Kunt u dit nader toelichten?

Eenzaamheid betekent dat je onvoldoende contacten hebt (sociale eenzaamheid) en/of onvoldoende diepgang daar in (emotionele eenzaamheid). Je kunt nog zoveel mensen om je heen hebben, als je bij niemand je hart kunt luchten ben je tóch emotioneel eenzaam. En iemand hoeft amper mensen om zich heen te hebben, als er één persoon is bij wie hij of zij het hart kan luchten is er geen sprake van eenzaamheid. Eenzaamheid is dus een verhaal met vele gezichten.

Heeft u tijdens uw onderzoek gekeken naar sociale eenzaamheid in zowel dorpen als grotere steden? Zo ja, zit u een verschil tussen het aantal gevallen sociale eenzaamheid in dorpen en het aantal gevallen sociale eenzaamheid in grotere steden?

Dorp of stad maakt niet uit, zoals ik boven heb beschreven. Zoveel factoren zijn van invloed: is iemand mobiel, is iemand digitaal vaardig, kan iemand gevoelens onder woorden brengen, heeft iemand een auto om gelijkgestemden te kunnen opzoeken als men er in het dorp ‘een beetje uitligt’. Cijfers zeggen vaak niets, of je moet een gigantisch grote populatie enquêteren om te komen tot <500 huishoudens in een straal van 1 kilometer (plattelandsomgeving) of >500 en meer (meer richting stedelijke omgeving). Maar zoals ik al schreef: is men mobiel, wonen dierbaren in de omgeving, heeft men net een ingrijpende verlieservaring meegemaakt (overlijden partner of hartsvriend of vriendin), is men net verhuisd en kent men nog bijna niemand, is men voornamelijk thuis of heeft men ook een baan of vrijwilligerswerk, zoveel speelt mee.

Erkent u sociale eenzaamheid als een maatschappelijk probleem binnen Friesland?

Ja, maar er is geen verschil tussen Friesland en andere provincies. Wel tussen leeftijdsgroepen. Zo is de populatie 75+ eenzamer dan jongeren, maar dat is te verklaren: ze worden voortdurend met verlieservaringen geconfronteerd en zijn vaak minder mobiel. Het maakt uit of men al heel lang in de omgeving woont én of deze omgeving stabiel is (dus niet veel verloop). Maar zoals boven omschreven, zoveel speelt mee. En bovendien, eenzaamheid is een subjectief ervaren gebrek aan sociale contacten (men wil dus meer contacten) en diepgang erin (men wil dus closer contacten waarin men het hart kan luchten).

Heeft u een idee waar deze sociale eenzaamheid vandaan komt?

Boven liet ik zien dat eenzaamheid vele gezichten heeft, en dat het subjectief ervaren tekort aan mensen om zich heen verschillende oorzaken heeft. Nu, in de coronamaanden, is het een feit dat men minder face-to-face contacten heeft, en dat er constant strengere maatregelen zijn met betrekking tot ontmoetingen. Wel zijn we gewend aan bellen, Facetimen, Skypen, Zoomen, enzovoort. Dit kan de afstand echter zowel overbruggen als benadrukken. Ik vind het naar voor jongeren, zij horen lekker met elkaar op te trekken, samen de examenspanningen door te maken, te feesten, te daten, festivals te bezoeken, samen een studie te beginnen, heerlijk ongedwongen. In mijn laatste college aan eerstejaars heb ik dit benadrukt. Ook kinderen horen heerlijk ongedwongen en zonder angst met elkaar te spelen, en ze horen door ouders en grootouders geknuffeld te worden om veilig op te groeien. De combinatie van angst, afstand en smetvrees vind ik funest voor sociale samenhang, evenals het feit dat groepen nu tegen elkaar worden uitgespeeld.

Heeft u tijdens uw onderzoek een link kunnen leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Ja, maar die ligt in bovenstaande verhalen. Positief en negatief. De omgeving is slechts een klein deel van dat wat er speelt, het gaat bij het benaderen van eenzaamheid om een groter geheel. In mijn bijdrage aan x noemde ik wel wat ik had gehoord in gesprekken: huizen met schuttingen in een rij nodigen niet uit tot contact. Winkels zonder openbaar toilet zijn moeilijk voor mensen (bijvoorbeeld mannen met Parkinson die ieder uur moeten plassen) met beperkingen. Overal picknickbanken zou enorm uitnodigen tot contact, en tot een rustpauze op weg naar het winkelcentrum. Ik noemde deze dingen omdat eenzaamheid onder ouderen zo hoog is.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Eenzaamheid is 'het er niet toe doen', en we moeten ons als samenleving afvragen wie ertoe doen, wie we van waarde vinden, wie zijn stem mag laten horen en wie niet. De nadruk ligt op werk, en ook nog op cognitief werk. Hoe zit het met ervaring, inlevingsvermogen, zorg, creativiteit?

In de literatuur die wij dusver hebben gevonden wordt met name een 'groene buurt' genoemd als belangrijk factor voor een sociale leefomgeving.**Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?**

Een groene buurt is een buurt waar ontmoetingen plaats kunnen vinden. Of er vervolgens contact gelegd wordt is echter afhankelijk van verschillende factoren.

Hoe bedoelt u?

Nou, niet alleen een plek van ontmoeten leidt tot het leggen van contact. Zo spelen gezondheid, mobiliteit en zelfs persoonlijkheid een belangrijke rol.

Kunt u dit verder uitleggen?

Ontmoetingen vinden met name buiten huis plaats, maar wie niet mobiel is komt het huis niet tot nauwelijks uit en legt zo ook weinig contact. Hoe iemand in de maatschappij geaccepteerd wordt draagt ook bij aan de mogelijkheid tot het leggen van contacten, het hebben van een ander geloof of andere seksuele geaardheid kan het leggen van contacten bemoeilijken als dit in de maatschappij niet geaccepteerd wordt. Integraliteit is belangrijk tot het leggen van contacten. Ja het is belangrijk om naar de kleine en meetbare dingen te kijken, maar vergeet niet ook naar het grotere geheel te kijken. Het inrichten van een groenere omgeving lijkt leuk, maar er is meer nodig dan dat om tot contact te leiden.

Ik zie het omgaan met eenzaamheid dan ook liever niet als het bestrijden of het aanpakken van eenzaamheid, maar liever als het benaderen van eenzaamheid.

Naast een groene buurt wordt ook de Beweegtuin genoemd als mogelijkheid in de bestrijding tegen eenzaamheid. Wat is uw mening hierover?

Het maakt eigenlijk niet uit of het nu om een beweegtuin, een volkstuin of meerdere wandelpaden etc. gaat. Het belangrijkste is dat er iets is wat uitnodigt om naar buiten te gaan dit kan iets zijn om bij te gaan kijken of mee aan mee te doen.

Kunt u interventies in de leefomgeving noemen die kunnen helpen bij het benaderen van eenzaamheid?

Hoe ver is het van verzorgingstehuis naar het centrum? Zijn er onderweg geschikte stoepen om met de rolstoel/rollator te komen? Staan er onderweg bankjes zodat er even uitgerust kan worden? Zijn er in het centrum voldoende mogelijkheden tot toiletgang, zodat ouderen met een minder goede blaas of bijv. Parkinson met een gerust hart wat langer op pad kunnen? Deze interventies creëren bijvoorbeeld al mogelijkheden tot de kans van ontmoetingen voor ouderen die zonder deze interventies beperkt zouden zijn. Voor (met name) ouderen is het rekening houden met tijdspannen ook belangrijk.

Kunt u voorbeelden geven van waarom het noodzakelijk is om rekening te houden met tijdspannen?

Een oudere man met Parkinson zal bijvoorbeeld niet graag zijn huis voor langere tijd verlaten, omdat hij weet dat hij met grote regelmaat naar het toilet moet. Het hebben van de mogelijkheid om dit ook in het centrum te kunnen doen maakt dat de man makkelijker naar buiten kan en bijvoorbeeld bij de lokale supermarkt met een buurman een bakje koffie kan doen.

Het belangrijkste is misschien nog wel dat deze aanpassingen in overleg met de doelgroep gedaan gaan worden. Eenzaamheid houdt namelijk ook in dat men zich niet gezien of gehoord voelt. Het betrekken van de doelgroep zorgt er al voor dat men zich gehoord en gezien kan voelen, wat al een begin is in de benadering van eenzaamheid.

Respondent 4:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Het gaat hier niet om een mening maar echt om een feit, eenzaamheid speelt voornamelijk bij een hogere leeftijd.

En waar denkt u dat dit door komt?

Dit heeft drie oorzaken:

- Een oorzaak ligt echt bij de persoon. Als je ouder wordt neemt de mobiliteit af, vaak komen gezondheidsklachten voor. Wanneer ouderen niet zelf meer auto kunnen rijden wordt het moeilijker om op pad te gaan. Mensen met een leeftijd van 80+ worden kwetsbaarder, het aanpassingsvermogen neemt af, het energieniveau is anders dan van iemand die een leeftijd heeft van 30 jaar.
- De andere oorzaak ligt meer in de relaties. Partner overlijdt. Vrienden vallen weg. Je bent met pensioen. Je gaat misschien wel verhuizen naar een zorgorganisatie waardoor je in een hele andere omgeving terecht komt. Stigmatisatie: je bent oud, je bent afgeschreven. Dit kan wat doen met je eigenwaarde.
- En de laatste meer in de samenleving. Voel ik mij wel veilig in de samenleving? De samenleving gaat door, er komen steeds nieuwe ontwikkelingen die ik niet meer kan volgen.

In deze tijd is de huidige generatie ouderen wat minder gedigitaliseerd terwijl er wel heel veel dingen online plaatsvinden, hierdoor kunnen ouderen minder goed meekomen met die ontwikkelingen die plaats vinden. Dit kan ook een reden zijn waarom je je wat eenzamer kan gaan voelen.

Het is niet een zekerheid dat wanneer je ouder wordt je eenzaam wordt. Maar de kans is wel hoger.

Vraag drie is hier ook al deels mee beantwoord: Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

De leefomgeving is een derde van de risico op eenzaamheid.

Als ik jullie hoor praten over leefomgeving denk ik dat jullie het begrip fysieke leefomgeving bedoelen?

Ja klopt inderdaad.

De gebouwen in de omgeving heeft naar mijn idee echt effect op eenzaamheid.

Ook hierin kan er weer onderscheid gemaakt worden in drie groepen:

- De woning
- Het woongebouw
- De woonomgeving

Kunt u ons vertellen wat voor effect deze drie groepen hebben op ouderen?

- De woning. Kan aangepast worden zodat mensen met de rollator daar kunnen blijven wonen doordat het drempelloos is. Dat betekent dat ze in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen waar ze hun burens, familie (wanneer deze in de buurt woont) en vrienden houden. Dit kan al effect hebben op het voorkomen van eenzaamheid
- Het woongebouw. Hierbij heb ik een voorbeeld: een ouder echtpaar woont in een flatgebouw op acht hoog zonder een lift. Het kan dan tot gevolgen hebben dat ze daar niet kunnen blijven wonen en uit hun vertrouwde omgeving weg moeten. De kans is groot dat ze

niet in dezelfde straat kunnen blijven wonen en heel ergens anders heen moeten. Dit geeft weer een verhoogd risico op eenzaamheid.

- En de woonomgeving. Deze heeft met sociale en fysieke veiligheid te maken. Hoe veilig voelt je om de straat op te gaan? Is het uitnodigend om de straat op te gaan? Om eerlijk te zeggen raakt hier mijn kennis een beetje op qua feiten. Ik weet dat als er bankjes staan dat dit kan helpen om mensen naar buiten te krijgen. Deze bankjes moeten voorzien zijn van leuningen zodat ouderen makkelijker op kunnen staan. Zelf zou ik me graag meer verdiepen over dit onderwerp.

De leefomgeving veranderen waarbij de omgeving uitnodigend wordt voor ouderen is mooi, maar niet alles. Er moet gekeken worden naar een groter geheel. Hoe ziet u dit voor zich?

Dan kijk je naar de risico factoren waaronder gezondheid.

Er zijn allerlei knoppen waar je aan kunt draaien als het gaat om eenzaamheid en wat de oorzaak hiervan is. Hoe je dit kunt aanpakken op individueel niveau is echter altijd maatwerk. Sommige mensen die houden ervan om kletspraatjes te maken met mensen in de buurt. Voor deze mensen zijn bankjes interessant.

Er zijn ook mensen die helemaal niet van deze kletspraatjes houden, die hebben bijvoorbeeld meer aan het leren van digitale vaardigheden of hoe ze het ov kunnen gebruiken. Het zijn meerdere dingen waar je als persoon aan kunt werken.

Wil je in een wijk of in een gemeente eenzaamheid aanpakken dan moet je aan een veelheid van knoppen draaien om echt wezenlijk effect te hebben.

Als je bijvoorbeeld alleen aan bankjes gaat werken dan pak je alleen de doelgroep aan die nog naar buiten (kunnen) komen en die het gezellig vinden om onschuldige praatjes te maken met hun buren. Voor al die andere mensen heeft het weinig effect. Of als ouderen niet weten dat ze een rollator aan kunnen schaffen om überhaupt naar buiten te kunnen gaan hebben die bankjes ook geen zin.

De conclusie die wij hieruit kunnen trekken is dat alles met elkaar samenhangt?

Ja dat klopt, maar het zijn wel verschillende domeinen. Als je in een gemeente werkt zie je alle domeinen waar je aan kan werken om mensen uit de eenzaamheid te halen. Ruimte en wonen is een van de domeinen waar je aan kunt werken om eenzaamheid tegen te gaan.

Al die domeinen hebben dus een rol en een functie.

Het domein ruimte en wonen vergt naar mijn idee wel veel tijd. Bankjes kunnen zo aangepast worden, maar een lift in een flatgebouw of een buurt aanpassen kost veel meer tijd.

Eenzaamheid is niet gehoord/gezien worden. Het belang hierbij is wanneer je aanpassing wilt doen in een wijk dat deze inwoners betrokken worden bij deze aanpassingen. Wat vindt u hiervan?

Absoluut. Punt nummer een, als je iets wilt ontwikkelen doe het echt altijd met de doelgroep, probeer dat te doen met de mensen die zich eenzaam voelen. Echter hangt er een taboe over het begrip eenzaamheid. Mensen willen niet laten zien/merken dat ze eenzaam zijn en dat kan het soms zo lastig maken. Ik weet dat er in Tilburg een sociale media oproep is geweest met de vraag bent u wel eens eenzaam geweest? Of kent u mensen die wel eens eenzaam zijn geweest? Zouden deze mensen mee willen denken in onze pendel? Daar zijn uiteindelijk toch wel 20 tot 30 mensen uit gekomen die wel mee zouden werken.

Dit is inderdaad een mooie manier om ernaar te vragen. Maar hoe doe je dat met mensen die een leeftijd hebben van 75-plus? Die hebben over het algemeen geen sociale media.

Wat je dan kan doen: er zijn over het algemeen veel verenigingen zoals ouderen bonden. Die zijn vaak lokaal actief. Aan deze mensen zou je kunnen vragen of ze mensen kennen die sociale eenzaamheid hebben ervaren of die het in de omgeving kennen. Het is bij deze doelgroep dus van belang dat je het persoonlijk vraagt.

Je zou ook een oproep kunnen doen in het plaatselijke krantje waarbij je kan aangeven hoe je deze gemeente leefbaarder kan maken. Heeft u wel eens te maken gehad met eenzaamheid? Dit moet wel voorzichtig aangepakt worden.

Ten tweede zou je ook naar een plek kunnen gaan waar veel ouderen bij mekaar komen zoals een woonzorgcentrum of een wijk waar veel ouderen wonen. Je kan dan contact leggen met de wijkorganisatie. Die kan je meestal wel vertellen wie waar woont, natuurlijk weten ze dat niet van iedereen, die weten wel wat er speelt in zo'n wijk of straat. Aan deze mensen zou je de vraag wel kunnen stellen, kent u ouderen boven de 75 jaar die zich wel eens eenzaam voelen? Ik weet haast wel zeker dat deze wijkorganisaties je dan in contact kan laten komen met de juiste mensen.

De bedoeling met dit onderzoek is dat wij aan de hand van de gedane literatuurstudie, interviews en een intervisiebijeenkomst een adviesplan op gaan stellen voor de gemeente. Aan de hand van dit gesprek, wat voor advies zou u de gemeente willen geven als u een adviesplan op zou moeten stellen?

Ja ik ben natuurlijk adviseur. Ik zou uitkijken om echt adviezen te geven want dan gaan mensen denken 'ik moet dit gaan doen en dat gaan doen'. Ik zou vooral inzichten gaan delen. Dit is de situatie en dit zijn mogelijke oplossingen. Daarnaast zou ik wel het advies aan jullie geven om de gemeente te adviseren dat ze in gesprek gaan met de mensen uit de wijk. Tijdens dit gesprek worden de mogelijke oplossingen van jullie besproken maar wordt er ook nagedacht om zelf met oplossingen te komen. Jullie hebben namelijk niet met de inwoners gesproken dus echt adviezen geven is niet haalbaar. Inzichten geven is zeker wel mogelijk omdat jullie wel veel kennis op hebben gedaan over het onderwerp. Het is naar mijn idee denk ik beter om een gros lijst te maken en daarin te sorteren met ontmoetingsdingen buiten en binnen en dan concrete voorbeelden te geven van hier en hier denken wij aan, dit moet uiteraard goed onderbouwt worden.

De conclusie die wij hieruit kunnen trekken is dus dat wij met een lijst komen met suggesties die er eventueel aangepast kunnen worden, waarbij het advies zou zijn ga met de inwoners in gesprek over deze eventuele suggesties?

Ja daar komt het wel op neer. De gemeente kent die bepaalde wijk ook. Die heeft daar ook mensen werken, bepaalde professionals rondlopen.

Het advies zal naar mijn idee meer procesmatig zijn. Jullie hebben de kennis

Stap 1 is dat u en uw collega's de kennis goed weten en begrijpen waar ze het over hebben.

Stap 2 maak een plan om dat met uw bewoners te gaan doen. Dat plan kan onder andere door deze elementen die wij hebben gevonden

Stap 3 voer het plan uit.

Daarnaast kunnen er nog een aantal stappen bij gevoegd worden. Maar deze eerste drie zijn voor nu van belang.

Zo te zien is de tijd alweer om. Wij willen u hartelijk danken voor uw tijd. Dit half uur was zo om.

Hartelijk dank dat jullie mij over dit onderwerp wilden interviewen. Jullie advies wordt dus iets anders het wordt meer procesmatig omdat jullie wel met professionals in gesprek gaan maar niet met de bewoners. Die inhoud van jullie "onderzoek" is superbelangrijk. Ik vind dat jullie wel heel belangrijk werk doen. Ik weet niet wanneer jullie dit af moeten hebben voor school, maar ik zou graag een stuk met jullie bevindingen neerzetten bij de gastbijdrage op aanpak eenzaamheid. Ik ben heel benieuwd naar jullie uitkomsten. Misschien kunnen we wel fictief een artikel schrijven op aanpak eenzaamheid over jullie bevindingen, dan komt dat mooi op onze website te staan. Volgend jaar wil ik rondom dit onderwerp een dossier gaan aanleggen, hierbij kan ik jullie kennis goed bij gebruiken.

Codering digitale interviews

Onderstaande interviews zijn wegens privacy redenen geanonimiseerd. Delen van de transcripties die niet relevant waren voor het coderen en herleidbaar waren naar de respondent zijn verwijderd.

Topiclijst:

Extra risico bij hoge leeftijd

Oorzaken/risicofactoren eenzaamheid

Eenzaamheid en leefomgeving

Interventies tegen eenzaamheid (met als subcategorieën)

- Leefomgeving die uitlokt tot sociale interactie
- Fysieke kenmerken
- Groene leefomgeving

Open coderen:

Respondent 1:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Ik denk zeker dat een hogere leeftijd een rol speelt in meer eenzaamheidsgevoelens. Dit heeft te maken met het krimpen van het sociale netwerk, vanwege bijvoorbeeld het overlijden van de partner, vrienden en/of kennissen. Maar ook de fysieke conditie speelt een rol hierin. Ouderen zijn minder goed in staat om zich fysiek te bewegen en afspraken te organiseren met anderen. Ook de angst om te bijvoorbeeld te vallen zorgt ervoor dat ouderen minder snel even weggaan.

Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Zoals ik hierboven beschreef vinden ouderen het steeds lastiger om activiteiten te ondernemen, naar mate hun sociale netwerk krimpt en hun fysieke conditie verminderd. De stap wordt hierdoor steeds groter om iets te ondernemen.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Ik ben ervan overtuigd dat ieder mens behoefte heeft aan een vorm van sociaal contact. Dit kan verschillen per persoon. Dit betekent dat sociaal contact voor iedereen anders kan zijn. Zo moet er van tevoren dus goed gekeken worden naar de wens van de oudere. Ik denk dat een buddy, vriend of wellicht zelfs de thuiszorg of activiteitenbegeleiding een essentiële rol hiervan kan spelen door dit te inventariseren. Kortom, er moet gekeken worden naar de wens van de ouderen en daar moet vervolgens een activiteit op aansluiten. Denk bijvoorbeeld aan een biljartclub. Dit is een laagdrempelige vorm van sociaal contact leggen en tegelijkertijd het uitoefenen van je hobby. Het 'ertoe doen in de maatschappij' is essentieel om je fit, goed en zeker te voelen.

In de literatuur die wij dusver hebben gevonden wordt met name een 'groene buurt' genoemd als belangrijk factor voor een sociale leefomgeving.

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?

Een buurt waarin diverse bomen, (moes)tuinen en planten verzorgd worden door de bewoners.

Bent u het eens met de stelling? Waarom wel, waarom niet?

Afhankelijk van de fysieke conditie en leeftijd kan dit inderdaad een rol spelen in het reduceren van eenzaamheid. Zo kan een moestuin sociaal contact bewerkstelligen en kan tegelijkertijd de hobby van de oudere beoefend worden.

Welke fysieke kenmerken vindt u bij een 'groene buurt' horen?

Het bevorderen van sociaal contact door bijvoorbeeld moestuinen aan te leggen.

Zijn er naast een groene buurt volgens u nog fysieke kenmerken die bij kunnen dragen aan het uitnodigen tot sociaal contact in een buurt?

Zoals ik eerder al beschreef is het belangrijk dat er gekeken wordt naar de wens van de ouderen. Die wens kan ontzettend divers zijn. Uit ervaring heb ik ontzettend veel activiteiten georganiseerd, waarbij een bepaalde groep ouderen wel kwam maar een grote groep oudere ook niet. Dit heeft te maken met de interesse voor de activiteit, maar ook het helpen van de drempel over gaan. Er moet dus iemand zijn waarmee de ouderen naar de activiteit kan gaan. Zodoende voelt de oudere zich bij voorbaat al niet alleen en kan diegene de oudere tegelijkertijd ondersteunen op fysiek gebied. Denk aan het duwen van de rolstoel e.d.

Respondent 2:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Ik denk wel dat dit inderdaad zo is. Ouderen kunnen meer last krijgen van beperkingen.

U heeft het over beperkingen, aan welke beperkingen denkt u zoal?

Met beperkingen denk ik aan de volgende drie dingen:

- Het is voor veel ouderen lastiger om het huis uit te komen door beperkingen die ze op kunnen lopen denk hier bijvoorbeeld aan rolstoel afhankelijkheid of verminderde mobiliteit.
- Zicht en gehoor wordt voor ouderen minder waardoor activiteiten lastiger worden omdat ze het niet goed meer kunnen zien/horen.
- Ouderen krijgen een kleiner netwerk omdat deze langzamerhand om hun heen wegvalt.

Hoe denkt u dat deze 'beperkingen' effect hebben op het gevoel van eenzaamheid?

Ouderen kunnen door deze factoren eenzaam worden. Wanneer ouderen zich eenzaam voelen gaan ze denken ik kan toch niks meer toevoegen en ben iedereen maar tot last. Hierdoor raken ze in een negatieve spiraal waardoor de eenzaamheid verergert.

U heeft nu verwoord wat de link is tussen iemands gezondheid (of te kort daaraan) en het gevoel van eenzaam. Maar kunt u ons ook vertellen wat u als link ziet tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

De connectie sociale eenzaamheid en leefomgeving zie ik niet echt.

Waarom ziet geen link tussen de twee?

Ik vind dat het meer ligt aan persoonlijke overtuiging. Wat ik eerder ook al vertelde, niemand zit op mij te wachten, ik ben iedereen alleen maar meer tot last.

Ik denk dat het meer ligt dat ouderen niet meer naar buiten gaan omdat ze hier moeite mee hebben/ mentaal beperkt zijn.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Ja hier heb ik zeker over na gedacht.

Sociale eenzaamheid kan volgens mij aangepakt worden door een koppeling te leggen tussen hogescholen/praktijkgerichte scholen en ouderen. En hierbij niet alleen te kijken naar de opleidingen social work en verpleegkunde maar ook ICT'ers, studenten die een opleiding volgen in tuinonderhoud, enz. te kijken.

Hoe ziet u dit voor u?

Studenten gaan gezamenlijk met ouderen aan de slag om binnen de streek contacten te leggen met bijvoorbeeld de kerk. Studenten ondersteunen ouderen naast het gezamenlijk koffie drinken ook om

een sociaal netwerk te creëren. **Studenten helpen ouderen** om gezamenlijk een tuin te onderhouden, een moestuin in te richten of om handwerkjes te maken. Het gaat hierbij niet om uurtje factuurtje maar om het **samen zijn waar geen tijd aan verbonden** zit.

En denkt u dat beide partijen waar u over spreekt zich hier ook voor open willen stellen?

Jazeker. Soms gaat het wat minder soepel, bijvoorbeeld doordat een van de partijen door omstandigheden ineens niet meer mee kan doen. Maar over het algemeen zijn de reacties van beide partijen positief en verloopt het contact goed.

U had het eerder over het inzetten van studenten bij onder andere het onderhouden van (moes)tuinen. In de literatuur wordt ook veel gesproken over een 'groene buurt' als belangrijke factor voor een sociale leefomgeving.

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?

Ik denk zelf dan direct aan parken, bomen, bankjes en vijvers.

Ben u het eens met de stelling dat een 'groene buurt' een belangrijke factor is binnen een sociale samenleving?

Ik ben niet voor of tegen de stelling. De omgeving zie ik niet als een belangrijke factor maar meer de drempel om naar buiten te gaan. Een groene buurt kan ondersteunt zijn om naar buiten te gaan met ik vind het niet essentieel. Het is meer een klein onderdeel van een groter geheel.

Welke fysieke kenmerken kunnen volgens u bijdragen om de drempel te verlagen en toch naar buiten te gaan?

Openbare toiletten vind ik belangrijk. Dit geeft een grote meerwaarde voor jullie doelgroep 75-plussers. En hierbij moet je dan niet denken aan een eenvoudig toilet maar een **mindervalide toilet**. Zodat ouderen gemakkelijk naar het toilet kunnen gaan en hier geen hulp bij nodig hebben. Hiernaast moet jullie doelgroep **voldoende rustpunten** hebben hun omgeving. De conditie is namelijk niet altijd meer wat het geweest is. Door her en der te kunnen rusten kunnen er langere afstanden afgelegd worden.

Naast een groene buurt wordt ook de Beweegtuin genoemd als mogelijkheid in de bestrijding tegen eenzaamheid. Wat is uw mening hierover?

Het is een mooi initiatief maar wat zijn de resultaten?

Als ik naar mijn eigen omgeving kijk hier in Leeuwarden hebben wij twee beweegtuinen. Hier zie ik voornamelijk kinderen/jeugd rondlopen. Ouderen kom ik hier niet tegen. Daarom ben ik meer voor het **koppelen van ouderen aan jongeren** (met name studenten). Op deze manier leer je jongeren verantwoordelijkheid en zijn ouderen minder eenzaam.

Respondent 3

U heeft voor het X onderzoek gedaan naar eenzaamheid in Friesland, hierin benoemt u een verschil tussen sociale eenzaamheid en emotionele eenzaamheid. Kunt u dit nader toelichten?

Eenzaamheid betekent dat je onvoldoende contacten hebt (sociale eenzaamheid) en/of onvoldoende diepgang daar in (emotionele eenzaamheid). Je kunt nog zoveel mensen om je heen hebben, als je bij niemand je hart kunt luchten ben je tóch emotioneel eenzaam. En iemand hoeft amper mensen om zich heen te hebben, als er één persoon is bij wie hij of zij het hart kan luchten is er geen sprake van eenzaamheid. Eenzaamheid is dus een verhaal met vele gezichten.

Heeft u tijdens uw onderzoek gekeken naar sociale eenzaamheid in zowel dorpen als grotere steden? Zo ja, zit u een verschil tussen het aantal gevallen sociale eenzaamheid in dorpen en het

aantal gevallen sociale eenzaamheid in grotere steden?

Dorp of stad maakt niet uit, zoals ik boven heb beschreven. Zoveel factoren zijn van invloed: is iemand mobiel, is iemand digitaal vaardig, kan iemand gevoelens onder woorden brengen, heeft iemand een auto om gelijkgestemden te kunnen opzoeken als men er in het dorp 'een beetje uitligt'. Cijfers zeggen vaak niets, of je moet een gigantisch grote populatie enquêteren om te komen tot <500 huishoudens in een straal van 1 kilometer (plattelandsomgeving) of >500 en meer (meer richting stedelijke omgeving). Maar zoals ik al schreef: is men mobiel, wonen dierbaren in de omgeving, heeft men net een ingrijpende verlieservaring meegemaakt (overlijden partner of hartsvriend of vriendin), is men net verhuisd en kent men nog bijna niemand, is men voornamelijk thuis of heeft men ook een baan of vrijwilligerswerk, zoveel speelt mee.

Erkent u sociale eenzaamheid als een maatschappelijk probleem binnen Friesland?

Ja, maar er is geen verschil tussen Friesland en andere provincies. Wel tussen leeftijdsgroepen. Zo is de populatie 75+ eenzamer dan jongeren, maar dat is te verklaren: ze worden voortdurend met verlieservaringen geconfronteerd en zijn vaak minder mobiel. Het maakt uit of men al heel lang in de omgeving woont én of deze omgeving stabiel is (dus niet veel verloop). Maar zoals boven omschreven, zoveel speelt mee. En bovendien, eenzaamheid is een subjectief ervaren gebrek aan sociale contacten (men wil dus meer contacten) en diepgang erin (men wil dus closer contacten waarin men het hart kan luchten).

Heeft u een idee waar deze sociale eenzaamheid vandaan komt?

Boven liet ik zien dat eenzaamheid vele gezichten heeft, en dat het subjectief ervaren tekort aan mensen om zich heen verschillende oorzaken heeft. Nu, in de coronamaanden, is het een feit dat men minder face-to-face contacten heeft, en dat er constant strengere maatregelen zijn met betrekking tot ontmoetingen. Wel zijn we gewend aan bellen, Facetimen, Skypen, Zoomen, enzovoort. Dit kan de afstand echter zowel overbruggen als benadrukken. Ik vind het naar voor jongeren, zij horen lekker met elkaar op te trekken, samen de examenspanningen door te maken, te feesten, te daten, festivals te bezoeken, samen een studie te beginnen, heerlijk ongedwongen. In mijn laatste college aan eerstejaars heb ik dit benadrukt. Ook kinderen horen heerlijk ongedwongen en zonder angst met elkaar te spelen, en ze horen door ouders en grootouders geknuffeld te worden om veilig op te groeien. De combinatie van angst, afstand en smetvrees vind ik funest voor sociale samenhang, evenals het feit dat groepen nu tegen elkaar worden uitgespeeld.

Heeft u tijdens uw onderzoek een link kunnen leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

Ja, maar die ligt in bovenstaande verhalen. Positief en negatief. De omgeving is slechts een klein deel van dat wat er speelt, het gaat bij het benaderen van eenzaamheid om een groter geheel. In mijn bijdrage aan x noemde ik wel wat ik had gehoord in gesprekken: huizen met schuttingen in een rij nodigen niet uit tot contact. Winkels zonder openbaar toilet zijn moeilijk voor mensen (bijvoorbeeld mannen met Parkinson die ieder uur moeten plassen) met beperkingen. Overal picknickbanken zou enorm uitnodigen tot contact, en tot een rustpauze op weg naar het winkelcentrum. Ik noemde deze dingen omdat eenzaamheid onder ouderen zo hoog is.

Heeft u zelf gedachten over hoe sociale eenzaamheid aangepakt kan worden?

Eenzaamheid is 'het er niet toe doen', en we moeten ons als samenleving afvragen wie ertoe doen, wie we van waarde vinden, wie zijn stem mag laten horen en wie niet. De nadruk ligt op werk, en ook nog op cognitief werk. Hoe zit het met ervaring, inlevingsvermogen, zorg, creativiteit?

In de literatuur die wij dusver hebben gevonden wordt met name een 'groene buurt' genoemd als belangrijk factor voor een sociale leefomgeving.

Wat ziet u voor u wanneer u het begrip 'groene buurt' hoort?

Een groene buurt is een buurt waar ontmoetingen plaats kunnen vinden. Of er vervolgens contact gelegd wordt is echter afhankelijk van verschillende factoren.

Hoe bedoelt u?

Nou, niet alleen een plek van ontmoeten leidt tot het leggen van contact. Zo spelen gezondheid, mobiliteit en zelfs persoonlijkheid een belangrijke rol.

Kunt u dit verder uitleggen?

Ontmoetingen vinden met name buiten huis plaats, maar wie niet mobiel is komt het huis niet tot nauwelijks uit en legt zo ook weinig contact. Hoe iemand in de maatschappij geaccepteerd wordt draagt ook bij aan de mogelijkheid tot het leggen van contacten, het hebben van een ander geloof of andere seksuele geaardheid kan het leggen van contacten bemoeilijken als dit in de maatschappij niet geaccepteerd wordt. Integraliteit is belangrijk tot het leggen van contacten. Ja het is belangrijk om naar de kleine en meetbare dingen te kijken, maar vergeet niet ook naar het grotere geheel te kijken. Het inrichten van een groenere omgeving lijkt leuk, maar er is meer nodig dan dat om tot contact te leiden.

Ik zie het omgaan met eenzaamheid dan ook liever niet als het bestrijden of het aanpakken van eenzaamheid, maar liever als het benaderen van eenzaamheid.

Naast een groene buurt wordt ook de Beweegtuin genoemd als mogelijkheid in de bestrijding tegen eenzaamheid. Wat is uw mening hierover?

Het maakt eigenlijk niet uit of het nu om een beweegtuin, een volkstuin of meerdere wandelpaden etc. gaat. Het belangrijkste is dat er iets is wat uitnodigt om naar buiten te gaan dit kan iets zijn om bij te gaan kijken of mee aan mee te doen.

Kunt u interventies in de leefomgeving noemen die kunnen helpen bij het benaderen van eenzaamheid?

Hoe ver is het van verzorgingstehuis naar het centrum? Zijn er onderweg geschikte stoepen om met de rolstoel/rollator te komen? Staan er onderweg bankjes zodat er even uitgerust kan worden? Zijn er in het centrum voldoende mogelijkheden tot toiletgang, zodat ouderen met een minder goede blaas of bijv. Parkinson met een gerust hart wat langer op pad kunnen? Deze interventies creëren bijvoorbeeld al mogelijkheden tot de kans van ontmoetingen voor ouderen die zonder deze interventies beperkt zouden zijn. Voor (met name) ouderen is het rekening houden met tijdspannen ook belangrijk.

Kunt u voorbeelden geven van waarom het noodzakelijk is om rekening te houden met tijdspannen?

Een oudere man met Parkinson zal bijvoorbeeld niet graag zijn huis voor langere tijd verlaten, omdat hij weet dat hij met grote regelmaat naar het toilet moet. Het hebben van de mogelijkheid om dit ook in het centrum te kunnen doen maakt dat de man makkelijker naar buiten kan en bijvoorbeeld bij de lokale supermarkt met een buurman een bakje koffie kan doen.

Het belangrijkste is misschien nog wel dat deze aanpassingen in overleg met de doelgroep gedaan gaan worden. Eenzaamheid houdt namelijk ook in dat men zich niet gezien of gehoord voelt. Het betrekken van de doelgroep zorgt er al voor dat men zich gehoord en gezien kan voelen, wat al een begin is in de benadering van eenzaamheid.

Respondent 4:

In veel literatuur komt terug dat een hoge leeftijd een hoger risico geeft op eenzaamheid. Kunt u in eigen woorden uitleggen waarom u denkt dat dit wel of niet zo is?

Het gaat hier niet om een mening maar echt om een feit, eenzaamheid speelt voornamelijk bij een hogere leeftijd.

En waar denkt u dat dit door komt?

Dit heeft drie oorzaken:

- Een oorzaak ligt echt bij de persoon. Als je ouder wordt neemt de mobiliteit af, vaak komen gezondheidsklachten voor. Wanneer ouderen niet zelf meer auto kunnen rijden wordt het moeilijker om op pad te gaan. Mensen met een leeftijd van 80+ worden kwetsbaarder, het aanpassingsvermogen neemt af, het energieniveau is anders dan van iemand die een leeftijd heeft van 30 jaar.
- De andere oorzaak ligt meer in de relaties. Partner overlijdt. Vrienden vallen weg. Je bent met pensioen. Je gaat misschien wel verhuizen naar een zorgorganisatie waardoor je in een hele andere omgeving terecht komt. Stigmatisatie: je bent oud, je bent afgeschreven. Dit kan wat doen met je eigenwaarde.
- En de laatste meer in de samenleving. Voel ik mij wel veilig in de samenleving? De samenleving gaat door, er komen steeds nieuwe ontwikkelingen die ik niet meer kan volgen.

In deze tijd is de huidige generatie ouderen wat minder gedigitaliseerd terwijl er wel heel veel dingen online plaatsvinden, hierdoor kunnen ouderen minder goed meekomen met die ontwikkelingen die plaats vinden. Dit kan ook een reden zijn waarom je je wat eenzamer kan gaan voelen.

Het is niet een zekerheid dat wanneer je ouder wordt je eenzaam wordt. Maar de kans is wel hoger.

Vraag drie is hier ook al deels mee beantwoord: Kunt u een link leggen tussen sociale eenzaamheid en de leefomgeving?

De leefomgeving is een derde van de risico op eenzaamheid.

Als ik jullie hoor praten over leefomgeving denk ik dat jullie het begrip fysieke leefomgeving bedoelen?

Ja klopt inderdaad.

-
- Het woongebouw
- De woonomgeving

Kunt u ons vertellen wat voor effect deze drie groepen hebben op ouderen?

- **De woning.** Kan aangepast worden zodat mensen met de rollator daar kunnen blijven wonen doordat het drempelloos is. Dat betekent dat ze in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen waar ze hun burens, familie (wanneer deze in de buurt woont) en vrienden houden. Dit kan al effect hebben op het voorkomen van eenzaamheid
- **Het woongebouw.** Hierbij heb ik een voorbeeld: een ouder echtpaar woont in een flatgebouw op acht hoog zonder een lift. Het kan dan tot gevolgen hebben dat ze daar niet kunnen blijven wonen en uit hun vertrouwde omgeving weg moeten. De kans is groot dat ze niet in dezelfde straat kunnen blijven wonen en heel ergens anders heen moeten. Dit geeft weer een verhoogd risico op eenzaamheid.
- **En de woonomgeving.** Deze heeft met sociale en fysieke veiligheid te maken. Hoe veilig voel je je om de straat op te gaan? Is het uitnodigend om de straat op te gaan? Om eerlijk te

zeggen raakt hier mijn kennis een beetje op qua feiten. Ik weet dat als er bankjes staan dat dit kan helpen om mensen naar buiten te krijgen. Deze bankjes moeten voorzien zijn van leuningen zodat ouderen makkelijker op kunnen staan. Zelf zou ik me graag meer verdiepen over dit onderwerp.

De leefomgeving veranderen waarbij de omgeving uitnodigend wordt voor ouderen is mooi, maar niet alles. Er moet gekeken worden naar een groter geheel. Hoe ziet u dit voor zich?

Dan kijk je naar de risico factoren waaronder gezondheid.

Er zijn allerlei knoppen waar je aan kunt draaien als het gaat om eenzaamheid en wat de oorzaak hiervan is. Hoe je dit kunt aanpakken op individueel niveau is echter altijd maatwerk. Sommige mensen die houden ervan om kletspraatjes te maken met mensen in de buurt. Voor deze mensen zijn bankjes interessant.

Er zijn ook mensen die helemaal niet van deze kletspraatjes houden, die hebben bijvoorbeeld meer aan het leren van digitale vaardigheden of hoe ze het ov kunnen gebruiken. Het zijn meerdere dingen waar je als persoon aan kunt werken.

Wil je in een wijk of in een gemeente eenzaamheid aanpakken dan moet je aan een veelheid van knoppen draaien om echt wezenlijk effect te hebben.

Als je bijvoorbeeld alleen aan bankjes gaat werken dan pak je alleen de doelgroep aan die nog naar buiten (kunnen) komen en die het gezellig vinden om onschuldige praatjes te maken met hun buren. Voor al die andere mensen heeft het weinig effect. Of als ouderen niet weten dat ze een rollator aan kunnen schaffen om überhaupt naar buiten te kunnen gaan hebben die bankjes ook geen zin.

De conclusie die wij hieruit kunnen trekken is dat alles met elkaar samenhangt?

Ja dat klopt, maar het zijn wel verschillende domeinen.

Als je in een gemeente werkt zie je alle domeinen waar je aan kan werken om mensen uit de eenzaamheid te halen. Ruimte en wonen is een van de domeinen waar je aan kunt werken om eenzaamheid tegen te gaan. Al die domeinen hebben dus een rol en een functie.

Het domein ruimte en wonen vergt naar mijn idee wel veel tijd. Bankjes kunnen zo aangepast worden, maar een lift in een flatgebouw of een buurt aanpassen kost veel meer tijd.

Eenzaamheid is niet gehoord/gezien worden. Het belang hierbij is wanneer je aanpassing wilt doen in een wijk dat deze inwoners betrokken worden bij deze aanpassingen. Wat vindt u hiervan?

Absoluut. Punt nummer een, als je iets wilt ontwikkelen doe het echt altijd met de doelgroep, probeer dat te doen met de mensen die zich eenzaam voelen. Echter hangt er een taboe over het begrip eenzaamheid. Mensen willen niet laten zien/merken dat ze eenzaam zijn en dat kan het soms zo lastig maken. Ik weet dat er in Tilburg een sociale media oproep is geweest met de vraag bent u wel eens eenzaam geweest? Of kent u mensen die wel eens eenzaam zijn geweest? Zouden deze mensen mee willen denken in onze pendel? Daar zijn uiteindelijk toch wel 20 tot 30 mensen uit gekomen die wel mee zouden werken.

Dit is inderdaad een mooie manier om ernaar te vragen. Maar hoe doe je dat met mensen die een leeftijd hebben van 75-plus? Die hebben over het algemeen geen sociale media.

Wat je dan kan doen: er zijn over het algemeen veel verenigingen zoals ouderen bonden. Die zijn vaak lokaal actief. Aan deze mensen zou je kunnen vragen of ze mensen kennen die sociale eenzaamheid hebben ervaren of die het in de omgeving kennen. Het is bij deze doelgroep dus van belang dat je het persoonlijk vraagt.

Je zou ook een oproep kunnen doen in het plaatselijke krantje waarbij je kan aangeven hoe je deze gemeente leefbaarder kan maken. Heeft u wel eens te maken gehad met eenzaamheid? Dit moet wel voorzichtig aangepakt worden.

Ten tweede zou je ook naar een plek kunnen gaan waar veel ouderen bij mekaar komen zoals een woonzorgcentrum of een wijk waar veel ouderen wonen. Je kan dan contact leggen met de wijkorganisatie. Die kan je meestal wel vertellen wie waar woont, natuurlijk weten ze dat niet van iedereen, die weten wel wat er speelt in zo'n wijk of straat. Aan deze mensen zou je de vraag wel kunnen stellen, kent u ouderen boven de 75 jaar die zich wel eens eenzaam voelen? Ik weet haast wel zeker dat deze wijkorganisaties je dan in contact kan laten komen met de juiste mensen.

De bedoeling met dit onderzoek is dat wij aan de hand van de gedane literatuurstudie, interviews en een intervisiebijeenkomst een adviesplan op gaan stellen voor de gemeente. Aan de hand van dit gesprek, wat voor advies zou u de gemeente willen geven als u een adviesplan op zou moeten stellen?

Ja ik ben natuurlijk adviseur. Ik zou uitkijken om echt adviezen te geven want dan gaan mensen denken 'ik moet dit gaan doen en dat gaan doen'. Ik zou vooral inzichten gaan delen. Dit is de situatie en dit zijn mogelijke oplossingen. Daarnaast zou ik wel het advies aan jullie geven om de gemeente te adviseren dat ze in gesprek gaan met de mensen uit de wijk. Tijdens dit gesprek worden de mogelijke oplossingen van jullie besproken maar wordt er ook nagedacht om zelf met oplossingen te komen. Jullie hebben namelijk niet met de inwoners gesproken dus echt adviezen geven is niet haalbaar. Inzichten geven is zeker wel mogelijk omdat jullie wel veel kennis op hebben gedaan over het onderwerp. Het is naar mijn idee denk ik beter om een gros lijst te maken en daarin te sorteren met ontmoetingsdingen buiten en binnen en dan concrete voorbeelden te geven van hier en hier denken wij aan, dit moet uiteraard goed onderbouwt worden.

De conclusie die wij hieruit kunnen trekken is dus dat wij met een lijst komen met suggesties die er eventueel aangepast kunnen worden, waarbij het advies zou zijn ga met de inwoners in gesprek over deze eventuele suggesties?

Ja daar komt het wel op neer. De gemeente kent die bepaalde wijk ook. Die heeft daar ook mensen werken, bepaalde professionals rondlopen.

Het advies zal naar mijn idee meer procesmatig zijn. Jullie hebben de kennis

Stap 1 is dat u en uw collega's de kennis goed weten en begrijpen waar ze het over hebben.

Stap 2 maak een plan om dat met uw bewoners te gaan doen. Dat plan kan onder andere door deze elementen die wij hebben gevonden

Stap 3 voer het plan uit.

Daarnaast kunnen er nog een aantal stappen bij gevoegd worden. Maar deze eerste drie zijn voor nu van belang.

Zo te zien is de tijd alweer om. Wij willen u hartelijk danken voor uw tijd. Dit half uur was zo om.

Hartelijk dank dat jullie mij over dit onderwerp wilden interviewen. Jullie advies wordt dus iets anders het wordt meer procesmatig omdat jullie wel met professionals in gesprek gaan maar niet met de bewoners. Die inhoud van jullie "onderzoek" is superbelangrijk. Ik vind dat jullie wel heel belangrijk werk doen. Ik weet niet wanneer jullie dit af moeten hebben voor school, maar ik zou graag een stuk met jullie bevindingen neerzetten bij de gastbijdrage op aanpak eenzaamheid. Ik ben heel benieuwd naar jullie uitkomsten. Misschien kunnen we wel fictief een artikel schrijven op aanpak eenzaamheid over jullie bevindingen, dan komt dat mooi op onze website te staan. Volgend jaar wil ik rondom dit onderwerp een dossier gaan aanleggen, hierbij kan ik jullie kennis goed bij gebruiken.

Axiaal coderen

75-plussers	
Respondent 1	Ik denk zeker dat een hogere leeftijd een rol speelt in meer eenzaamheidsgevoelens.
Respondent 2	Ik denk wel dat dit inderdaad zo is. Ouderen kunnen meer last krijgen van beperkingen. Ouderen kunnen door deze factoren eenzaam worden. Wanneer ouderen zich eenzaam voelen gaan ze denken ik kan toch niks meer toevoegen en ben iedereen maar tot last. Hierdoor raken ze in een negatieve spiraal waardoor de eenzaamheid verergert.
Respondent 3	Wel tussen leeftijdsgroepen. Zo is de populatie 75+ eenzamer dan jongeren.
Respondent 4	Het gaat hier niet om een mening maar echt om een feit, eenzaamheid speelt voornamelijk bij een hogere leeftijd. Het is niet een zekerheid dat wanneer je ouder wordt je eenzaam wordt. Maar de kans is wel hoger.

Conclusie: Alle respondenten gaven aan dat het hebben van een hoge leeftijd een extra risico geeft op eenzaamheid. De helft gaf zelfs aan dat het hierbij om een feit gaat en niet om een mening.

Risicofactoren	
Respondent 1	Het krimpen van het sociale netwerk, vanwege bijvoorbeeld het overlijden van de partner, vrienden en/of kennissen. Maar ook de fysieke conditie speelt een rol hierin. Ouderen zijn minder goed in staat om zich fysiek te bewegen en afspraken te organiseren met anderen. Ook de angst om te bijvoorbeeld te vallen zorgt ervoor dat ouderen minder snel even weggaan. Zoals ik hierboven beschreef vinden ouderen het steeds lastiger om activiteiten te ondernemen, naar mate hun sociale netwerk krimpt en hun fysieke conditie verminderd. De stap wordt hierdoor steeds groter om iets te ondernemen.
Respondent 2	Met beperkingen denk ik aan de volgende drie dingen: • Het is voor veel ouderen lastiger om het huis uit te komen door beperkingen die ze op kunnen lopen denk hier bijvoorbeeld aan rolstoel afhankelijkheid of verminderde mobiliteit. • Zicht en gehoor wordt voor ouderen minder waardoor activiteiten lastiger worden omdat ze het niet goed meer kunnen zien/horen. • Ouderen krijgen een kleiner netwerk omdat deze langzamerhand om hun heen wegvalt.
Respondent 3	Zoveel factoren zijn van invloed: is iemand mobiel, is iemand digitaal vaardig, kan iemand gevoelens onder woorden brengen, heeft iemand een auto om gelijkgestemden te kunnen opzoeken als men er in het dorp 'een beetje uitligt'.

	is men mobiel, wonen dierbaren in de omgeving, heeft men net een ingrijpende verlieservaring meegemaakt (overlijden partner of hartsvriend of vriendin), is men net verhuisd en kent men nog bijna niemand, is men voornamelijk thuis of heeft men ook een baan of vrijwilligerswerk, zoveel speelt mee. ze worden voortdurend met verlieservaringen geconfronteerd en zijn vaak minder mobiel. Nu, in de coronamaanden, is het een feit dat men minder face-to-face contacten heeft, en dat er constant strengere maatregelen zijn met betrekking tot ontmoetingen.
Respondent 4	Dit heeft drie oorzaken: • Een oorzaak ligt echt bij de persoon. Als je ouder wordt neemt de mobiliteit af, vaak komen gezondheidsklachten voor. Wanneer ouderen niet zelf meer auto kunnen rijden wordt het moeilijker om op pad te gaan. Mensen met een leeftijd van 80+ worden kwetsbaarder, het aanpassingsvermogen neemt af, het energieniveau is anders dan van iemand die een leeftijd heeft van 30 jaar. • De andere oorzaak ligt meer in de relaties. Partner overlijdt. Vrienden vallen weg. Je bent met pensioen. Je gaat misschien wel verhuizen naar een zorgorganisatie waardoor je in een hele andere omgeving terecht komt. Stigmatisatie: je bent oud, je bent afgeschreven. Dit kan wat doen met je eigenwaarde. • En de laatste meer in de samenleving. Voel ik mij wel veilig in de samenleving? De samenleving gaat door, er komen steeds nieuwe ontwikkelingen die ik niet meer kan volgen. In deze tijd is de huidige generatie ouderen wat minder gedigitaliseerd terwijl er wel heel veel dingen online plaatsvinden, hierdoor kunnen ouderen minder goed meekomen met die ontwikkelingen die plaats vinden. Dit kan ook een reden zijn waarom je je wat eenzamer kan gaan voelen.

Risicofactoren die benoemd zijn:

Subcategorie:	Risicofactoren:	Hoe vaak benoemd:
Persoonlijke risicofactoren	Ingrijpende verlieservaring	4
	Verminderde fysieke conditie	2
	Verminderde mobiliteit/rolstoel afhankelijk	4
	Verminderde gezondheid	3
Relationele factoren	Krimpen van sociaal netwerk	3
Maatschappelijke risicofactoren	Het niet kunnen bijhouden van de ontwikkelingen in de samenleving (denk hierbij aan de digitalisering)	2
	Verminderde vervoersmogelijkheden (Bijv. geen auto meer hebben, slechte openbare vervoer verbinding)	2

Eenzaamheid en leefomgeving	
Respondent 1	Afhankelijk van de fysieke conditie en leeftijd kan dit inderdaad een rol spelen in het reduceren van eenzaamheid. Zo kan een moestuin sociaal contact bewerkstelligen en kan tegelijkertijd de hobby van de oudere beoefend worden.
Respondent 2	De connectie sociale eenzaamheid en leefomgeving zie ik niet echt. Ik vind dat het meer ligt aan persoonlijke overtuiging. Wat ik eerder ook al vertelde, niemand zit op mij te wachten, ik ben iedereen alleen maar meer tot last. Ik denk dat het meer ligt dat ouderen niet meer naar buiten gaan omdat ze hier moeite mee hebben/ mentaal beperkt zijn.
Respondent 3	Ja, maar die ligt in bovenstaande verhalen. Positief en negatief. De omgeving is slechts een klein deel van dat wat er speelt. Het maakt eigenlijk niet uit of het nu om een beweegtuin, een volkstuin of meerdere wandelpaden etc. gaat. Het belangrijkste is dat er iets is wat uitnodigt om naar buiten te gaan dit kan iets zijn om bij te gaan kijken of mee aan mee te doen.
Respondent 4	De leefomgeving is een derde van de risico op eenzaamheid. De gebouwen in de omgeving heeft naar mijn idee echt effect op eenzaamheid. Ook hierin kan er weer onderscheid gemaakt worden in drie groepen: • De woning • Het woongebouw • De woonomgeving. Deze heeft met sociale en fysieke veiligheid te maken. Hoe veilig voel je je om de straat op te gaan? Is het uitnodigend om de straat op te gaan?

Conclusie:

75 procent van de respondenten geeft aan dat de leefomgeving invloed heeft op eenzaamheid. Van deze 75 procent zegt 100 procent dat de leefomgeving slechts een klein deel is van een veel groter geheel van invloeden op eenzaamheid bij 75-plussers. De overige 25 procent van de respondenten geeft aan de connectie tussen de leefomgeving en eenzaamheid niet te zien maar geeft aan dat persoonlijke overtuiging een sterke factor is tot het ontwikkelen en aanpakken van eenzaamheid.

Interventies		
Subcat: Sociale leefomgeving	Respondent 1:	Ik ben ervan overtuigd dat ieder mens behoefte heeft aan een vorm van sociaal contact. Zo moet er van tevoren dus goed gekeken worden naar de wens van de oudere. Ik denk dat een buddy, vriend of wellicht zelfs de thuiszorg of activiteitenbegeleiding een essentiële rol hiervan kan spelen door dit te inventariseren. Kortom, er moet gekeken worden naar de wens van de ouderen en daar moet vervolgens een activiteit op aansluiten. Uit ervaring heb ik ontzettend veel activiteiten georganiseerd, waarbij een bepaalde groep ouderen wel kwam maar een grote groep oudere ook niet. Dit heeft te maken met de interesse voor de activiteit, maar ook het helpen van de drempel over gaan. Er moet dus iemand zijn waarmee de ouderen naar de activiteit kan gaan. Zodoende voelt de oudere zich bij voorbaat al niet alleen en kan diegene de oudere tegelijkertijd ondersteunen op fysiek gebied. Denk aan het duwen van de rolstoel e.d.
	Respondent 2:	Sociale eenzaamheid kan volgens mij aangepakt worden door een koppeling te leggen tussen hogescholen/praktijkgerichte scholen en ouderen. En hierbij niet alleen te kijken naar de opleidingen social work en verpleegkunde maar ook ICT'ers, studenten die een opleiding volgen in tuinonderhoud, enz. te kijken. Studenten gaan gezamenlijk met ouderen aan de slag om binnen de streek contacten te leggen met bijvoorbeeld de kerk. Studenten ondersteunen ouderen naast het gezamenlijk koffie drinken ook om een sociaal netwerk te creëren. Studenten helpen ouderen om gezamenlijk een tuin te onderhouden, een moestuin in te richten of om handwerkjes te maken. Het gaat hierbij niet om uurtje factuurtje maar om het samen zijn waar geen tijd aan verbonden zit.
	Respondent 3:	-
	Respondent 4:	-
Subcat: Groene leefomgeving	Respondent 1:	-
	Respondent 2:	De omgeving zie ik niet als een belangrijke factor maar meer de drempel om naar buiten te gaan. Een groene buurt kan ondersteunt zijn om naar buiten te gaan met ik vind het niet essentieel. Het is meer een klein onderdeel van.
	Respondent 3:	Een groene buurt is een buurt waar ontmoetingen plaats kunnen vinden. Of er vervolgens contact gelegd wordt is echter afhankelijk van verschillende factoren.

		Nou, niet alleen een plek van ontmoeten leidt tot het leggen van contact. Zo spelen gezondheid, mobiliteit en zelfs persoonlijkheid een belangrijke rol. Ontmoetingen vinden met name buiten huis plaats, maar wie niet mobiel is komt het huis niet tot nauwelijks uit en legt zo ook weinig contact. Hoe iemand in de maatschappij geaccepteerd wordt draagt ook bij aan de mogelijkheid tot het leggen van contacten, het hebben van een ander geloof of andere seksuele geaardheid kan het leggen van contacten bemoeilijken als dit in de maatschappij niet geaccepteerd wordt. Integraliteit is belangrijk tot het leggen van contacten. Ja het is belangrijk om naar de kleine en meetbare dingen te kijken, maar vergeet niet ook naar het grotere geheel te kijken. Het inrichten van een groenere omgeving lijkt leuk, maar er is meer nodig dan dat om tot contact te leiden.
	Respondent 4:	-
Subcat: Fysieke kenmerken	Respondent 1:	-
	Respondent 2:	Openbare toiletten vind ik belangrijk. Dit geeft een grote meerwaarde voor jullie doelgroep 75-plussers. En hierbij moet je dan niet denken aan een eenvoudig toilet maar een mindervalide toilet. Zodat ouderen gemakkelijk naar het toilet kunnen gaan en hier geen hulp bij nodig hebben. Hiernaast moet jullie doelgroep voldoende rustpunten hebben hun omgeving. De conditie is namelijk niet altijd meer wat het geweest is. Door her en der te kunnen rusten kunnen er langere afstanden afgelegd worden.
	Respondent 3:	Hoe ver is het van verzorgingstehuis naar het centrum? Zijn er onderweg geschikte stoepen om met de rolstoel/rollator te komen? Staan er onderweg bankjes zodat er even uitgerust kan worden? Zijn er in het centrum voldoende mogelijkheden tot toiletgang, zodat ouderen met een minder goede blaas of bijv. Parkinson met een gerust hart wat langer op pad kunnen? Deze interventies creëren bijvoorbeeld al mogelijkheden tot de kans van ontmoetingen voor ouderen die zonder deze interventies beperkt zouden zijn. Voor (met name) ouderen is het rekening houden met tijdspannen ook belangrijk.
	Respondent 4:	Ik weet dat als er bankjes staan dat dit kan helpen om mensen naar buiten te krijgen. Deze bankjes moeten voorzien zijn van leuning en zodat ouderen makkelijker op kunnen staan.

Subcat: Individuele interventies	Respondent1:	Ik ben ervan overtuigd dat ieder mens behoefte heeft aan een vorm van sociaal contact. Zo moet er van tevoren dus goed gekeken worden naar de wens van de oudere. Kortom, er moet gekeken worden naar de wens van de ouderen en daar moet vervolgens een activiteit op aansluiten Zoals ik eerder al beschreef is het belangrijk dat er gekeken wordt naar de wens van de ouderen. Die wens kan ontzettend divers zijn
	Respondent 2:	
	Respondent 3:	
	Respondent 4:	Hoe je dit kunt aanpakken op individueel niveau dan is dat altijd maatwerk. Wil je in een wijk of in een gemeente eenzaamheid aanpakken dan moet je aan een veelheid van knoppen draaien om echt wezenlijk effect te hebben. Als je bijvoorbeeld alleen aan bankjes gaat werken dan pak je alleen de doelgroep aan die nog naar buiten (kunnen) komen en die het gezellig vinden om onschuldige praatjes te maken met hun burens. Voor al die andere mensen heeft het weinig effect. Of als ouderen niet weten dat ze een rollator aan kunnen schaffen om überhaupt naar buiten te kunnen gaan hebben die bankjes ook geen zin. Punt nummer een, als je iets wilt ontwikkelen doe het echt altijd met de doelgroep, probeer dat te doen met de mensen die zich eenzaam voelen. Echter hangt er een taboe over het begrip eenzaamheid. Mensen willen niet laten zien/merken dat ze eenzaam zijn en dat kan het soms zo lastig maken. Ik weet dat er in Tilburg een sociale media oproep is geweest met de vraag bent u wel eens eenzaam geweest? Of kent u mensen die wel eens eenzaam zijn geweest? Zouden deze mensen mee willen denken in onze pendel? Daar zijn uiteindelijk toch wel 20 tot 30 mensen uit gekomen die wel mee wouden werken. Wat je dan kan doen: er zijn over het algemeen veel verenigingen zoals ouderen bonden. Die zijn vaak lokaal actief. Aan deze mensen zou je kunnen vragen of ze mensen kennen die sociale eenzaamheid hebben ervaren of die het in de omgeving kennen. Het is bij deze doelgroep dus van belang dat je het persoonlijk vraagt. Je zou ook een oproep kunnen doen in het plaatselijke krantje waarbij je kan aangeven hoe je deze gemeente leefbaarder kan maken. Heeft u wel eens te maken

		gehad met eenzaamheid? Dit moet wel voorzichtig aangepakt worden. Ten tweede zou je ook naar een plek kunnen gaan waar veel ouderen bij mekaar komen zoals een woonzorgcentrum of een wijk waar veel ouderen wonen. Je kan dan contact leggen met de wijkorganisatie. Die kan je meestal wel vertellen wie waar woont, natuurlijk weten ze dat niet van iedereen, die weten wel wat er speelt in zo'n wijk of straat. Aan deze mensen zou je de vraag wel kunnen stellen, kent u ouderen boven de 75 jaar die zich wel eens eenzaam voelen? Ik weet haast wel zeker dat deze wijkorganisaties je dan in contact kan laten komen met de juiste mensen.
--	--	---

Subcategorie:	Uitspraken	Hoe vaak benoemd:
Sociale leefomgeving	Ouderen koppelen aan buddy's (zoals studenten)	2
Groene leefomgeving	Er is meer nodig dan een groene buurt om contact te leggen.	2
	Een groene buurt (bijv. voldoende wandel- en fietspaden) kan uitlokken om naar buiten te gaan.	1
	De leefomgeving is slechts een klein onderdeel van een groter geheel.	2
Fysieke kenmerken	Rustpunten (bijv. bankjes)	3
	Openbare (mindervalide)toiletten	2
	Toegankelijke stoepen	1
Individuele interventies	Aanpakken van eenzaamheid is maatwerk	2
	Belangrijk is dat er naar de wens van de doelgroep wordt gekeken	2

Bijlage D: Inge vulde screeningslijsten onderzoekers

Buurtscreening Haulerwijk (11-11-2020)

Ingevuld door onderzoeker: Annemiek Scheper

Op basis van het literatuuronderzoek:

Wat?	Haulerwijk
Ontmoetingsplekken	
Soorten en aantal ontmoetingsplekken. Staat van de gevonden ontmoetingsplekken. Inrichting van de gevonden ontmoetingsplekken (groen/uitnodigend/makkelijk toegankelijk etc.)	In Haulerwijk is een dorps huis. Hier staat een bankje onder een boom. Takken hangen te laag waardoor er niet gezeten kan worden op het bankje. Bij het dorps huis is een Jeu de boules baan, hiernaast staat een bankje. Door Haulerwijk heen zijn een aantal kleine speeltuinen te vinden. Bij een aantal van deze speeltuinen staat een bankje. Alleen te bereiken via het gras, geen tegels naartoe. Binnenkomst Haulerwijk vanuit Oosterwolde (N918) staat een klein monument met een picknickbank. Zowel het monument als picknickbank zijn alleen te bereiken via het gras. Aan de Lawei j straat is de Bibliotheek te vinden. Binnen ditzelfde gebouw zijn onder andere de spel-o-theek en de basisschool de Samensprong te vinden. In het dorp ligt het woonzorgcentrum Sinnehiem. In de nabije omgeving zijn geen ontmoetingsplekken/rustpunten zoals bankjes te vinden. In Haulerwijk zijn verscheidene kerken te vinden. Bij geen enkel kerkgebouw zijn zitgelegenheden te vinden om elkaar te ontmoeten wanneer de kerk gesloten is.
Wandel- en fietsroutes	
Aantal gevonden wandel- en fietsroutes	Door Haulerwijk gaat de landelijke fietsknooppunt route. Bij de rotonde in het centrum is een plattegrond te vinden. Op deze plattegrond zijn de omliggende fietsknooppunten te vinden. Wandelroutes niet gevonden tijdens de screening.
Hoe zijn deze wandel- en fietsroutes aangegeven? (Aantal km/verwachte wandeltijd etc.)	Deze fietsknooppunten zijn landelijk gemaakt. Zoals hierboven beschreven is er een plattegrond te vinden in het centrum.
Hoe worden deze wandel- en fietsroutes (zichtbaar) geadverteerd?	Niet gevonden tijdens de screening. De fietsknooppunten zijn landelijk
Staat van de wandel- en fietsroutes.	Fietsknooppunten zijn goed zichtbaar te vinden.

Op basis van de telefonische interviews met de onderzoekers/professionals:

Wat?	Haulerwijk
Openbare toiletruimtes	
Aantal gevonden toegankelijke toiletruimtes (openbaar/in winkels etc.)	Geen bordjes in het dorp gevonden voor openbare toiletten. I.v.m. de coronamaatregelen geen bezoek gebracht aan winkels om te vragen of hier de mogelijkheid is om naar het toilet te gaan.
Soorten toegankelijke toiletruimtes (mindervalide?)	Niet gevonden
Toegankelijkheid van deze toiletten (openingstijden gebouwen, toegankelijk via trap etc.)	Niet gevonden
Rustpunten	
Aantallen en locaties rustpunten	In het "centrum" is een rustpunt gevonden bij de rotonde midden in het dorp. Hier staan twee lage bankjes schuin naast elkaar. Voor de etalage van de bakker staat een bankje waarop gezeten mag worden. (Geplaatst door de bakker.?) Ouderen zouden gebruik kunnen maken van dit bankje. Maar heeft naar mijn idee als doeleinde voor gasten die wat bij de bakker kopen en meteen willen opeten. Voor het dorpshuis een bankje die gebruikt kan worden als rustpunt echter zijn de takken te laag waardoor er geen gebruik gemaakt kan worden van de bankjes. Verder zijn er rustpunten gevonden bij speeltuinen zoals omschreven bij ontmoetingsplekken. Vanuit het zorgcomplex Sinnehiem naar het "centrum" waar onder andere de supermarkt, bakker en huisartsenpraktijk te vinden zijn, zijn geen rustpunten gevonden.
Soorten rustpunten (wat voor een bankjes, bevatten de bankjes leuning en zijn deze iets hoger etc.)	Bankjes bij de rotonde zijn van ijzer, bankjes zijn laag en bevatten alleen een rugleuning. Bankje bij de bakker bevat zowel een rug- als armleuning en is gemaakt van hout. Bankje bij het dorpsgebouw bevat een rugleuning is van hout gemaakt.
Toegankelijkheid rustpunten	Langs deze rotonde komt veel verkeer. Geen zebrapaden te vinden om makkelijk over te kunnen steken.

	De bakker is goed toegankelijk. Heeft een brede stoep, geen drempels te vinden. Om bij het dorpshuis te komen moet er een drukke straat overgestoken worden. Bij het dorpshuis is een punt gemaakt waar een klaar-over kan staan. (Wanneer is deze aanwezig?)
Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt	
Stoepen (breed genoeg, geen blokkades zoals boomwortels, lantaarnpalen etc.)	Stoepen zijn breed en worden goed onderhouden. Geen blokkades zoals gaten, boomwortels enz. te vinden. Goed begaanbaar voor bewoners die slechter ter been zijn en gebruik maken van een rolstoel of rollator
Veiligheid oversteeklocaties (zebrapaden, stoplichten, voorrang op rotondes etc.)	Geen zebrapaden, stoplichten of voorrang op rotondes gevonden. Twee oversteekplaatsen gevonden waar klaar-overs kunnen staan. Wanneer worden deze momenten gebruikt is niet gevonden tijdens de screening.
Toegankelijkheid d.m.v. hellingen in plaats van traptreden (en zijn deze niet te stijl, wel vlak etc.)	Geen traptreden gevonden. Stoepen zijn makkelijk op te komen doormiddel van een helling. Deze hellingen zijn niet stijl en breed genoeg om met rollator/rolstoel op te komen.

Buurtscreening Haulerwijk (11-11-2020)

Ingevuld door onderzoeker: Danique Jansen

Op basis van het literatuuronderzoek:

Wat?	Haulerwijk
Ontmoetingsplekken	
Soorten en aantal ontmoetingsplekken. Staat van de gevonden ontmoetingsplekken. Inrichting van de gevonden ontmoetingsplekken (groen/uitnodigend/makkelijk toegankelijk etc.)	Wat opviel tijdens de buurtscreening was dat er niet veel openbare ontmoetingsplekken te vinden zijn die zich in de buitenlucht bevinden. Bij de meeste speeltuintjes die tijdens deze screening gezien zijn stond slechts één bankje. Hiernaast waren er in het hart van Haulerwijk (bij het drukste kruispunt, midden in het dorp) slechts twee metalen bankjes te vinden. Een plek waar buiten de coronapandemie om wel samenkomsten kunnen plaatsvinden is het dorpshuis, welke momenteel door de coronamaatregelen gesloten is. Bij dit dorpshuis is iets wat lijkt op een jeu de boules baan te vinden. Hiernaast wordt er in de ramen van het dorpshuis evenementen en clubbijeenkomsten geadverteerd. Tot slot is er ook in de nabije omgeving van het woonzorgcentrum 'Sinnehiem' en de tijdens de screening bezochte kerken (Kruiskerk, Protestantse kerk en Koninkrijksaal van Jehova's getuigen) geen openbare ontmoetingsplek in de buitenlucht gesignaleerd.
Wandel- en fietsroutes	
Aantal gevonden wandel- en fietsroutes	Bij de rotonde in het hart van Haulerwijk is een informatiebord over knooppunten in Haulerwijk en de nabije omgeving. Een informatiebord over mogelijke wandelroutes is niet gevonden tijdens de buurtscreening.
Hoe zijn deze wandel- en fietsroutes aangegeven? (Aantal km/verwachte wandeltijd etc.)	De fietsroutes zijn doormiddel van knooppunten aangegeven, om fietsers naar de nieuwe knooppunten te leiden zijn er overzichtelijke borden geplaatst langs de fietsroute. Informatie over de knooppuntenroutes is te vinden op het bord bij de rotonde in het hart van het dorp. Wandelroutes zijn tijdens de screening niet gevonden, wel was de richting naar o.a. het woonzorgcentrum 'Sinnehiem' aangegeven doormiddel van groene bordjes.
Hoe worden deze wandel- en fietsroutes (zichtbaar) geadverteerd?	Knooppuntroutes zijn landelijk bekend en online te vinden, hiernaast was in het dorp zelf alleen het eerdergenoemde bord in het centrum gevonden.
Staat van de wandel- en fietsroutes.	Dat deel wat van de fietsroutes dat gezien is tijdens de screening (in het dorp Haulerwijk zelf) is in goede staat en wordt zichtbaar aangegeven.

Op basis van de telefonische interviews met de onderzoekers/professionals:

Wat?	Haulerwijk
Openbare toiletruimtes	
Aantal gevonden toegankelijke toiletruimtes (openbaar/in winkels etc.)	In verband met de coronamaatregelen tijdens deze screening alleen datgeen bezocht wat in de buitenlucht aanwezig was. Dit houdt in dat er tijdens de screening niet in gebouwen gezocht is naar toegankelijke toiletruimtes. Wel is er gezocht naar informatieborden die naar deze ruimtes zouden kunnen leiden, deze zijn niet gevonden.
Soorten toegankelijke toiletruimtes (mindervalide?)	Niet gevonden
Toegankelijkheid van deze toiletten (openingstijden gebouwen, toegankelijk via trap etc.)	Niet gevonden
Rustpunten	
Aantallen en locaties rustpunten	Tijdens de screening is er met name in de nabijheid van woonzorgcentrum 'Sinnehiem', de kerken en het centrum van het dorp gezocht naar rustpunten. Wat tijdens de screening opviel is dat deze nagenoeg niet aanwezig zijn. In de route vanaf Sinnehiem naar het centrum toe is er geen enkel rustpunt gevonden. Ook in de nabijheid van kerken zijn deze punten niet zichtbaar aanwezig. De enige rustpunten die tijdens de screening naar boven zijn gekomen zijn de bankjes die bij een aantal van de gevonden speeltuinen zijn geplaatst. Hiernaast is er in het hart van het dorp (nabij de rotonde) twee bankjes geplaatst als rustmogelijkheid.
Soorten rustpunten (wat voor een bankjes, bevatten de bankjes leuningen en zijn deze iets hoger etc.)	De rustpunten die zijn gevonden waren bankjes. Bij iedere speeltuin die over een bankje beschikte dient de persoon echter eerst een stuk over het gras te lopen. De bankjes bevatten lang niet allemaal armleuningen en zijn van normale hoogte (dus niet gericht op mensen die meer moeite hebben met opstaan)
Toegankelijkheid rustpunten	Op de twee bankjes bij de rotonde in het centrum na is geen enkel bankje dat gevonden is tijdens de screening te bereiken zonder eerst een stuk door het gras te moeten lopen.
Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt	
Stoeppen (breed genoeg, geen blokkades zoals boomwortels, lantaarnpalen etc.)	Alle stoeppen die tijdens deze screening bewandeld zijn, zijn breed en toegankelijk genoeg voor rolstoelen en rollators.

Veiligheid oversteeklocaties (zebrapaden, stoplichten, voorrang op rotondes etc.)	Over het algemeen zijn kruispunten overzichtelijk genoeg om zonder stoplichten of zebrapaden over te steken. Alleen de rotonde in het hart van het centrum kan gezien worden als 'gevaarlijke oversteekplaats' over de rotonde komt veel (vracht)verkeer en dit verkeer rijdt soms gevoelsmatig sneller dan de toegestane snelheid van 30km/uur. Fietzers dienen voor autoverkeer te stoppen en er zijn geen zebrapaden of stoplichten om mensen te helpen veilig over te steken.
Toegankelijkheid d.m.v. hellingen in plaats van traptreden (en zijn deze niet te stijl, wel vlak etc.)	Tijdens de screening zijn geen traptreden of drempels gevonden die de toegankelijkheid voor rollators en rolstoelen beperken.

Foto's die gemaakt zijn tijdens de buurtscreening:

Bij het dorpshuis is ook de Jeu de Boules baan te vinden. De enige bankjes die buiten het dorpshuis te vinden zijn, zijn alleen toegankelijk via gras. In de ramen van het (nu gesloten) dorpshuis wordt er geadverteerd met activiteiten. Bij het dorpshuis kunnen ook elektrische fietsen opgeladen worden.

De gevonden rustpunten zijn bankjes in parken en bij speeltuinen, allen zonder armleuningen en de meesten alleen toegankelijk via gras. Enkele voorbeelden:

Fietsroutes die door Haulerwijk lopen worden doormiddel van borden duidelijk aangegeven.

Bijlage E: SWOT-analyse omgevingsscreening

Sterktes	Zwaktes
- Rollator/rolstoelvriendelijkheid van de buurt - Toegankelijkheid winkels etc. - Dorpshuis ligt centraal - Bewegwijzering van en naar het zorghuis en belangrijke gebouwen zoals de huisarts - Duidelijk aangegeven fietsroutes	- Verkeersveiligheid rotonde centrum - Aantal en locaties rustpunten en ontmoetingsplekken - Toegankelijkheid rustpunten - Soorten rustpunten - Weinig informatie over wandelroutes - Geen (zichtbare) openbare (mindervalide) toiletten
Kansen	Belemmeringen
- Minder rustpunten/ontmoetingsplekken - Ouderlijke rustpunten - Toegankelijke rustpunten - (Mindervalide) toilet en bewegwijzering hiernaartoe	- Bijkomende kosten - Ruimtemogelijkheid voor openbare toiletten

Bijlage F: Inge vulde stellinglijsten

Niet alle respondenten die de stellingen hebben ingevuld konden aanwezig zijn bij het gesprek met de focusgroep. Alle respondenten die aanwezig waren hebben de stellingen vooraf ingevuld. Er zijn dus meer ingevulde stellingen dan dat er respondenten aanwezig waren bij het gesprek met de focusgroep.

Alle antwoorden op de stellingen zijn geanonimiseerd om de privacy van de respondenten te waarborgen.

Antwoord 1:

De onderzoekers hebben allebei voorafgaand aan de intervisiebijeenkomst Haulerwijk bezocht en hier (op een coronavriendelijke manier) een screening gedaan.

Graag zouden de onderzoekers uw meningen over een 11tal stellingen horen.

Om tijdens de intervisie tijd te besparen verzoeken wij u om dit document voorafgaand aan de intervisiebijeenkomst in te vullen en uiterlijk 24uur voorafgaand aan de intervisiebijeenkomst terug te mailen naar de onderzoekers.

Bij voorbaat vriendelijk bedankt!

Voor u heeft u een 11tal stellingen over verschillende onderwerpen. Bij alle stellingen is een antwoord mogelijk van helemaal oneens tot helemaal eens. Kruis aan wat voor u van toepassing is. Per onderwerp is er de mogelijkheid om opmerkingen te geven, dit is vrijblijvend en kunt u doen in het hiervoor bestemde veld.

Ontmoetingsplaatsen

1. Ik ervaar dat er voldoende locaties zijn waar ontmoetingen kunnen plaatsvinden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		X		

2. Ik ervaar deze ontmoetingsplaatsen als uitnodigend.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		X		

3. Deze ontmoetingsplaatsen zijn goed toegankelijk met rolstoel of rollator.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		X		

4. Buiten de ontmoetingsplaatsen om zijn er voldoende bankjes te vinden waar men even kan rusten.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
	X			

Opmerking over dit onderwerp (optioneel):

Bankjes voor tijdens de wandeling staan er niet veel in onze omgeving

Fiets- en wandelroutes

5. Er zijn voldoende wandel- en fietsroutes binnen en in de omstreken van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

6. De informatie over deze wandel- en fietsroutes (bijvoorbeeld lengte en duur) is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		X		

7. Deze wandel- en fietsroutes staan gedurende de route goed aangegeven.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Ik ken er niet zo heel veel voor Haulerwijk.
Weet alleen dat er genoeg mogelijkheden zijn, maar aangegeven routes?

Openbare toiletruimtes

8. Er zijn voldoende openbare en toegankelijke (mindervalide) toiletruimtes te vinden in de nabijheid van het centrum van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
X				

9. De informatie en locaties over deze toiletruimtes is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
X				

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Ze zijn er gewoon niet. Zeker nu de horeca ook gesloten is

Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt

10. De stoepen van Haulerwijk zijn rollator en rolstoel vriendelijk.

(Breed genoeg, geen obstakels en mogelijkheden van op- en afrijden)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

11. Openbare gebouwen en winkels zijn toegankelijk voor rollators en rolstoelen.

(Geen trappen of treden, deurposten zijn breed genoeg)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

--

Antwoord 2:

Voor u heeft u een 11tal stellingen over verschillende onderwerpen. Bij alle stellingen is een antwoord mogelijk van helemaal oneens tot helemaal eens. Kruis aan wat voor u van toepassing is. Per onderwerp is er de mogelijkheid om opmerkingen te geven, dit is vrijblijvend en kunt u doen in het hiervoor bestemde veld.

Ontmoetingsplaatsen

1. Ik ervaar dat er voldoende locaties zijn waar ontmoetingen kunnen plaatsvinden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			Door corona wel veel meer beperkt	

2. Ik ervaar deze ontmoetingsplaatsen als uitnodigend.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			<u>eens</u>	

3. Deze ontmoetingsplaatsen zijn goed toegankelijk met rolstoel of rollator.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			<u>eens</u>	

4. Buiten de ontmoetingsplaatsen om zijn er voldoende bankjes te vinden waar men even kan rusten.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			<u>eens</u>	

Opmerking over dit onderwerp (optioneel):

Fiets- en wandelroutes

5. Er zijn voldoende wandel- en fietsroutes binnen en in de omstreken van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			<u>eens</u>	

6. De informatie over deze wandel- en fietsroutes (bijvoorbeeld lengte en duur) is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
<u>oneens</u>				

7. Deze wandel- en fietsroutes staan gedurende de route goed aangegeven.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
<u>oneens</u>				

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Openbare toiletruimtes

8. Er zijn voldoende openbare en toegankelijke (mindervalide) toiletruimtes te vinden in de nabijheid van het centrum van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
<u>oneens</u>				

9. De informatie en locaties over deze toiletruimtes is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
<u>oneens</u>				

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Antwoord 3:

Voor u heeft u een 11tal stellingen over verschillende onderwerpen. Bij alle stellingen is een antwoord mogelijk van helemaal oneens tot helemaal eens. Kruis aan wat voor u van toepassing is. Per onderwerp is er de mogelijkheid om opmerkingen te geven, dit is vrijblijvend en kunt u doen in het hiervoor bestemde veld.

Ontmoetingsplaatsen

1. Ik ervaar dat er voldoende locaties zijn waar ontmoetingen kunnen plaatsvinden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			Eens, maar kan meer gebruik van gemaakt worden.	

2. Ik ervaar deze ontmoetingsplaatsen als uitnodigend.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
	Door meer te organiseren, structureel, bv. Koffie inloop			

3. Deze ontmoetingsplaatsen zijn goed toegankelijk met rolstoel of rollator.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			Eens	

4. Buiten de ontmoetingsplaatsen om zijn er voldoende bankjes te vinden waar men even kan rusten.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		Zijn aanwezig, maar weet niet of dit voldoende is.		

Fiets- en wandelroutes

5. Er zijn voldoende wandel- en fietsroutes binnen en in de omstreken van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

6. De informatie over deze wandel- en fietsroutes (bijvoorbeeld lengte en duur) is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		Ik heb niet helder hoe duidelijk dit op de kaart staat.		

7. Deze wandel- en fietsroutes staan gedurende de route goed aangegeven.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

Openbare toiletruimtes

8. Er zijn voldoende openbare en toegankelijke (mindervalide) toiletruimtes te vinden in de nabijheid van het centrum van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			Dorpshuis en Sinnehiem	

9. De informatie en locaties over deze toiletruimtes is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

--

Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt

10. De stoepen van Haulerwijk zijn rollator en rolstoel vriendelijk.

(Breed genoeg, geen obstakels en mogelijkheden van op- en afrijden)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
	Op sommige plaatsen smal			

11. Openbare gebouwen en winkels zijn toegankelijk voor rollators en rolstoelen.

(Geen trappen of treden, deurposten zijn breed genoeg)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			X	

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

--

Antwoord 4:

Voor u heeft u een 11tal stellingen over verschillende onderwerpen. Bij alle stellingen is een antwoord mogelijk van helemaal oneens tot helemaal eens. Kruis aan wat voor u van toepassing is. Per onderwerp is er de mogelijkheid om opmerkingen te geven, dit is vrijblijvend en kunt u doen in het hiervoor bestemde veld.

Ontmoetingsplaatsen

1. Ik ervaar dat er voldoende locaties zijn waar ontmoetingen kunnen plaatsvinden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			☒	

2. Ik ervaar deze ontmoetingsplaatsen als uitnodigend.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		☒		

3. Deze ontmoetingsplaatsen zijn goed toegankelijk met rolstoel of rollator.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		☒		

4. Buiten de ontmoetingsplaatsen om zijn er voldoende bankjes te vinden waar men even kan rusten.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		☒		

Opmerking over dit onderwerp (optioneel):

Ik kom niet uit Haulerwijk en heb niet helemaal zicht op hoe de ontmoetingsplekken eruitzien.

Fiets- en wandelroutes

5. Er zijn voldoende wandel- en fietsroutes binnen en in de omstreken van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			x	

6. De informatie over deze wandel- en fietsroutes (bijvoorbeeld lengte en duur) is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			x	

7. Deze wandel- en fietsroutes staan gedurende de route goed aangegeven.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
			x	

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Mooie omgeving om te fietsen

Openbare toiletruimtes

8. Er zijn voldoende openbare en toegankelijke (mindervalide) toiletruimtes te vinden in de nabijheid van het centrum van Haulerwijk.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		x		

9. De informatie en locaties over deze toiletruimtes is te vinden zonder dat het internet geraadpleegd dient te worden.

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		x		

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt

10. De stoepen van Haulerwijk zijn rollator en rolstoel vriendelijk.

(Breed genoeg, geen obstakels en mogelijkheden van op- en afrijden)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		x		

11. Openbare gebouwen en winkels zijn toegankelijk voor rollators en rolstoelen.

(Geen trappen of treden, deurposten zijn breed genoeg)

Helemaal oneens	Oneens	Neutraal/ geen mening	Eens	Helemaal eens
		x		

Opmerkingen over dit onderwerp (optioneel):

Mijn focus qua winkelen is niet gericht op Haulerwijk.

Bijlage G: SWOT-analyse stellingen

Sterktes	Zwaktes
• Rollator/rolstoel vriendelijkheid • Toegankelijkheid winkels • Veel keuze aan wandel- en fietsroutes	• Aantal en bekendheid van de rustpunten • Weinig informatie over wandelroutes in het centrum en omgeving • Openbare toiletten zijn in coronatijd niet toegankelijk
Kansen	Belemmeringen
• Wandelroutes speciaal voor mensen met een verminderde conditie. Met lengte en duur van de route en ook het aantal rustpunten en locaties hiervan tijdens de route goed aangeven. • Oudervriendelijke rustpunten • Maatjesproject • Veel informeren, hierbij het breed spelen en laagdrempelig houden door bijv. De huisarts en de thuiszorg hiervoor in te schakelen	• Meer bankjes in het centrum kan zorgen voor overlast van jongeren. • Openbare toiletten moeten schoongehouden/onderhouden worden, wie gaat dit doen? • Ruimtemogelijkheid voor openbare toiletten • Bijkomende kosten door het aan willen brengen veranderingen • Vervoer naar activiteiten toe • Voldoende vrijwilligers vinden

Bijlage H: Transcriptie en codering van de focusgroep

Transcriptie focusgroep

Onderstaande transcriptie is wegens privacy redenen geanonimiseerd. Om de leesbaarheid van de transcriptie te waarborgen is ervoor gekozen om worden woorden als uhm en stiltes tijdens het gesprek niet uit te schrijven. Het gesprek is dus woordelijk getranscribeerd.

Voor deze transcriptie zijn afkortingen gebruikt. Deze zijn als volgt:

O1: Onderzoeker 1 (Annemiek Scheper)

O2: Onderzoeker 2 (Danique Jansen)

R1: Respondent 1

R2: Respondent 2

R3: Respondent 3

Voorafgaand aan het gesprek heeft een korte introductie plaatsgevonden met de vraag of het gesprek opgenomen mocht worden, hier stemden de respondenten mee in.

O1: Welkom allen, deze bijeenkomst heeft twee doelen voor ons het eerste doel is dat dit gesprek meegenomen zal worden in het adviesrapport die wordt opgesteld voor de gemeente, onderzoeker twee zal dit straks verder uitleggen. Als tweede hebben wij dit voor een opdracht voor school, hierbij hebben wij feedback nodig. De vraag van ons aan jullie is of jullie een feedbackformulier in willen vullen voor ons.

R 1,2 en 3: stemmen hiermee in

O1: Hartelijk dank, dan geef ik nu het woord aan interviewer 2

O2: In de uitnodigende mail hebben wij al een beetje uitgelegd wat wij gaan doen, wij zoeken naar aanpassingen in de leefomgeving van Haulerwijk die de sociale eenzaamheid bij 75-plussers kan verminderen. De reden waarom wij nou dit zoeken in de leefomgeving is vanuit de wens van Go! Noord Nederland. Dit project kijkt vooral naar de leefomgeving, het is de bedoeling dat wij ons onderzoek daarop aan willen laten sluiten zodat hun straks wat aan ons adviesrapport hebben. Voor dit onderzoek hebben we al literatuuronderzoek gedaan, we hebben onderzoekers geïnterviewd over het onderwerp. Daarnaast hebben we op een corona vriendelijke manier Haulerwijk bezocht. Aan de hand van een aantal punten zijn wij het dorp gaan bekijken. De stellingen die u heeft ingevuld zijn gebaseerd op de punten die wij hebben onderzocht. Dit is voor ons een mooi vergelijkingsmateriaal wat vinden de professionals uit Haulerwijk van deze punten en wat vinden wij onderzoekers van deze punten. Naast deze stellingen willen we het er nog over hebben wat u voor visie heeft van eenzaamheid bij 75-plussers.

O1: We hebben een bestandje gemaakt van de uitkomsten van de ingevulde stellingen. Hierbij hebben we een conclusie getrokken. Dit bestand ga ik met u delen zodat u mee kan lezen. Zoals u kan zien zijn er 4 professionals geweest die de stellingen hebben ingevuld, deze professionals hebben wij respondenten genoemd om het allemaal anoniem te houden. Als eerste wil ik het hebben over de ontmoetingsplaatsen: zoals u kan lezen vind de een het neutraal, door corona is alles beperkter. De een vind dat er veel ontmoetingsplekken zijn maar niet uitnodigend. Onze mening is dat de ontmoetingsplekken matig zijn, vooral in de buitenlucht we hebben wel bankjes gevonden maar dit werd beperkt omdat ze vooral op het grasveld staan. Over het algemeen maakt deze doelgroep gebruik van een rollator of zitten ze in een

rolstoel/scootmobiel. Heeft u misschien nog op- of aanmerkingen over deze uitkomsten met betrekking tot de ontmoetingsplekken?

O2: U kunt het beste gewoon inbreken want wij kunnen u niet zien

O1: Inderdaad, wij kunnen alleen het gedeelde bestand zien.

R2: Nee ik heb hier geen op- of aanmerking over.

O1: De volgende stellingen gaan over de fiets- en wandelroutes. Wanneer je de antwoorden van de respondenten met elkaar vergelijkt ziet u dat ze allemaal overeenkomen met elkaar. Er zijn veel wandelroutes echter staan deze niet aangegeven vanuit het centrum, of wanneer je geen internet gebruikt dat je deze routes niet kunt vinden. Met deze antwoorden waren wij het eens. De fietsknooppunt routes staan mooi aangegeven. Wandelroutes hebben we wat paaltjes van gevonden maar niet in het centrum zelf. Heeft hier iemand nog op- of aanmerkingen over?

R3: Nee, goed verwoord. Precies zoals ik het ook zie.

R2: Ja hier sluit ik mij bij aan.

O1: Dan gaan we door naar de volgende stellingen over openbare toiletruimtes. Zelf hebben wij geen verwijzingen gevonden naar openbare toiletruimtes. Er werd door iemand aangegeven dat er voldoende toiletten te vinden zijn waaronder het Sinnehiem en het dorpshuis. Wij hebben voor het dorpshuis gestaan maar deze was gesloten vanwege de corona. De horeca gelegenheden. Deze zijn nu ook gesloten i.v.m. de corona maatregelen.

R1: Mag ik vragen waarom jullie voor openbare toiletruimtes hebben gekozen?

O1: Wij hebben hiervoor gekozen omdat mensen van 75 jaar en ouder over het algemeen meer last hebben van kwaaltjes, zoals het hebben van Parkinson, waardoor ze vaker naar het toilet moeten. Stel ze willen naar het centrum toe maar gaan hier niet heen omdat ze vaak naar het toilet moeten, is dit al een beperking voor deze mensen om niet de deur uit te gaan hun leefomgeving in om sociale contacten aan te gaan en te onderhouden. Vandaar dat wij ook voor openbare toiletruimtes hebben gekozen.

O2: Ja we zijn hier ook op gekomen omdat we interviews hebben gehad met onderzoekers, niet perse uit Friesland zelf maar onderzoekers die op het gebied van eenzaamheid onderzoek doen. Deze onderzoekers kwamen er allemaal mee dat openbare toiletten voor deze doelgroep van belang is en bankjes om sociale contacten aan te gaan. Je gaat niet gezellig afspreken in het centrum als je weet dat je ieder half uur naar het toilet moet.

R3: Als ik even in mag breken, het is door corona dat het nu wel extra lastig maakt. In eerste plaats kom je Sinnehiem nu niet zomaar in vanwege de bescherming van de bewoners. En ten tweede moet een openbaar toilet goed toegankelijk zijn en er moet iemand zijn die dit onderhoud. Dat is wel een dingetje.

O1: Dat is het zeker, dat zijn dan weer vervolg dingen waar je dan weer over na kan denken. Dit zijn meer opties waaraan gedacht kan worden, en het is aan de gemeente of het echt uitgevoerd gaat worden.

O2: Mocht inderdaad dit onderwerp naar voren komen tijdens de bijeenkomst van het GO! Noord Nederland project, dan zou er vanuit het project naar deze punten gekeken worden om in te zien in hoeverre dit te doen/haalbaar is, of dat andere opties misschien beter zijn. Het is nu vooral voor ons om te kijken en te verzamelen wat eventuele mogelijkheden zijn.

O1: Deze mogelijkheden zullen gepresenteerd worden aan de gemeente en dan is het aan hun of ze er echt mee bezig gaan of dat een ander probleem meer van belang is. Wat wij geven is een advies, het hoeft niet daadwerkelijk te gebeuren.

Als laatste hebben we nog stellingen gemaakt over de rolstoel/rollator vriendelijkheid van het dorp. Over het algemeen is de doelgroep van 75-plus die gebruik maakt van een rollator of in een rolstoel zit om de deur uit te kunnen. Iedereen heeft hierbij dezelfde mening dat het dorp rolstoel/rollator vriendelijk is. Dit viel ons tijdens de buurtscreening ook op. De stoepen zijn niet al te smal, de hellingen om de stoep op te komen zijn niet al te stijl, wanneer deze te stijl zijn word het alsnog moeilijk om op de stoep te komen. De winkels zijn goed toegankelijk, je hoeft geen drempel op om in de winkel te komen. We zijn ook nog richting de kerk gelopen. Hierbij hetzelfde verhaal, geen verhoging of drempel om in de kerk te komen.

R3: Een aanvulling hierop. Het Haulerbos of Haulerwijkerbos of park of hoe je het ook maar wilt noemen. Daar zit ook een prachtig pad waar je met je rollator overheen kunt lopen.

O1: Mooie aanvulling, hier zijn wij niet geweest tijdens de “wandeling”. Wij zijn meer rondom het centrum geweest.
Dit waren onze stelling. Kort maar krachtig vertelt.

O2: Wat eigenlijk heel erg uit de stellingen naar voren kwam is misschien toch wel de bankjes die ook uit de interviews met de onderzoekers naar voren kwamen. Waarbij niet de standaard houten bankjes geplaatst werden maar bankjes die wat hoger zijn met een leuning waardoor opstaan makkelijker word. De wandelroutes, ze zijn er wel maar niet echt te vinden. Als je nog wel goed te been bent en graag aan de wandel wilt dan is het natuurlijk wel fijn om informatie hierover te kunnen vinden. En dan de toiletruimtes. Wat is daarin mogelijk. Zoals nu is het dorps huis gesloten. Er is een openbare bibliotheek aanwezig deze zit in hetzelfde gebouw als de basisschool. Hier is vast een openbare (mindervalide) toilet te vinden echter hebben wij hier geen bordjes van kunnen vinden, we zijn ook niet naar binnen geweest om hiernaar te kijken.

R2: Ik weet welk gebouw jullie bedoelen, echter weet ik inderdaad ook niet of hier een (mindervalide) toilet aanwezig is.

R3: Even nog over die bankjes, als je kijkt naar steden dan worden vaak in het centrum bankjes geplaatst zodat ze daar kunnen zitten. Overdag zitten daar vooral ouderen en 's avonds zitten daar de jeugd dat geeft dan vaak weer een probleem. Hoe je dat op moet lossen dat weet ik niet. In het centrum bij ons staan volgens mij geen bankjes?

O2: In het centrum staan er twee. Twee kleine metalen bankjes net naast de rotonde. Deze bankjes hebben geen leuningen.

O1: Deze bankjes zijn echt wel verlaagd wat dan weer een moeilijkheid biedt voor de ouderen om daar uit op te staan.

R2: Dit ben ik met jullie eens. Deze bankjes zijn echt te laag voor ouderen en leuningen zouden al kunnen helpen inderdaad.

O1: Verder waren we ook nog een rondje gelopen rondom Sinnehiem zelf. Hier hebben we ook geen bankje of ontmoetingsplek zelf gevonden. Het is misschien wel mooi om daar een oplossing voor te vinden voor de mensen daar. Iets wat de mensen dan toch wat meer naar buiten gaat lokken want het zijn hele mooie gebouwen naast mekaar, alleen qua ontmoetingsplekken hebben wij daar niet iets gevonden. Misschien dat het in het gebouw zelf zit maar daar konden we niet naartoe. Weet u hier meer vanaf?

R2: Nee geen idee

R3: Nee weet ik ook niet of dat er is. Ik weet wel dat wanneer je een bankje gaat plaatsen bij de rotonde dat dat geen ontmoetingsplek is maar dat er echt meerdere moeten komen zodat er meer mensen kunnen zitten.

R2: Ook ter aanvulling. Als jullie de wandelroutes wat duidelijker op de kaart willen brengen is het misschien ook een idee om de bankjes en rustgelegenheden daar ook in mee te nemen en ook de afstand van de route. Ik merk over het algemeen dat mensen wel graag willen weten wat de afstand precies is en hoeveel tijd ze eraan kwijt zouden zijn met een rollator, een scootmobiel of met een rolstoel. Dus dat ze beetje een indicatie krijgen. Het niet hebben van deze informatie weerhoudt men er over het algemeen wel van om deze routes te gaan doen.

O2: Ja deze informatie miste wij inderdaad ook. En bijvoorbeeld ook vanaf Sinnehiem naar het centrum. Dit is voor ons bijvoorbeeld maar een kippeneintje, maar voor iemand die minder goed ter been is het wel fijn als ze halverwege even kunnen zitten om even uit te rusten. Zo kunnen ze in twee of meerdere etappes toch de hele afstand wel overbruggen.

R2: Ja inderdaad ja

R3: En hetzelfde geldt richting het Haulerbos. Dat is ook vlakbij Sinnehiem. Daar geldt denk ik hetzelfde voor.

O2: Ja, dus dat zijn wel mogelijkheden inderdaad.

R1: En ik denk qua wandelroutes ook, dat als je het hebt over 75+, dat ze ook niet te lang moeten zijn, dat je ook rekening houdt met de afstand van de routes.

R2: Ja ook, en wat ook wel eens ter sprake kwam bij cliënten dat ze soms met de scootmobiel, rollator of rolstoel tijdens een wandeling wel even willen stoppen om te rusten. Maar dan weten ze niet goed waar dit kan dus dan gaan ze door naar een bekende plek, wat soms juist ver weg is. Dus al is er ruimte of inderdaad een bankje waar ze met de rollator of de rolstoel even kunnen gaan rusten. Waarbij er ook ruimte is voor een rolstoel, of rollator of zelfs een scootmobiel. Die ruimte wordt ook nog wel eens gemist. Gevoelsmatig zitten ze dan iedereen in de weg. Nodigt ook niet echt uit.

O1 + O2: Nee klopt

O2: Wat wij als visie echt op het benaderen van eenzaamheid meekregen en ook wel hebben geleerd is dat het aanpakken van eenzaamheid echt maatwerk is. Wat voor de een eenzaamheid veroorzaakt doet dit bijvoorbeeld bij de ander niet. En dat kregen wij ook vanuit de onderzoekers wel heel erg mee. Het is maatwerk dus ga het echt samen met de doelgroep doen. Hoe denkt u hierover? Hoe eenzaamheid het beste benaderd kan worden.

R2: Los van de Corona even, want daar houd ik even geen rekening mee. Ik zou zeggen vooral veel informeren van mensen. Ik heb ervaring vanuit dat we het beweegcafé hebben opgestart vanuit

Haulerwijk. Het beweegcafe is een combinatie van dingen. Het heeft als doel om mensen in beweging te krijgen, ter valpreventie maar ook zeker om een stukje eenzaamheid bij mensen weg te nemen. Dit heeft een lange aanloop gehad maar we hebben de mensen continu geïnformeerd doormiddel van informatiebijeenkomsten. Ook hebben we via de Haulerwijkse, een lokale krant die door veel mensen gelezen wordt, mensen benaderd. Om het laagdrempelig te houden hebben we ook de huisarts en de thuiszorg ingezet. Zo kon de thuiszorg de mensen bij wie ze over de vloer komen informeren en zo kon er ook makkelijk teruggekoppeld worden.

O1: Ja precies

R2: En dit is dan alleen maar even in een vogelvlucht hoe wij het hebben aangepakt.

O2: Maar dit is ook een beetje samen met... wat u zei, we kunnen zo makkelijk terugkoppelen en zo heb je direct feedback. Is het ook een beetje in samenwerking met de doelgroep bedacht, of is het van bovenaf bedacht omdat het in de theorie leuk klonk?

R2: Nee dit hebben we inderdaad met een aantal verschillende mensen en vanuit verschillende invalshoeken opgestart en het heeft ook nog steeds voortgang.

O2: Dat is mooi inderdaad

R2: Breed wegzetten is hierbij wel belangrijk.

O2: En heeft u vanuit de kerk nog een idee of visie over hoe eenzaamheid benaderd kan worden?

R2: Geen idee, het is in ieder geval een lastige tijd. Je kan bij heel veel mensen niet terecht. Ik weet dat de dominee een ouderenmorgen organiseert en dat er in Sinnehiem altijd het uurtje van de kerken is. Dat wordt normaliter heel goed bezocht maar dat kan ook niet meer doorgaan. Dus laten we hopen dat het vaccin snel gaat werken zodat we dit soort initiatieven weer kunnen uitbouwen. Het is wel belangrijk dat mensen zich ergens thuis bij voelen. Voor de ouderen van nu is dat voor velen de kerk, maar jongere generaties gaan niet meer naar de kerk. Dus waar horen die straks bij?

O2: Daarom vinden wij het ook wel heel fijn dat u bij dit gesprek aanwezig kon zijn en er ook bent. Omdat inderdaad de doelgroep nog heel erg de verbintenis met de kerk heeft. En we kunnen de doelgroep niet benaderen maar daarom is het juist fijn dat we wel iemand hebben zoals u. Die goed zicht heeft op de doelgroep.

R1: Dames ik moet helaas ook afsluiten i.v.m. een andere afspraak. Jullie kunnen nog contact met me opnemen (heeft de groep verlaten).

O1: Bedankt voor het aanwezig zijn!

O2: Buiten corona om, zijn er verder nog beperkingen die u in de wijk bent tegengekomen die wij misschien hebben gemist?

R2: Nou met name.. De herberg, dit is een gebeuren in Waskemeer, een nabijgelegen plaats, dit is een soort ontmoetingsplek wat gerund wordt door vrijwilligers daar. Het is nog bezig met de opzet en dit is door corona ook wel wat vertraagd. Maar we zijn op dit moment aan het kijken hoe mensen vanuit Haulerwijk erheen kunnen voor bijvoorbeeld een koffie of thee moment of het doen van een spelletje. Maar wat ik met name merk is het vervoer. Hoe komen de mensen daar en hoe komen ze weer terug? Het vinden van vrijwilligers valt ook niet mee, zeker niet omdat er dan nog afgestemd moet worden welk tijdvak er dan gewenst is. Dat vind ik ook nog wel eens een dingetje. Met het beweegcafé is dit hetzelfde hoor. We hebben heel lang gedaan om iemand te vinden die de mensen kan vervoeren. Dus daar zit ik soms wel mee. Mensen die moeizaam ter been zijn en daardoor ook

eenzaam zijn in de thuissituatie, omdat ze dus niet veel buiten komen. Mensen vinden het vaak moeilijk om hulp te vragen, familie is vaak druk of heeft andere bezigheden... dus hier maak ik me soms wel eens zorgen over.

O2: Een onderzoeker die wij hebben gesproken gaf aan fan te zijn van een zogeheten buddy-systeem. Dus om bijvoorbeeld studenten aan ouderen te koppelen zodat die samen dingen kunnen ondernemen. Voelt u hier ook iets voor of ziet u dit niet zo zitten?

R3: Nou dat heeft wel meerwaarde. Daar heb ik ervaring mee met mijn vader. Mijn vader leeft niet meer maar er was een jongeman die iedere zaterdagmorgen activiteiten met mijn vader ondernam, die wij als familie echt niet meer voor elkaar kregen.

O1: Dat is wel echt heel mooi

R3: En nog een tweede aanvulling op de Herberg. Het was altijd zo dat er in de kringloopwinkel van Haulerwijk een koffietafel stond. Of dit nog zo is weet ik niet meer. Er is ook een boekhandel waar men kan gaan zitten. Maar op de een of andere manier zitten hier toch drempels aan verbonden.

O1: Bij ons in de omgeving zie je dat inderdaad ook vaker, dat er supermarkten zijn die een koffiehoek hebben ingericht zodat ouderen tijdens het boodschappen doen even kunnen rusten of even een gezellig praatje kunnen maken met elkaar. Nu zijn wij de supermarkten niet binnen geweest, dus ik weet niet of dit in Haulerwijk ook zo is?

R3: Nee, in Haulerwijk is dit niet zo.

O1: Dit zijn eigenlijk ook allemaal opties die pas mogelijk zijn wanneer er in de maatschappij weer wat meer mogelijk is.

R3: Daar wachten we inderdaad denk ik allemaal wel op.

O2: Nou ik denk dat wij al ontzettend veel informatie hebben. Het is jammer dat de rest die heeft gezegd te komen niet heeft kunnen aansluiten. Maar heel fijn dat u wel aanwezig kon zijn.

R3: Fijn dat we wat konden bijdragen. Mocht er nog iets zijn laat het maar weten.

R2: Laten we hopen dat jullie onderzoek voortgang gaat hebben. Veel succes met de opleiding en we horen wel wat de uitkomsten gaan zijn.

R3: Ja inderdaad, veel succes met de opleiding. We zijn benieuwd naar het resultaat.

Hiermee is het gesprek afgesloten.

Hiernaast is er naar de personen die niet aanwezig konden zijn bij het gesprek een mail gestuurd met de uitkomsten van dit gesprek en de vraag of er nog aanvullingen zijn. Hier is op gereageerd:

Respondent 4 (mail): Mooi project! Wat ik nog wil toevoegen is dat ik denk dat verzorgingstehuis X een verbindende rol binnen de gemeenschap kan vervullen.

Respondent 5 (mail): Ik zou graag meer informatie hebben over waar ik met de scooter wel en niet langs kan. Fietspaden zijn namelijk vaak te smal.

Codering digitale interviews

Deze focusgroep heeft plaatsgevonden op 30-11-2020 van 13.00 uur tot 14.00 uur. Onderstaande gesprek is wegens privacy redenen geanonimiseerd. Delen van de transcripties die niet relevant waren voor het coderen en herleidbaar waren naar de respondent zijn hierom verwijderd.

Topiclijst:

Mogelijke interventies met als subcategorieën:

- Ontmoeting-/rustplaatsen
- Fiets- en wandelroutes
- Openbare toiletruimtes
- Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt

Visie op de benadering van eenzaamheid

Belemmeringen

Open coderen:

O1: Welkom allen, deze bijeenkomst heeft twee doelen voor ons het eerste doel is dat dit gesprek meegenomen zal worden in het adviesrapport die wordt opgesteld voor de gemeente, onderzoeker twee zal dit straks verder uitleggen. Als tweede hebben wij dit voor een opdracht voor school, hierbij hebben wij feedback nodig. De vraag van ons aan jullie is of jullie een feedbackformulier in willen vullen voor ons.

R 1,2 en 3: stemmen hiermee in

O1: Hartelijk dank, dan geef ik nu het woord aan interviewer 2

O2: In de uitnodigende mail hebben wij al een beetje uitgelegd wat wij gaan doen, wij zoeken naar aanpassingen in de leefomgeving van Haulerwijk die de sociale eenzaamheid bij 75-plussers kan verminderen. De reden waarom wij nou dit zoeken in de leefomgeving is vanuit de wens van Go! Noord Nederland. Dit project kijkt vooral naar de leefomgeving, het is de bedoeling dat wij ons onderzoek daarop aan willen laten sluiten zodat hun straks wat aan ons adviesrapport hebben. Voor dit onderzoek hebben we al literatuuronderzoek gedaan, we hebben onderzoekers geïnterviewd over het onderwerp. Daarnaast hebben we op een corona vriendelijke manier Haulerwijk bezocht. Aan de hand van een aantal punten zijn wij het dorp gaan bekijken. De stellingen die u heeft ingevuld zijn gebaseerd op de punten die wij hebben onderzocht. Dit is voor ons een mooi vergelijkingsmateriaal wat vinden de professionals uit Haulerwijk van deze punten en wat vinden wij onderzoekers van deze punten. Naast deze stellingen willen we het er nog over hebben wat u voor visie heeft van eenzaamheid bij 75-plussers.

O1: We hebben een bestandje gemaakt van de uitkomsten van de ingevulde stellingen. Hierbij hebben we een conclusie getrokken. Dit bestand ga ik met u delen zodat u mee kan lezen. Zoals u kan zien zijn er 4 professionals geweest die de stellingen hebben ingevuld, deze professionals hebben wij respondenten genoemd om het allemaal anoniem te houden.

Als eerste wil ik het hebben over de ontmoetingsplaatsen: zoals u kan lezen vind de een het neutraal, door corona is alles beperkter. De een vind dat er veel ontmoetingsplekken zijn maar niet uitnodigend. Onze mening is dat de ontmoetingsplekken matig zijn, vooral in de buitenlucht we hebben wel bankjes gevonden maar dit werd beperkt omdat ze vooral op het grasveld staan. Over

het algemeen maakt deze doelgroep gebruik van een rollator of zitten ze in een rolstoel/scootmobiel. Heeft u misschien nog op- of aanmerkingen over deze uitkomsten met betrekking tot de ontmoetingsplekken?

O2: U kunt het beste gewoon inbreken want wij kunnen u niet zien

O1: Inderdaad, wij kunnen alleen het gedeelde bestand zien.

R2: Nee ik heb hier geen op- of aanmerking over.

O1: De volgende stellingen gaan over de fiets- en wandelroutes. Wanneer je de antwoorden van de respondenten met elkaar vergelijkt ziet u dat ze allemaal overeenkomen met elkaar. Er zijn veel wandelroutes echter staan deze niet aangegeven vanuit het centrum, of wanneer je geen internet gebruikt dat je deze routes niet kunt vinden. Met deze antwoorden waren wij het eens. De fietsknooppunt routes staan mooi aangegeven. Wandelroutes hebben we wat paaltjes van gevonden maar niet in het centrum zelf. Heeft hier iemand nog op- of aanmerkingen over?

R3: Nee, goed verwoord. Precies zoals ik het ook zie.

R2: Ja hier sluit ik mij bij aan.

O1: Dan gaan we door naar de volgende stellingen over openbare toiletruimtes. Zelf hebben wij geen verwijzingen gevonden naar openbare toiletruimtes. Er werd door iemand aangegeven dat er voldoende toiletten te vinden zijn waaronder het Sinnehiem en het dorpshuis. Wij hebben voor het dorpshuis gestaan maar deze was gesloten vanwege de corona. De horeca gelegenheden. Deze zijn nu ook gesloten i.v.m. de corona maatregelen.

R1: Mag ik vragen waarom jullie voor openbare toiletruimtes hebben gekozen?

O1: Wij hebben hiervoor gekozen omdat mensen van 75 jaar en ouder over het algemeen meer last hebben van kwaaltjes, zoals het hebben van Parkinson, waardoor ze vaker naar het toilet moeten. Stel ze willen naar het centrum toe maar gaan hier niet heen omdat ze vaak naar het toilet moeten, is dit al een beperking voor deze mensen om niet de deur uit te gaan hun leefomgeving in om sociale contacten aan te gaan en te onderhouden. Vandaar dat wij ook voor openbare toiletruimtes hebben gekozen.

O2: Ja we zijn hier ook op gekomen omdat we interviews hebben gehad met onderzoekers, niet perse uit Friesland zelf maar onderzoekers die op het gebied van eenzaamheid onderzoek doen. Deze onderzoekers kwamen er allemaal mee dat openbare toiletten voor deze doelgroep van belang is en bankjes om sociale contacten aan te gaan. Je gaat niet gezellig afspreken in het centrum als je weet dat je ieder half uur naar het toilet moet.

R3: Als ik even in mag breken, het is door corona dat het nu wel extra lastig maakt. In eerste plaats kom je Sinnehiem nu niet zomaar in vanwege de bescherming van de bewoners. En ten tweede moet een openbaar toilet goed toegankelijk zijn en er moet iemand zijn die dit onderhoud. Dat is wel een dingetje.

O1: Dat is het zeker, dat zijn dan weer vervolg dingen waar je dan weer over na kan denken. Dit zijn meer opties waaraan gedacht kan worden, en het is aan de gemeente of het echt uitgevoerd gaat worden.

O2: Mocht inderdaad dit onderwerp naar voren komen tijdens de bijeenkomst van het GO! Noord Nederland project, dan zou er vanuit het project naar deze punten gekeken worden om in te zien in hoeverre dit te doen/haalbaar is, of dat andere opties misschien beter zijn. Het is nu vooral voor ons om te kijken en te verzamelen wat eventuele mogelijkheden zijn.

O1: Deze mogelijkheden zullen gepresenteerd worden aan de gemeente en dan is het aan hun of ze er echt mee bezig gaan of dat een ander probleem meer van belang is. Wat wij geven is een advies, het hoeft niet daadwerkelijk te gebeuren.

Als laatste hebben we nog stellingen gemaakt over de rolstoel/rollator vriendelijkheid van het dorp. Over het algemeen is de doelgroep van 75-plus die gebruik maakt van een rollator of in een rolstoel zit om de deur uit te kunnen. Iedereen heeft hierbij dezelfde mening dat het dorp rolstoel/rollator vriendelijk is. Dit viel ons tijdens de buurtscreening ook op. De stoepen zijn niet al te smal, de hellingen om de stoep op te komen zijn niet al te stijl, wanneer deze te stijl zijn wordt het alsnog moeilijk om op de stoep te komen. De winkels zijn goed toegankelijk, je hoeft geen drempel op om in de winkel te komen. We zijn ook nog richting de kerk gelopen. Hierbij hetzelfde verhaal, geen verhoging of drempel om in de kerk te komen.

R3: Een aanvulling hierop. Het Haulerbos of Haulerwijkerbos of park of hoe je het ook maar wilt noemen. Daar zit ook een prachtig pad waar je met je rollator overheen kunt lopen.

O1: Mooie aanvulling, hier zijn wij niet geweest tijdens de “wandeling”. Wij zijn meer rondom het centrum geweest.
Dit waren onze stelling. Kort maar krachtig vertelt.

O2: Wat eigenlijk heel erg uit de stellingen naar voren kwam is misschien toch wel de bankjes die ook uit de interviews met de onderzoekers naar voren kwamen. Waarbij niet de standaard houten bankjes geplaatst werden maar bankjes die wat hoger zijn met een leuning waardoor opstaan makkelijker word. De wandelroutes, ze zijn er wel maar niet echt te vinden. Als je nog wel goed te been bent en graag aan de wandel wilt dan is het natuurlijk wel fijn om informatie hierover te kunnen vinden. En dan de toiletruimtes. Wat is daarin mogelijk. Zoals nu is het dorps huis gesloten. Er is een openbare bibliotheek aanwezig deze zit in hetzelfde gebouw als de basisschool. Hier is vast een openbare (mindervalide) toilet te vinden echter hebben wij hier geen bordjes van kunnen vinden, we zijn ook niet naar binnen geweest om hiernaar te kijken.

R2: Ik weet welk gebouw jullie bedoelen, echter weet ik inderdaad ook niet of hier een (mindervalide) toilet aanwezig is.

R3: Even nog over die bankjes, als je kijkt naar steden dan worden vaak in het centrum bankjes geplaatst zodat ze daar kunnen zitten. Overdag zitten daar vooral ouderen en 's avonds zitten daar de jeugd dat geeft dan vaak weer een probleem. Hoe je dat op moet lossen dat weet ik niet. In het centrum bij ons staan volgens mij geen bankjes?

O2: In het centrum staan er twee. Twee kleine metalen bankjes net naast de rotonde. Deze bankjes hebben geen leuning.

O1: Deze bankjes zijn echt wel verlaagd wat dan weer een moeilijkheid biedt voor de ouderen om daar uit op te staan.

R2: Dit ben ik met jullie eens. Deze bankjes zijn echt te laag voor ouderen en leuning zouden al kunnen helpen inderdaad.

O1: Verder waren we ook nog een rondje gelopen rondom Sinnehiem zelf. Hier hebben we ook geen bankje of ontmoetingsplek zelf gevonden. Het is misschien wel mooi om daar een oplossing voor te vinden voor de mensen daar. Iets wat de mensen dan toch wat meer naar buiten gaat lokken want het zijn hele mooie gebouwen naast mekaar, alleen qua ontmoetingsplekken hebben wij daar niet iets gevonden. Misschien dat het in het gebouw zelf zit maar daar konden we niet naartoe. Weet u hier meer vanaf?

R2: Nee geen idee

R3: Nee weet ik ook niet of dat er is. Ik weet wel dat wanneer je een bankje gaat plaatsen bij de rotonde dat dat geen ontmoetingsplek is maar dat er echt meerdere moeten komen zodat er meer mensen kunnen zitten.

R2: Ook ter aanvulling. Als jullie de wandelroutes wat duidelijker op de kaart willen brengen is het misschien ook een idee om de bankjes en rustgelegenheden daar ook in mee te nemen en ook de afstand van de route. Ik merk over het algemeen dat mensen wel graag willen weten wat de afstand precies is en hoeveel tijd ze eraan kwijt zouden zijn met een rollator, een scootmobiel of met een rolstoel. Dus dat ze beetje een indicatie krijgen. Het niet hebben van deze informatie weerhoudt men er over het algemeen wel van om deze routes te gaan doen.

O2: Ja deze informatie miste wij inderdaad ook. En bijvoorbeeld ook vanaf Sinnehiem naar het centrum. Dit is voor ons bijvoorbeeld maar een kippeneintje, maar voor iemand die minder goed ter been is het wel fijn als ze halverwege even kunnen zitten om even uit te rusten. Zo kunnen ze in twee of meerdere etappes toch de hele afstand wel overbruggen.

R2: Ja inderdaad ja

R3: En hetzelfde geldt richting het Haulerbos. Dat is ook vlakbij Sinnehiem. Daar geldt denk ik hetzelfde voor.

O2: Ja, dus dat zijn wel mogelijkheden inderdaad.

R1: En ik denk qua wandelroutes ook, dat als je het hebt over 75+, dat ze ook niet te lang moeten zijn, dat je ook rekening houdt met de afstand van de routes.

R2: Ja ook, en wat ook wel eens ter sprake kwam bij cliënten dat ze soms met de scootmobiel, rollator of rolstoel tijdens een wandeling wel even willen stoppen om te rusten. Maar dan weten ze niet goed waar dit kan dus dan gaan ze door naar een bekende plek, wat soms juist ver weg is. Dus al is er ruimte of inderdaad een bankje waar ze met de rollator of de rolstoel even kunnen gaan rusten. Waarbij er ook ruimte is voor een rolstoel, of rollator of zelfs een scootmobiel. Die ruimte wordt ook nog wel eens gemist. Gevoelsmatig zitten ze dan iedereen in de weg. Nodigt ook niet echt uit.

O1 + O2: Nee klopt

O2: Wat wij als visie echt op het benaderen van eenzaamheid meekregen en ook wel hebben geleerd is dat het aanpakken van eenzaamheid echt maatwerk is. Wat voor de een eenzaamheid veroorzaakt doet dit bijvoorbeeld bij de ander niet. En dat kregen wij ook vanuit de onderzoekers wel heel erg mee. Het is maatwerk dus ga het echt samen met de doelgroep doen. Hoe denkt u hierover? Hoe eenzaamheid het beste benaderd kan worden.

R2: Los van de Corona even, want daar houd ik even geen rekening mee. Ik zou zeggen vooral veel informeren van mensen. Ik heb ervaring vanuit dat we het beweegcafé hebben opgestart vanuit

Haulerwijk. Het beweegcafé is een combinatie van dingen. Het heeft als doel om mensen in beweging te krijgen, ter valpreventie maar ook zeker om een stukje eenzaamheid bij mensen weg te nemen. Dit heeft een lange aanloop gehad maar we hebben de mensen continu geïnformeerd doormiddel van informatiebijeenkomsten. Ook hebben we via de Haulerwijkse, een lokale krant die door veel mensen gelezen wordt, mensen benaderd. Om het laagdrempelig te houden hebben we ook de huisarts en de thuiszorg ingezet. Zo kon de thuiszorg de mensen bij wie ze over de vloer komen informeren en zo kon er ook makkelijk teruggekoppeld worden.

O1: Ja precies

R2: En dit is dan alleen maar even in een vogelvlucht hoe wij het hebben aangepakt.

O2: Maar dit is ook een beetje samen met... wat u zei, we kunnen zo makkelijk terugkoppelen en zo heb je direct feedback. Is het ook een beetje in samenwerking met de doelgroep bedacht, of is het van bovenaf bedacht omdat het in de theorie leuk klonk?

R2: Nee dit hebben we inderdaad met een aantal verschillende mensen en vanuit verschillende invalshoeken opgestart en het heeft ook nog steeds voortgang.

O2: Dat is mooi inderdaad

R2: Breed wegzetten is hierbij wel belangrijk.

O2: En heeft u vanuit de kerk nog een idee of visie over hoe eenzaamheid benaderd kan worden?

R2: Geen idee, het is in ieder geval een lastige tijd. Je kan bij heel veel mensen niet terecht. Ik weet dat de dominee een ouderenmorgen organiseert en dat er in Sinnehiem altijd het uurtje van de kerken is. Dat wordt normaliter heel goed bezocht maar dat kan ook niet meer doorgaan. Dus laten we hopen dat het vaccin snel gaat werken zodat we dit soort initiatieven weer kunnen uitbouwen. Het is wel belangrijk dat mensen zich ergens thuis bij voelen. Voor de ouderen van nu is dat voor velen de kerk, maar jongere generaties gaan niet meer naar de kerk. Dus waar horen die straks bij?

O2: Daarom vinden wij het ook wel heel fijn dat u bij dit gesprek aanwezig kon zijn en er ook bent. Omdat inderdaad de doelgroep nog heel erg de verbintenis met de kerk heeft. En we kunnen de doelgroep niet benaderen maar daarom is het juist fijn dat we wel iemand hebben zoals u. Die goed zicht heeft op de doelgroep.

R1: Dames ik moet helaas ook afsluiten i.v.m. een andere afspraak. Jullie kunnen nog contact met me opnemen (heeft de groep verlaten).

O1: Bedankt voor het aanwezig zijn!

O2: Buiten corona om, zijn er verder nog beperkingen die u in de wijk bent tegengekomen die wij misschien hebben gemist?

R2: Nou met name.. De herberg, dit is een gebeuren in Waskemeer, een nabijgelegen plaats, dit is een soort ontmoetingsplek wat gerund wordt door vrijwilligers daar. Het is nog bezig met de opzet en dit is door corona ook wel wat vertraagd. Maar we zijn op dit moment aan het kijken hoe mensen vanuit Haulerwijk erheen kunnen voor bijvoorbeeld een koffie of thee moment of het doen van een spelletje. Maar wat ik met name merk is het vervoer. Hoe komen de mensen daar en hoe komen ze weer terug? Het vinden van vrijwilligers valt ook niet mee, zeker niet omdat er dan nog afgestemd moet worden welk tijdvak er dan gewenst is. Dat vind ik ook nog wel eens een dingetje. Met het beweegcafé is dit hetzelfde hoor. We hebben heel lang gedaan om iemand te vinden die de mensen kan vervoeren. Dus daar zit ik soms wel mee. Mensen die moeizaam ter been zijn en daardoor ook

eenzaam zijn in de thuissituatie, omdat ze dus niet veel buiten komen. Mensen vinden het vaak moeilijk om hulp te vragen, familie is vaak druk of heeft andere bezigheden... dus hier maak ik me soms wel eens zorgen over.

O2: Een onderzoeker die wij hebben gesproken gaf aan fan te zijn van een zogeheten buddy-systeem. Dus om bijvoorbeeld studenten aan ouderen te koppelen zodat die samen dingen kunnen ondernemen. Voelt u hier ook iets voor of ziet u dit niet zo zitten?

R3: Nou dat heeft wel meerwaarde. Daar heb ik ervaring mee met mijn vader. Mijn vader leeft niet meer maar er was een jongeman die iedere zaterdagmorgen activiteiten met mijn vader ondernam, die wij als familie echt niet meer voor elkaar kregen.

O1: Dat is wel echt heel mooi

R3: En nog een tweede aanvulling op de Herberg. Het was altijd zo dat er in de kringloopwinkel van Haulerwijk een koffietafel stond. Of dit nog zo is weet ik niet meer. Er is ook een boekhandel waar men kan gaan zitten. Maar op de een of andere manier zitten hier toch drempels aan verbonden.

O1: Bij ons in de omgeving zie je dat inderdaad ook vaker, dat er supermarkten zijn die een koffiehoek hebben ingericht zodat ouderen tijdens het boodschappen doen even kunnen rusten of even een gezellig praatje kunnen maken met elkaar. Nu zijn wij de supermarkten niet binnen geweest, dus ik weet niet of dit in Haulerwijk ook zo is?

R3: Nee, in Haulerwijk is dit niet zo.

O1: Dit zijn eigenlijk ook allemaal opties die pas mogelijk zijn wanneer er in de maatschappij weer wat meer mogelijk is.

R3: Daar wachten we inderdaad denk ik allemaal wel op.

O2: Nou ik denk dat wij al ontzettend veel informatie hebben. Het is jammer dat de rest die heeft gezegd te komen niet heeft kunnen aansluiten. Maar heel fijn dat u wel aanwezig kon zijn.

R3: Fijn dat we wat konden bijdragen. Mocht er nog iets zijn laat het maar weten.

R2: Laten we hopen dat jullie onderzoek voortgang gaat hebben. Veel succes met de opleiding en we horen wel wat de uitkomsten gaan zijn.

R3: Ja inderdaad, veel succes met de opleiding. We zijn benieuwd naar het resultaat.

Hiermee is het gesprek afgesloten.

Hiernaast is er naar de personen die niet aanwezig konden zijn bij het gesprek een mail gestuurd met de uitkomsten van dit gesprek en de vraag of er nog aanvullingen zijn. Hier is op gereageerd:

Respondent 4 (mail): Mooi project! Wat ik nog wil toevoegen is dat ik denk dat verzorgingstehuis X een verbindende rol binnen de gemeenschap kan vervullen.

Respondent 5 (mail): Ik zou graag meer informatie hebben over waar ik met de scooter wel en niet langs kan. Fietspaden zijn namelijk vaak te smal.

Axiaal coderen:

Mogelijke interventies		
	R3	Nou een buddysysteem heeft wel meerwaarde. Daar heb ik ervaring mee met mijn vader. Mijn vader leeft niet meer maar er was een jongeman die iedere zaterdagmorgen activiteiten met mijn vader ondernam, die wij als familie echt niet meer voor elkaar kregen. En nog een tweede aanvulling op de Herberg. Het was altijd zo dat er in de kringloopwinkel van Haulerwijk een koffietafel stond. Of dit nog zo is weet ik niet meer. Er is ook een boekhandel waar men kan gaan zitten. Maar op de een of andere manier zitten hier toch drempels aan verbonden. Bij de supermarkten is er geen mogelijkheid om te zitten en koffie te drinken.
Subcat: Ontmoetings/rustpunten	R2	Dit ben ik met jullie eens. Deze bankjes zijn echt te laag voor ouderen en leuningen zouden al kunnen helpen inderdaad. R2: Ja ook, en wat ook wel eens ter sprake kwam bij cliënten dat ze soms met de scootmobiel, rollator of rolstoel tijdens een wandeling wel even willen stoppen om te rusten. Maar dan weten ze niet goed waar dit kan dus dan gaan ze door naar een bekende plek, wat soms juist ver weg is. Dus al is er ruimte of inderdaad een bankje waar ze met de rollator of de rolstoel even kunnen gaan rusten. Waarbij er ook ruimte is voor een rolstoel, of rollator of zelfs een scootmobiel. Die ruimte wordt ook nog wel eens gemist. Gevoelsmatig zitten ze dan iedereen in de weg. Nodigt ook niet echt uit.
	R3	Even nog over die bankjes, als je kijkt naar steden dan worden vaak in het centrum bankjes geplaatst zodat ze daar kunnen zitten. Overdag zitten daar vooral ouderen en 's avonds zitten daar de jeugd dat geeft dan vaak weer een probleem. Hoe je dat op moet lossen dat weet ik niet. In het centrum bij ons staan volgens mij geen bankjes? R3: Nee weet ik ook niet of dat er is. Ik weet wel dat wanneer je een bankje gaat plaatsen bij de rotonde dat dat geen ontmoetingsplek is maar dat er echt meerdere moeten komen zodat er meer mensen kunnen zitten.
Subcat: Fiets- en wandelroutes	R1	En ik denk qua wandelroutes ook, dat als je het hebt over 75+, dat ze ook niet te lang moeten zijn, dat je ook rekening houdt met de afstand van de routes.
	R2	Ook ter aanvulling. Als jullie de wandelroutes wat duidelijker op de kaart willen brengen is het misschien ook een idee om de bankjes en rustgelegenheden daar ook in mee te nemen en ook

		de afstand van de route. Ik merk over het algemeen dat mensen wel graag willen weten wat de afstand precies is en hoeveel tijd ze eraan kwijt zouden zijn met een rollator, een scootmobiel of met een rolstoel. Dus dat ze beetje een indicatie krijgen. Het niet hebben van deze informatie weerhoudt men er over het algemeen wel van om deze routes te gaan doen.
	R3	En hetzelfde geldt richting het Haulerbos. Dat is ook vlakbij Sinnehiem. Daar geldt denk ik hetzelfde voor.
Subcat: Openbare toiletruimtes	R3	Als ik even in mag breken, het is door corona dat het nu wel extra lastig maakt. In eerste plaats kom je Sinnehiem nu niet zomaar in vanwege de bescherming van de bewoners. En ten tweede moet een openbaar toilet goed toegankelijk zijn en er moet iemand zijn die dit onderhoud. Dat is wel een dingetje.
Subcat: Rollator/rolstoel vriendelijkheid van de buurt	R3	Een aanvulling hierop. Het Haulerbos of Haulerwijkerbos of park of hoe je het ook maar wilt noemen. Daar zit ook een prachtig pad waar je met je rollator overheen kunt lopen.

Visie op de benadering van eenzaamheid	R2	Los van de Corona even, want daar houd ik even geen rekening mee. Ik zou zeggen vooral veel informeren van mensen. Ik heb ervaring vanuit dat we het beweegcafé hebben opgestart vanuit Haulerwijk. Het beweegcafé is een combinatie van dingen. Het heeft als doel om mensen in beweging te krijgen, ter valpreventie maar ook zeker om een stukje eenzaamheid bij mensen weg te nemen. Dit heeft een lange aanloop gehad maar we hebben de mensen continu geïnformeerd doormiddel van informatiebijeenkomsten. Ook hebben we via de Haulerwijkse, een lokale krant die door veel mensen gelezen wordt, mensen benaderd. Om het laagdrempelig te houden hebben we ook de huisarts en de thuiszorg ingezet. Zo kon de thuiszorg de mensen bij wie ze over de vloer komen informeren en zo kon er ook makkelijk teruggekoppeld worden. Nee dit hebben we inderdaad met een aantal verschillende mensen en vanuit verschillende invalshoeken opgestart en het heeft ook nog steeds voortgang. Breed wegzetten is hierbij wel belangrijk.
	R3	: Geen idee, het is in ieder geval een lastige tijd. Je kan bij heel veel mensen niet terecht. Ik weet dat de dominee een ouderenmorgen organiseert en dat er in Sinnehiem altijd het uurtje van de kerken is. Dat wordt normaliter heel goed bezocht maar dat kan ook niet meer doorgaan. Dus laten we hopen dat het vaccin snel gaat werken zodat we dit soort initiatieven weer kunnen uitbouwen. Het is wel belangrijk dat mensen zich ergens thuis bij voelen. Voor de ouderen van nu is dat voor velen de kerk, maar jongere generaties gaan niet meer naar de kerk. Dus waar horen die straks bij?

Belemmeringen	R2	Nou met name.. De herberg, dit is een gebeuren in Waskemeer, een nabijgelegen plaats, dit is een soort ontmoetingsplek wat gerund wordt door vrijwilligers daar. Het is nog bezig met de opzet en dit is door corona ook wel wat vertraagd. Maar we zijn op dit moment aan het kijken hoe mensen vanuit Haulerwijk erheen kunnen voor bijvoorbeeld een koffie of thee moment of het doen van een spelletje. Maar wat ik met name merk is het vervoer. Hoe komen de mensen daar en hoe komen ze weer terug? Het vinden van vrijwilligers valt ook niet mee, zeker niet omdat er dan nog afgestemd moet worden welk tijdvak er dan gewenst is. Dat vind ik ook nog wel eens een dingetje. Met het beweegcafé is dit hetzelfde hoor. We hebben heel lang gedaan om iemand te vinden die de mensen kan vervoeren. Dus daar zit ik soms wel mee. Mensen die moeizaam ter been zijn en daardoor ook eenzaam zijn in de thuissituatie, omdat ze dus niet veel buiten komen. Mensen vinden het vaak moeilijk om hulp te vragen, familie is vaak druk of heeft andere bezigheden... dus hier maak ik me soms wel eens zorgen over.
---------------	----	--

Bijlage I: Uitwerking evaluatiemethode PDDOEN

P: Plaatsbepaling.

Wie moeten we in het proces betrekken?

Betrokken bij dit onderzoek zijn:

- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)
- GGD Friesland
- Beleidsmedewerker Jeugdgezondheid en Lokaal Onderwijsbeleid, gemeente Ooststellingwerf
- Dorpscoördinator Haulerwijk, gemeente Ooststellingwerf
- Opdrachtgever onderzoek dr. ir. I. Bakker

Alle bovenstaande partijen zijn betrokken bij het onderzoek en hebben hierdoor invloed op het verloop van het onderzoek. De nauwste samenwerking zal zijn met de opdrachtgever van het onderzoek, dr. ir. I. Bakker en de beleidsmedewerker van de gemeente. Dit, omdat zij onze eerste contactpersonen vanuit het werkveld zullen zijn.

Hiernaast gaat er tijdens het onderzoek contact gelegd worden met enkele professionals op het gebied van (sociale) eenzaamheid en die zicht hebben op de doelgroep van 75-plussers. Deze zullen echter niet betrokken zijn bij de latere evaluatie van dit onderzoek.

Hoe kijken we naar onze huidige situatie?

Onder de inwoners uit de kern van het dorp Haulerwijk wordt er specifiek gekeken naar de doelgroep 75-plussers. Uit deze doelgroep geeft in 2016, 54 procent aan zich eenzaam te voelen. Eenzaamheid is een subjectief begrip er zijn twee soorten eenzaamheid. Sociale en emotionele eenzaamheid. In dit onderzoek wordt er specifiek gekeken naar sociale eenzaamheid. In 2016 gaf 48 procent van de 75-plussers aan zich sociaal eenzaam te voelen.

Op welk onderwerp gaan we ons richten?

Hoe kan de leefomgeving in Haulerwijk worden aangepast zodat er meer mogelijkheden voor sociale interactie onder 75-plussers ontstaat en dit op den duur kan leiden tot het verminderen van de sociale eenzaamheid onder 75-plussers?

D: Doelbepaling.

Waar willen we met elkaar naartoe? Wat is daarvoor nodig?

Doel op korte termijn (voor 14 december 2020):

- Een duidelijk beeld creëren van mogelijke aanpassingen in de leefomgeving van Haulerwijk die een positieve bijdrage kunnen leveren aan de sociale eenzaamheid van de bewoners van 75 jaar en ouder.

Doel op lange termijn (vanaf 14 december 2020):

- Doormiddel van het aanpassen van de leefomgeving de sociale eenzaamheid bij bewoners van 75 jaar en ouder verminderen.

Het korte termijn doel is tevens het einddoel van dit onderzoek. De hoop is dat op basis van het adviesrapport andere partijen het doel op lange termijn kunnen behalen.

Hoe krijgen we al doende zicht of we op koers liggen?

Om te zien of wij gedurende dit onderzoek op koers liggen is er een planning gemaakt waarin zowel de deadlines voor oplevering en de activiteiten die nodig zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden in verwerkt zijn. Deze planning wordt wekelijks door de onderzoekers geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

D: Doen.

Tijdens deze stap vindt het onderzoek plaats.

O: Open blijven staan voor nieuwe inzichten.

Gedurende het onderzoek wordt er gekeken of er nieuwe ontwikkelingen en/of inzichten zijn die van belang zijn voor het onderzoek. Zo ja, wordt er gekeken hoe deze meegenomen kunnen worden in het onderzoek.

E: Evalueren.

Wanneer het adviesplan klaar is gaat er worden geëvalueerd. Dit gaat gedaan worden doormiddel van een gesprek met de betrokkenen benoemd in het hoofdstuk Populatie en betrokkenen.

Wat hebben we geleerd en bereikt en wat is hiervan de betekenis voor het vervolg?

Vragen die hierbij gesteld gaan worden zijn geformuleerd aan de hand van het boek 'Practice Development' (Munten et al, 2012):

Vragen met betrekking tot het product:

- Is het doel, beschreven bij de doelbepaling, behaald? Zo ja, hoe. Zo nee, waarom niet?
- Hoe wordt er achteraf naar de aanpak van het onderzoek gekeken?
- Heeft de aanpak iets anders opgeleverd dan van tevoren verwacht werd?
- Dient het onderzoek een volgende keer anders aangepakt te worden? Zo ja, hoe?

Vragen met betrekking tot het proces:

- Hoe was de beginsituatie?
- Is alles volgens de planning gegaan?
- Hoe verliep het proces?
- Hoe verliep de communicatie? Intern en extern.
- Waren er onverwachte gebeurtenissen? Zo ja:
 - Hoe is hiermee omgegaan?
 - Wat kan de volgende keer anders gedaan worden om dit te voorkomen?

N: Nieuwe ronde, nieuwe kansen.

Na het evalueren kan bekeken worden op welke wijze het doen van onderzoek een volgende keer uitgevoerd kan worden. Dient de aanpak van het doen van onderzoek aangepast te worden, zo ja hoe en waarom? Wat ging goed en kan gebruikt worden tijdens een volgend onderzoek, en wat dient er veranderd te worden?

Bijlage J: Beoordelingsformulier adviesrapportage VVZ

***Beoordelingsformulier Adviesrapportage Verbeteren van Zorg
(Studentenversie)***

Naam student: Danique Jansen & Annemiek Scheper

Studentnummer: S1117572 & S1119161

Opleidingsvariant: Verpleegkunde

Titel rapport: **Sociale eenzaamheid**, een adviesrapportage over de inrichting van een gezondere leefomgeving

Samenvatting (max. 10 punten)	
Het beoordelingscriterium: - De samenvatting bevat een <u>heldere, verkorte, volledige en samenhangende</u> weergave van de <u>inhoud</u> van het adviesrapport	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Inleiding (max. 20 punten)	
Het beoordelingscriterium: - Op basis van <u>vooronderzoek</u> (praktijk én literatuur) geeft de student in een <u>logisch opgebouwd verhaal</u> aan wat het afgebakende <u>praktijkprobleem</u> is, dat de <u>aanleiding</u> vormt voor het onderzoek, wat de <u>context</u> is van het probleem en wat de <u>doelstelling en vraagstelling</u> is waar het onderzoek zich op richt (gebruik hierbij jouw onderzoeksplan als uitgangspunt).	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Onderzoek- en veranderontwerp (max. 20 punten)	
De beoordelingscriteria: - Student geeft <u>goed onderbouwd</u> aan welke methode van <u>dataverzameling</u> is gekozen om de vraagstelling te beantwoorden, hoe <u>samenstelling en selectie van deelnemers (onderzoekspopulatie)</u> heeft plaats gevonden, en hoe de <u>data zijn geanalyseerd</u> (gebruik hierbij jouw onderzoeksplan als uitgangspunt). - Student geeft aan hoe rekening is gehouden met <u>validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid</u> en met <u>ethische en juridische aspecten</u> van het onderzoek.	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Resultaten (max. 15 punten)	
Het beoordelingscriterium: - Student presenteert, <u>passend bij de hoofdvraag</u> en op een <u>gestructureerde en informatieve manier</u>, de <u>respons van het onderzoek</u> en de uitkomsten van de analyses en onderbouwt deze met <u>duidelijke en logische grafieken, tabellen en/of citaten</u>.	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Discussie en conclusie (max. 20 punten)	
- Het beoordelingscriterium: <i>In het licht van de vraagstelling <u>interpreteert</u> de student <u>de resultaten</u> van het onderzoek, ook <u>in relatie tot wat al bekend is in literatuur</u> en bespreekt de <u>sterkte- en zwaktepunten</u> van het onderzoek om zodanig tot een <u>weloverwogen conclusie</u> van het onderzoek te komen.</i>	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Aanbevelingen (max. 10 punten)	
Het beoordelingscriterium: - <i>In het licht van de conclusie van het onderzoek geeft student duidelijk aan <u>wat de praktijk (de probleemeigenaar) zou kunnen doen</u> om de doelstelling van het onderzoek te realiseren</i>	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Vormeisen (max. 5 punten)	
Het beoordelingscriterium: - <i>Het verslag is <u>volledig</u> en <u>voldoet aan de normen</u> van de opleiding t.a.v. professioneel taalgebruik en omgang met bronnen</i>	
Motivering:	
Aantal punten voor onderdeel	

Totaal aantal punten	
-----------------------------	--

Namen beoordelaars	Datum	Elektronische handtekening
1ste :		
2de :		